

Chametz Sh'ovar Olov HaPesach

Show# 217 | April 20th 2019

תלמוד בבלי מסכת פסחים דף כח עמוד א

חמץ של נכרי שעבר עליו הפסח - מותר בהנאה, ושל ישראל אסור בהנאה שנאמר לא יראה לך שאר.

תלמוד בבלי מסכת פסחים דף כט עמוד א

רבא אמר: לעולם רבי שמעון היא, ורבי שמעון קנסא קניס הואיל ועבר עליה בבל יראה ובל ימצא.

רמב"ם הלכות חמץ ומצה פרק א הלכה ד

חמץ שעבר עליו הפסח אסור בהנייה לעולם, ודבר זה קנס הוא מדברי סופרים מפני שעבר על בל יראה ובל ימצא אסרוהו, ואפילו הניחו בשגגה או באונס, כדי שלא יניח אדם חמץ ברשותו בפסח כדי שיהנה בו אחר הפסח.

שלחן ערוך או"ח סי' תמח סעיף ג-ד

(ג) חמץ של ישראל שעבר עליו הפסח, אסור בהנאה אפילו הניחו שוגג או אנוס. ואם מכרו או נתנו לאינו יהודי שמחוץ לבית קודם הפסח, אע"פ שהישראל מכרו לאינו יהודי ויודע בו שלא יגע בו כלל אלא ישמרנו לו עד לאחר הפסח ויחזור ויתננו לו, מותר ובלבד שיתננו לו מתנה גמורה בלי שום תנאי, או שימכרנו לו מכירה גמורה בדבר מועט; אבל מתנה על מנת להחזיר לא מהני:

(ד) רשאי ישראל לומר לאינו יהודי בשעה חמישית או קודם: עד שאתה לוקח חמץ במנה קח במאתים שמא אצטרך ואקחנו ממך אחר הפסח; אבל לא ימכור לו ולא יתן לו על תנאי, ואם עשה כן הרי זה עובר בבל יראה (שמות יג, יז) ובל ימצא (שמות יב, יט):

שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק א סימן קמט

בחנונים חשודים לאיסור חמץ שמכרו לנכרי ע"י הרב כנהוג ה' אייר תשי"ז. מע"כ ידידי הרה"ג מהר"ר נחמן יוסף

גאלדשטיין שליט"א.

בדבר החנונים שמוכרים חמצם ע"י הרב כנהוג והוא חשוד לעבור לסחור בחמץ בפסח ונוטל כל מה שצריך למכור בפסח מאלו החמץ שמכר ע"י הרב, פשוט שאין זה בטול על המכירה כי מצד תנאי המכירה להעכו"ם נכתב בשטר המכירה שמה שיטול יהיה כקונה אז מהעכו"ם ויצטרך לנכות מהסך שחייב לו העכו"ם וממילא אין כאן שום בטול על המכירה ומה שלא לקח הוא של העכו"ם.

ובלא זה אין שייך לבטל קנין שכבר נעשה ואינו שוב בעלים על זה אלא הוא או כקונה מחדש או כגוזל, שהוא ודאי עבר על כל יראה כיון שקנה בין למקח בין לגזל אבל רק על מה שלקח בידו וקנה ולא על מה שנשאר.

ואין לומר שאיגלאי מילתא שלא מכר בלב שלם אלא שהערים, דמה"ת נימא כן דאף שחשוד לעבור להנאתו כשאינו יכול בהיתר לא יעבור על מה שיכול לעשות בהיתר. ואף אם נימא שבזה"ז במדינה זו ליכא חזקה זו דבחולין דף ד', הוא רק שלא יחליף שהוא לבקש תחבולות להיתר אבל על מה שעשה בהיתר ממש, ודאי לא נימא שבלבו לא רצה בהיתר, ולכן ברור ופשוט שהמכירה קיימת וטוב עשה כתר"ה שהשתדל שימכרו חמצם. ידידו, משה פיינשטיין.

שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק ב סימן צא

לבאר התועלת דמכירת חמץ של חנונים חשודים ער"ח אייר תש"כ. מע"כ ידידי הרב הגאון מוהר"ר דוד ראקמאן שליט"א.

הנה בדבר הערתו על מה שכתבתי בספרי אגרות משה או"ח בסי' קמ"ט שהחנונים המוכרים חמצם ע"י הרב כנהוג והחנוני חשוד שימכור מזה החמץ בפסח שמ"מ לא נבטלה המכירה אלא על מה שלקח עבר על ב"י שהוא כקונה מחדש או כגוזל שהערה כתר"ה דמה נרויח מזה שנזדקק לו, הנה לאלו שלוקחים ממנו אחר הפסח שלא יכשלו באיסור חמץ שעבר עליו הפסח ודאי הוא ריוח. וגם הוא ירויח שלא יעבור על כל יראה עד שיקח מהם ורק עד שיאכלם הקונה, כי מכירתו כיון שנאסר בהנאה כשלקח לא חלה והיא שלו אף אחר שלקח הקונה לביתו, אבל על הנשארים לא יעבור. ובלא זה הא יעבור על כל כזית בלאו וכשמכר לא יעבור אלא על הכזיתים שקנה ולכן גם בשבילו מכיון שהוא רק מומר לתיאבון הא איכא תנאי דלא סברי הלעיטהו לרשע וימות בב"ק דף ס"ט, ואף לרשב"ג מסתבר דהוא רק שאינו מחוייב להטריח לציין שהוא ערלה בשביל הרשע אבל אם הרשע רוצה לתקן שלא יעבור איסורין הרבה אף שיודעין שיעבור על האיסורין במעט מהן גם רשב"ג יודה שכיון שהוא לתיאבון שחייבין להחיותו כדאיתא בגיטין דף מ"ז צריכין להזדקק לו.

ואף שלענין מה שיחזור ויקח בתוך הפסח יהיה האיסור במעשה שיתחייב מלקות ובאם לא ימכור קודם הפסח לנכרי יהיה בלא מעשה ונמצא שלענין המעט שיקח יותר היה טוב שלא ימכור כדי שתהיה עבירתו בלא מעשה שלא מתחייב מלקות, אינו כלום חדא דהא יעבור על הרבה שיעורים יותר ממה שיקנה, וריבוי הלאוין דבלא מעשה נגד המיעוט דבמעשה חמור אלו המרובין. ועיין בר"ן יומא דף פ"ג שלכן לגבי חולה חמור נבלה משבת דנהי דנבלה איסור לאו ושבת איסור סקילה איכא חומרא אחרינא לפי שהאוכלה עובר בלאו על כל זית וזית ושבת לא עבר אלא חד לאו, וכ"כ הוא הכא לענין חומר לאו

שיש בו מעשה מאין בו מעשה שהוא רק בשיעורין שוין ולא כשהלאו שאין בו מעשה הוא בהרבה שיעורין יותר וגם בהרבה זמן יותר, שריבוי הלאוין ע"י ריבוי השיעורים והזמן חמור אף שאין בו מעשה מהמיעוט שבמעשה. וגם לא ברור לי שנחשב לאו שאין בו מעשה קיל מיש בו מעשה אלא לאו הניתק לעשה נחשב קלין ביומא דף פ"ו אך אולי גם לאו שאין בו מעשה יש לדמות לניתק לעשה משום שג"כ אינו לוקה עליו אבל אפשר יש לחלק. ונמצא שגם לו יש ריוח בזה שימכור חמצו.

אבל העיקר שצריך להזדקק לזה הוא להציל אחרים שיקנו ממנו מאיסור חמץ שעבר עליו הפסח מרוב הדברים שיקנו ממנו. אבל אין ליתן לו כתב איך שמכר החמץ דהרי עכ"פ אסור לקנות ממנו שמא יתן לו מהדברים שקנה בתוך הפסח. וממילא לא יטעה שמותר לו גם למכור חמץ וגם הרב צריך לומר לו שאסור לקנות ולמכור חמץ בפסח.

ומצד הקנין לא חסר קנין חצר דהא משכירים המקומות שמונח שם החמץ והחמץ הוא סימן על המקום שקנה ולא מתבטל השכירות בזה שמשתמש בהמקום גם הוא כי כן הותנה עם הנכרי בשטר המכירה שאח"כ יכול הישראל להשתמש שם כשצריך לילך לשם לדברים שאינם חמץ שמונחים ג"כ שם שאותן הדברים לא נמכרו, וגם יש עוד הרבה קנינים. אך אם חושב הרב שיותר טוב שלא ימכור מצד איזה טעם ודאי הרשות ביד הרב לעשות כפי הבנתו בזה לשם שמים. ידידו משה פיינשטיין.

שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק ד סימן צה

בעניין מכירת חמץ אדר תשכ"ח לרב אחד.

הנה בדבר שאלתך אין סברא להחמיר אחר הפסח שלא לאכול חמץ שמכר חנוני ישראל לנכרי במכירת חמץ כנהוג שמא לא היתה המכירה בלב גמור, משום שהוא דברים שבלב שאינם דברים, ואנן סהדי ליכא אף בפושעים וכ"ש בסתם בני אדם דמה שיכולים לתקן שלא יעברו איסור הרי יש אדרבא חזקה דלא שביק היתרא ואכלי איסורא כדאמר רבא בחולין דף ד' ע"א, ואף אם נימא שבזה"ז = שבזמן הזה = ליכא חזקה מ"מ אנן סהדי לא הוי וממילא אף אם לא היה בלב גמור הוא דברים שבלב שאינו כלום לבטל המכירה.

דוקא ג, אא"כ מכניסים את החמץ לרשותו של הנכרי, שאז יכול כל אדם למוכרו ד⁵.

דבר הלכה

הכל לאין החמץ נכנס אח"כ לרשותו בעל כרחו, והן אמנם אם יגלה אדם דעתו ויצטל מה שעמיד אח"כ לקנות לאו כלום הוא, שאני התם דבשעה שקונה את החמץ הריהו חוזר מציטולו, משא"כ צנד"ד שפיר י"ל דמועיל אע"פ שעכשיו אין זה שלו וחשיב כדבר שלא בא לעולם. ועדיין ז"ע⁴.

ג. דכיון שהמכר הוא רק ע"י קנין אך גוף החמץ נשאר ברשות הישראל, מסתבר דאם הצעלים חשיב כשוטה אין זה מועיל, צין אם דין זכין הוא מסביר וצין אם הוא מטעם שליחות, ועיין בזה בס' ראשי בשמים סי' ט"ו, ולכן במכירה כזו טוב למכור ע"י אשתו או ע"י מי שמתעסק בצרכי הצית דחשיב כאפטרופוס⁶.

ד. ככל מי שאינו יכול למכור את חמצו שאחרים מוכרים עבורו, כמבואר בס' תמ"ג ס"צ⁷, דכיון שמעצירים ממש את החמץ לרשות הנכרי מהני שפיר מכירת כל אדם וצודאי זוכה בהם הנכרי בשעה שהחמץ נאסר ונפקע מהישראל⁸. ואע"פ שהזכיה כאן היא להוציא ממון מיד הצעלים ולא לזכות

מצל יראה ולהתיר אפי' לאחר הפסקת אם יפקירנו ג' ימים לפני הפסקת, אף לאחר הפסקת הרי חוזר וזוכה בלא שום קנין, מוכח דליכא צכה"ג משום דצר הגורם לממון. וצטעם הדבר ז"ל דדוקא אם אחרים אין יכולים לזכות הוא דמיקרי גורם לממון, אבל אם הוא הפקר וכל הרוצה יכול לזכות או לשרוף אין זה חשיב גורם לממון. ונהי דאגיד החמץ גביה לענין זה שחוזר אליו אח"כ ממילא, מ"מ כמו דלא מיקרי משום כך "לך" כך לא מיקרי נמי גורם לממון, ואע"ג דסו"ס מצוי החמץ צידו ורוצה שלא יאבד ולא ישרף כדי שיוכל ליהנות מ"מ אין זה דומה לחמץ של נכרי דמתחייב מטעם זה, דהתם הרי אם יאבד או ישרף יתחייב לשלם משא"כ הכל מאן יימר שיצוא לאחר הפסקת לידו הרי אפשר שיזכה בו אחר או ישרפנו. ומ"מ גם אם נאמר דמתחייב צביעור ועוצר עליו צבל יראה, אם ציטל היורש בשעה שהיה החולה חי וגילה דעתו צכך שאינו רוצה בהחמץ, לכאורה מסתבר דלהר"ן דכל תורת ציטול הוא גילוי דעת והסכמה לרצון התורה ה"ה

ארחות הלכה

4. ח'י' כת"י למס' פסחים. ומשמע דלא נסתפק רבנו אלא במבטל בפירוש חמץ זה, אבל מה שביטל חמצו כדין לא מהני לענין זה. וי"ל. 5. ס' נחמו עמי פ"ג הע' 18. 6. נחמו עמי שם. 7. ועיין גם בשו"ע הרב סי' תמ"ג ס"ח שכתב "וחייב כל אדם הרואה את החמץ נאבד למכרו לנכרי כדי לקיים מצות השבת אבדה". 8. נחמו עמי שם. וראה בשו"ת ראשי בשמים שם (חאו"ח סי' ט"ז) בתחלת התשובה, וכן מאות י"א ואילך, שהאריך בזה דלפי מה דנהגינן למכור רק בקנין כסף וסודר וכדומה אבל אין מוסרין החמץ לרשות הנכרי לא מהני מכירה שלא מדעת הבעלים, ואין לדון בזה דמהני אלא עפ"ד התה"ד המובא ביו"ד סי' שכ"ח שהמשרתת יכולה להפריש חלה שלא מדעת מדין זכות וניחותא דבעלים (וראה שם שהאריך דדין זה תלוי אי זכין מאדם או לא, ודעתו שם באות כ"ב דמחלוקת הראשונים היא וא"א להכריע בזה, אולם לענין זה ראה בסמוך דבר הלכה אות ד' דלדינא זכין גם מאדם ואין לפקפק בזה כלל), ועל כך כתב רבנו דמ"מ במי שנחשב כשוטה לא מהני זכיה.

אוצר החכמה

דבר הלכה

זו אלמא דס"ל דהיינו משום דהלכה פסוקה
היא דזכין אף מאדם⁹.

זרם בעיקר דין זה נראה פשוט דבאופן
כזה שהזכיה היא להוציא ממון, לא מהני זכוי
שלא בפניו אלא כ רק שכחו הצעלים למכור
חמנם [או שאינם יכולים למכור כבוד⁷],
ואנן קהדי שאילו ידעו ודאי היו מסכימים
בלב שלם למכירתנו, משא"כ באופן שאף אם
היו יודעים לא היו מסכימים למכירה זו בלב
שלם כי אם להערמה בלבד. דהנה נראה ברור
דכל מין מכר שאין כוונת המוכר למכירה
גמורה אלא מוכר רק מחמת הצרחה
מאיקור, א"א כלל שיועיל להצילו מהאיסור כי
אם מפני אלה שני הטעמים, א) דכיון
שעושהו להנצל מאיסור תורה או דרצון ולא
סגי בלא"ה, יש לנו לומר שאין כוונתו כלל
להערים אלא שבחמת מכיון הוא בלב שלם
להמכירה, ומה שאנו קוראים למכירה זו
הערמה היינו רק מפני שעיקרה הוא כדי
להצריח מאיקור. ב) אע"פ שהמוכר אינו
מכיון למכירה גמורה בלב שלם ואין דעתו
אלא להערמה בלבד, מ"מ לא אוליגן צתר
מחשבתו ודעתו הפגומה כיון דדברים שבלב
לא הוו דברים, אלא מתחשבים רק עם
המעשה שהוא עושה, ולכן חשבינן ל"י שפיר
למכר גמור, וכמ"ש הנודע ביהודה קמא
בבבב"א סי' י"ח עיי"ש¹⁰, ועכ"פ דבר זה
ברור שאם היינו חושבים את המכר רק כעין
שטר מצרחת שעושה אדם להצריח נכסיו
מאחרים דקיי"ל שלא זכה בהם הלוקח ולא

עצורו ממון, כזר כתב הרמ"א ביו"ד סי'
שכ"ח ס"ג בשם תרוה"ד סי' קפ"ח דגם
באופן זה מהני זכיה לחצרו. ואף שהקלוה"ח
צקי רמ"ג סק"ח ועוד גדולי אחרונים
חולקים ע"ז, וכלשון המרכבת המשנה בפ"ו
מגירושין ה"ג דרק זכין "לאדם" מצינו ולא
זכין "מאדם" (ועיין גם בנודע בשערי סי'
ט' ובראשי בשמים סי' ט"ז, עונג יו"ט ריש
סי' ק"ט, פתח הבית דיני שליחות סי' כ"א
ענף ו', ונועם ירושלמי פ"ח מדמאי ובספרו
עמק יהושע סי' כ"א), מ"מ לדינא נראה
דאין לפקפק בזה כלל, דבתפארת נצי חאה"ע
סי' מ"ב ובצריח אצרהם חאה"ע סי' ק"א
ובבב"א יתחק האו"ח סי' א' ועוד גדולי
המחברים האריכו בזה ואסיקו לדינא דמהני
שפיר זכיה גם להוציא ממון, ועיין בשערי
תשובה או"ח סי' תל"ד ובבב"א מערכת חמץ
ומנה סי' ט' אות ב' ובפתחי תשובה יו"ד
סי' ש"כ שהאריכו מאד במכירת חמץ ובהמה
מצרכת שלא מדעת הצעלים מדין זכין לאדם
שלא בפניו, גם עיין בשו"ת חתם סופר
חאה"ע סי' א' שכתב: וכן הלכה רווחת
למכור חמצו של חצרו בשעה חמשיה מטעם
זכין לאדם שלא בפניו אע"פ דהוי זכיה ממנו
לאחר והדבר פשוט ומוצן, עכ"ל. ואף
דלכאורה י"ל דכיון דאי לאו דמזבין ליה נאסר
החמץ בהנאה ולכן אין המכר חשיב כהוצאת
ממון אלא כהכנסת ממון כיון שמצילו בכך
מהפקד, ועיין גם במג"א סי' קנ"ג סקל"ז,
מ"מ הרי החתם סופר לא נחית כלל לסבב

ארחות הלכה

9. מנחת שלמה תנינא סי' ק"ז אות א' (מתוך קונטרס לאפרושי מאיסורא שבסו"ס מעדני ארץ שביעית,
אודות הפרשת תרומ"מ שהתקין הגה"צ ר' דוד בהר"ן ז"ל לזכות הרבים לתקן כל פירות ארץ ישראל
מאיסור טבל ע"י הפרשה שלא מדעת בעלים מטעם זכין לאדם שלא בפניו). ועיין עוד באמרי בינה דיני
גביית חוב סי' י"ט. 10. ראה להלן דבר הלכה אות י"ג.

ג. גם אם ניקה ביתו כדין והוציא כל החמץ מרשותו, יעשה כל סדר המכירה לנכרי, ובן המנהג¹².

סדר המכירה

ד. במכירת החמץ לנכרי, אף אם נעשית רק בקנין-אגב-קרקע, די בכך שנעשתה באופן המועיל ע"פ דין תורה, אף שאין לה תוקף ע"פ חוקי הממשלה¹⁵.

דבר הלכה

והנה דעת הב"ח צ"ח צ"ח צ"ח צ"ח דלהלכה אית לן למינקט כריז"צ דכותא וכל מיני כותא אסור למכור לנכרי שלושים יום קודם הפסח, ועיי"ש דה"ה כל מין חמץ ששם צעליו עליו כיי"ש וכדו', והיינו עפ"ד התוס' צפסקים כ"ח ע"ב (ד"ה ר"י) שכתבו דריז"צ אחי כז"ה אלא דשאני כותא דכיון ששם צעליו עליו יסברו שמוכרו צפסק ע"י נכרי או שמכרו צפסק להנכרי, עיי"ש. ולפ"ז ז"ע בלחמים או "צסקויטיס" שלנו ששם הצעלים עליהם ומודצקים עליהם פתקאות עם שם צתי האפיה, ומעשים בכל שנה שמוכרים אותם עד ערב פסח. וצשלמא לכצרה קמייתא דהתוס' דהחדש הוא שמסר החמץ בערב פסח להנכרי למכור צעליו חולי יחא לענין צסקויטיס, דכהיום אין רגילין צכך וכשרואין אותן אצל הנכרי הדבר ידוע דמסתמא קנאס מיד הישראל, אצל לכצרה צתרא דישדוהו שמכר להנכרי צתוך הפסח, וכן לענין לחמים, ז"ע. ומיהו להלכה כבר כתבו האחרונים (עיי"ן מ"ב צ"ח צ"ח צ"ח) דלא קיי"ל כהב"ח ושפיר מותר למכור כל מיני חמץ עד שעה ששית של ערב פסח¹⁴.

ו. מצואר צח"מ סי' שס"ט סי"א דלא אמרינן דינא דמלכותא דינא אלא צדצר

א"א כלל הדבר מרשותו, ודאי שמכר כזה לא היה מועיל כלל להצריח מאיסור, דהא קמי שמיא גליא שאין המקח חל כלל ונמצא שלא הצריח את עצמו אלא מעין של מטה ולא מעין של מעלה (ועיי"ן שו"ע חו"מ סי' ז"ט ס"ו). וכיון שכן הרי צרור דכ"ז שייך דוקא כשנעשה הדבר על ידו או ע"י שלוחו, משא"כ צכה"ג שהמכר הוא שלא מדעתו וכמעט צטוח הדבר שאילו ידע לא היה מסכים אלא להערמה צלצד ולא למכירה גמורה, נמצא שאין חנו שלוחים על מכירה גמורה אלא רק להערמה צלצד, וצאופן כזה הרי צרור שאס מת הצעלים וצא הנכרי לצצוע המקח ודאי שהדין נותן שהחפץ הוא של היורשים ולא של הנכרי כיון שלמכור ממש ודאי אין ציכלתנו שלא צדיעתו, וכיון שכן אין זה חשיב כלל מכר ואינו מועיל כלל להצריח מן האיסור¹¹.

ה. שכדי לחזק ולהשריש צלצו ציעור וציטול החמץ נהגו להסיר אפי' חשש כלשהו ולמכור לנכרי כל חשש חמץ (ואף שאולי אין דעת הקונה סומכת לקנות פירורים או צליעות צצכלים וכדו' צפני עצמן, מ"מ צצירוף כל החמץ שנמכר לו ע"י הרב שפיר סמכה דעת' על כל המכרות)¹³.

ארחות הלכה

11. מעדני ארץ שביעית סימן א' אות כ'. 12. רשימות. 13. רשימות. 14. ח"י כת"י למס' פסחים כ"א ע"ב. 15. מעדני ארץ שביעית סי' י"ח.

קניית מוצרי חמץ שהיו מכורים בפסח

ז. מותר לבתחלה לקנות מוצרי חמץ שנמכרו קודם הפסח לנכרי כנהוג, אף אם היו שייכים למי שאינם שומרי תורה ומצוות, אם ידוע כבירור שמכרם כפי הסדר הנהוג י"ג 41.

אוצר החכמה

דבר הלכה

זלזד, מ"מ לא אזלין צתר מחשבתו ודעתו הפגומה כיון דדזרים שלזל לא הוו דזרים, אלא מתחשבים רק עם המעשה שהוא עושה, ולכן חשבינן ל"י שפיר למכר גמור, וכמ"ש הנודע ציהודה קמא צחאו"ח סי' י"ח עיי"ש 42. ומ"מ המדקדקים משדלים לצער כל חמץ צעין שציתם ולא לכוללו צהמכירה לנכרי (אם לא שהחמץ מרוצה כצעלי חנויות וכדו'), מפני שאר פקפוקים

שמוכר לנכרי ולהצניעם במקום מיוחד ולמכור או להשכיר מקום זה להנכרי ולסגור, ולהודיע לפני ציתו שהמקום הזה נמכר לנכרי, וגם יצניע את המפתח או יסגור צדק וכדו', ואז שפיר סגי צכך גם אם אין מחילות הארון גצוהות עשרה 40.

יג. וכמו שנתצאר לעיל (דבר הלכה אות ד') דאע"פ שהמוכר אינו מכוין למכירה גמורה צלז שלם ואין דעתו אלא להערמה

ארחות הלכה

הסעודה באופן שלא יודקו להכנס אח"כ למקום המושכר לנכרי, וישתמשו בכלים חד פעמיים המושלכים בגמר השימוש, וכדו', ואם בכל זאת נשאר לו כלי חמץ מוטב שיצניעם בקרן זווית (באופן שאין לחוש שיבואו להשתמש בהם בפסח) ולא להכנס ולהניחם במקום המושכר. 40. תשו' כת"י. ונשאל רבנו אודות ספה שיש בה חורים שדרכם נכנס חמץ לחלקה הפנימי, וכשתוחב ידו לשם מוציא תדיר פירורי חמץ, אך אי אפשר לנקותה לגמרי. והורה דכיון שיכול להגיע להחמץ בעי מחיצה (מלבד הביטול), ולכן יפרוס עליה מפה וכדו' באופן שיכוסו כל החורים כיסוי המתקיים (ולכשיעשה כן מותר אף להשתמש בספה בפסח כרגיל). כתבי תלמידים. 41. רשימות. 42. זו"ל: הגע בעצמך ישראל ימכור לישראל חברו סחורות באופן המועיל, בחליפין או בהקנאת מקום או במקום שכסף קונה, ולא ימסור המפתח, ויהיה בלב המוכר להערמה גמורה שמחשב בלבו לבטל המקח, ואח"כ יבואו לדין, וכי אנו משגיחים בהערמה דיליה, הלא נקהה את שיניו בדין ונוציא המקח מידו בע"כ ונאמר שכבר זכה הקונה, וה"נ כבר זכה הקונה הגוי ומה לנו בהערמת המוכר, וכיון שזכה הגוי שוב אין כאן בל יראה. עכ"ל. וכן היה רבנו מורה ובא דמה"ט אין לפקפק כלל על המכירה כשבעלי החנויות והמפעלים אינם שומרי תורה רח"ל ומתייחסים להמכירה כטקס דתי גרידא ואין בלבם גמירות דעת לקנין, דכיון שכל בר דעת יודע ומבין שחתימתו על שטר מחייבתו אפילו אם אינו בקי בפרטי המקח או בשפה שנכתב בה השטר וכדו', אין אנו מתחשבים כלל עם מה שבלבו דדברים שבלב אינם דברים. וראה עוד לעיל דבר הלכה אות ד'. אבל לענין ביטול חמץ, שהוא דבר הנעשה בינו לבין עצמו, שפיר הזהירו הפוסקים דהכל תלוי במחשבת הלב, וראה מנחת שלמה קמא סי' נ"ג אות ב' (וסי' ס"ב אות י') שכתב רבנו ד"כמו שהזהירו לענין ביטול חמץ דלא מהני כלל אמירת "כל חמירא" אא"כ יודע לפחות ענין הביטול ויודע שמפקיר בכך חמצו, אבל אם אינו מבין כלל וסובר שאומר איזה תחנה ובקשה לאו כלום הוא ועובר בבל יראה ובבל ימצא, כך גם בנוגע למעשר ראשון ועני אפילו אם בעל הפירות עצמו מבקש מהמשגיח לתקן פירותיו, מ"מ אם אינו יודע כלל מאופן התיקון וחושב שהתיקון נעשה רק עי"ז שהוא אומר פסוקים או תפלה הנקרא נוסח הפרשה, לאו כלום הוא. עכ"ל.

שריפת חמץ

י. ראוי שלא ליתן נפט וכדו' לכל-הפחות על כזית מן החמץ לפני שריפתו, כדי שלא יפסל בכך החמץ מאכילת כלב ויפקע ממנו איסור חמץ, ויפסיד בכך מצות ^{אוצר החכמה}

דבר הלכה

לפני הציבור דשמה יאכלנו לאחר הציבור, ומסתבר לפ"ז דה"ה בקיבל נזירות למחר שאם הוא חשוד אסור למכור לו יין כזר מהיום, ומאי שנא חמץ. וצדוק י"ל דשאני שציעית שמעכשיו כזר יש על הדצר דיני שציעית ולכן הו"ל כגוף האיסור משא"כ חמץ ששאר ימות השנה, וכן יין לנזיר, אבל מ"מ ז"ע דמסתבר דהלאו דלפני"ע הוא גם כספק מכשול לאחר זמן בלבד, כגון שנותן ציוס דזר שא"א שיכשל בו צעצירה אלא בלילה, וה"נ צחמץ לפני פסח, והן אמנס דדיני נזירות וכן מכשול לעיור נוהגים תמיד ואינם תלויים בזמן משא"כ חמץ וא"כ אולי דמיא לפרה חורשת, אך מ"מ ז"ע מנלן להקל בזה משום כך גם צדאורייתא, וז"ע⁴⁴. יד. ויש להסתפק באחד שיש לו מעט חמץ, והוא רעב ורוצה לאכלו, אם חייב להמנע מלאכול כדי לצערו לקיים מצות ציעור חמץ. דאפשר שכיון שאנו שורפין צעורה חמישית והרי כתב הרא"ש צפ"צ דפסחים (סי' ג') דאין זה מצוה, ונהי דרש"י סובר שגם היוצא צשיירא מקיים מצוה כששורף קודם לאתו,

שיש צמכירה הנהוגה, ומטעם זה יש מחמירים עוד שלא להשתמש לאחר הפסח בחמץ צעין שנמכר לנכרי, אך גם הם לא ינהגו כן אלא לעצמם ולא כהוראה לרבים⁴³. אך יש להעיר צענין זה, דצמי שחשוד לאכול או אפילו רק להשהות חממו צפסת, לכאורה יהא אסור למכור לו חמץ שיכול להתקיים עד פסח, כמו שאין מוסרין דמי שציעית לע"ה החשוד לאכלן לאחר זמן הציבור משום לפני עור, וכ"ש צל' ליום שלפני הפסח דגם אליצא דצ"ה (צפסחים כ"א ע"א) אסר ריב"צ (שם) למכור כותח לנכרי דהרואה יאמר דמכרו הישראל צפסת, וכ"ש הכא שעובר ממש בלאו. וצכה"ג שאין החשוד יכול לקנות אלא מישראל הרי נקטינן דהו"ל כחרי עברי דנהרא ועובר בלפני עור מה"מ. ולא דמי לפרה חורשת ונפה וכצרה שמוחר למכור ולהשאיל לחשוד צשציעית (שציעית פ"ה מ"ח ומ"ט) דיש לתלות שיסתמש צהיתר, דפשוט דכ"ז דוקא כשאינו נותן לו גוף האיסור, אבל צגוף האיסור תנן התם ללא תזור ולא תטחן עמה ומשמע דאסור גם

ארחות הלכה

43. דשימות. והיינו כדי שלא לערער ח"ו על תוקף המכירה הנהוגה זה דורות רבים. וראה מעשה רב אות קפ"א שכן נהג רבנו הגר"א ז"ל שלא להשתמש בחמץ הנמכר, וכן נהג רבנו. אולם בקמח וכדו' לא הקפיד. וכשביקשו פעם כמה תלמידים בישיבה ליטוע לביתם לשבת מפני שבישיבה השתמשו בקמח מלפני הפסח, לא הרשם רבנו לעשות כן, לפי שבודאי אין להדר בדבר עד כדי כך. ועובדא הוה שנתבקש ע"י רבנים חשובים לזרו את ועדי הכשרות שיפרסמו לציבור סימני תאריכי הייצור כדי שידעו להחמיר בדבר, והשיב רבנו כי אדרבה אינו רוצה ליתן יד לדבר הזה שיש בו סרך הטלת דופי בתוקף המכירה, שנהגו בה גאוני הדורות שלפנינו, והרוצה להדר ולהחמיר יברר הדברים בעצמו. 44. מנחת

שלמה קמא סי' מ"ד אות ג'.

Selected emails from our listeners

Show Suggestions

I think it would be a great idea for you to discuss how the anti-vaccination madness is that the anti-vaxxers are creating a situation where unvaccinated people spreading smallpox have a din of a Rodef, and that the anti-vaxxers are violating the principle of Dina Demalchusa Dina.

In principle people have the right to individual autonomy **provided that their actions do not directly affect or endanger other people, at which point their actions take on significance for society as a whole.** It's one thing for people to refuse vaccination and to take responsibility for themselves for their own actions. It is totally something else when it can endanger other people. One could make the very same argument about smoking and second-hand smoke, and driving under the influence of alcohol.

I also think it would be a very good idea to discuss the entire matter of tour/travel and security of visibly Jewish tourists. I have asked tour companies what they do to provide added security in a world of terrorism for tour groups, whether on river cruises, Mediterranean cruises, hotel events for Yom Tov where people would know that an entire hotel was used by visibly Jewish tourists. The answer I usually get is that they rely on local police as anyone else. But I don't think that should satisfy anyone. If synagogues in Europe now employ armed security guards, this should at least be considered by tour operators going to areas where there are possible situations that could arise, especially anywhere in Europe, Turkey, Arab countries and even places like Mexico.

David Goldman

Rabbi Luban

To see Rabbi Luban's article in the Jewish Action [click here](#)

שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק א סימן קמט

בחנונים חשודים לאיסור חמץ שמכרו חמצם לנכרי ע"י הרב כנהוג ה' אייר תשי"ז. מע"כ ידידי הרה"ג מהר"ר נחמן יוסף גאלדשטיין שליט"א.

בדבר החנונים שמוכרים חמצם ע"י הרב כנהוג והוא חשוד לעבור לסחור בחמץ בפסח ונוטל כל מה שצריך למכור בפסח מאלו החמץ שמכר ע"י הרב, פשוט שאין זה בטול על המכירה כי מצד תנאי המכירה להעכו"ם נכתב בשטר המכירה שמה שיטול יהיה כקונה אז מהעכו"ם ויצטרך לנכות מהסך שחייב לו העכו"ם וממילא אין כאן שום בטול על המכירה ומה שלא לקח הוא של העכו"ם.

ובלא זה אין שייך לבטל קנין שכבר נעשה ואינו שוב בעלים על זה אלא הוא או כקונה מחדש או כגוזל, שהוא ודאי עבר על בל יראה כיון שקנה בין למקח בין לגזל אבל רק על מה שלקח בידו וקנה ולא על מה שנשאר.

ואין לומר שאיגלוי מילתא שלא מכר בלב שלם אלא שהערים, דמה"ת נימא כן דאף שחשוד לעבור להנאתו כשאינו יכול בהיתר לא יעבור על מה שיכול לעשות בהיתר. ואף אם נימא שבזה"ז במדינה זו ליכא חזקה זו דבחולין דף ד', הוא רק שלא יחליף שהוא לבקש תחבולות להיתר אבל על מה שעשה בהיתר ממש, ודאי לא נימא שבלבו לא רצה בהיתר, ולכן ברור ופשוט שהמכירה קיימת וטוב עשה כתר"ה שהשתדל שימכרו חמצם. ידידו, משה פיינשטיין.

שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק ב סימן צא

הנה בדבר הערתו על מה שכתבתי בספרי אגרות משה או"ח בס"י קמ"ט שהחנונים המוכרים חמצם ע"י הרב כנהוג והחנוני חשוד שימכור מזה החמץ בפסח שמ"מ לא נבטלה המכירה אלא על מה שלקח עבר על ב"י שהוא כקונה מחדש או כגוזל שהערה כתר"ה דמה נרויח מזה שנזדקק לו, הנה לאלו שלוקחים ממנו אחר הפסח שלא ישלחו באיסור חמץ שעבר עליו הפסח ודאי הוא ריוח. וגם הוא ירויח שלא יעבור על בל יראה עד שיקח מהם ורק עד שיאכלם הקונה, כי מכירתו כיון שנאסר בהנאה כשלקח לא חלה והיא שלו אף אחר שלקח הקונה לביתו, אבל על הנשארים לא יעבור. ובלא זה הא יעבור על כל כזית בלאו וכשמכר לא יעבור אלא על הכזיתים שקנה ולכן גם בשבילו מכיון שהוא רק מומר לתיאבון הא איכא תנאי דלא סברי הלעיטהו לרשע וימות בב"ק דף ס"ט, ואף לרשב"ג מסתבר דהוא רק שאינו מחוייב להטריח לציין שהוא ערלה בשביל הרשע אבל אם הרשע רוצה לתקן שלא יעבור איסורין הרבה אף שיודעין שיעבור על האיסורין במעט מהן גם רשב"ג יודה שכיון שהוא לתיאבון שחייבין להחיותו כדאיתא בגיטין דף מ"ז צריכין להזדקק לו.

ואף שלענין מה שיחזור ויקח בתוך הפסח יהיה האיסור במעשה שיתחייב מלקות ובאם לא ימכור קודם הפסח לנכרי יהיה בלא מעשה ונמצא שלענין המעט שיקח יותר היה טוב שלא ימכור כדי שתהיה עבירתו בלא מעשה שלא מתחייב מלקות, אינו כלום חדא דהא יעבור על הרבה שיעורים יותר ממה שיקנה, וריבוי הלאוין דבלא מעשה נגד המיעוט דבמעשה חמור אלו המרובין. ועיין בר"ן יומא דף פ"ג שלכן לגבי חולה חמור נבלה משבת דנהי דנבלה איסור לאו

ושבת איסור סקילה איכא חומרא אחרינא לפי שהאוכלה עובר בלאו על כל זית וזית ושבת לא עבר אלא חד לאו, וכ"כ הוא הכא לענין חומר לאו שיש בו מעשה מאין בו מעשה שהוא רק בשיעורין שוין ולא כשהלאו שאין בו מעשה הוא בהרבה שיעורין יותר וגם בהרבה זמן יותר, שריבוי הלאוין ע"י ריבוי השיעורים והזמן חמור אף שאין בו מעשה מהמיעוט שבמעשה. וגם לא ברור לי שנחשב לאו שאין בו מעשה קיל מיש בו מעשה אלא לאו הניתק לעשה נחשב קלין ביומא דף פ"ו אך אולי גם לאו שאין בו מעשה יש לדמות לניתק לעשה משום שג"כ אינו לוקה עליו אבל אפשר יש לחלק. ונמצא שגם לו יש ריוח בזה שימכור חמצו.

אבל העיקר שצריך להזדקק לזה הוא להציל אחרים שיקנו ממנו מאיסור חמץ שעבר עליו הפסח מרוב הדברים שיקנו ממנו. אבל אין ליתן לו כתב איך שמכר החמץ דהרי עכ"פ אסור לקנות ממנו שמא יתן לו מהדברים שקנה בתוך הפסח. וממילא לא יטעה שמותר לו גם למכור חמץ וגם הרב צריך לומר לו שאסור לקנות ולמכור חמץ בפסח.

ומצד הקנין לא חסר קנין חצר דהא משכירים המקומות שמונח שם החמץ והחמץ הוא סימן על המקום שקנה ולא מתבטל השכירות בזה שמשתמש בהמקום גם הוא כי כן הותנה עם הנכרי בשטר המכירה שאח"כ יכול הישראל להשתמש שם כשצריך לילך לשם לדברים שאינם חמץ שמונחים ג"כ שם שאותן הדברים לא נמכרו, וגם יש עוד הרבה קנינים. אך אם חושב הרב שיותר טוב שלא ימכור מצד איזה טעם ודאי הרשות ביד הרב לעשות כפי הבנתו בזה לשם שמים. ידידו משה פיינשטיין.

שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק ד סימן צה

הנה בדבר שאלתך אין סברא להחמיר אחר הפסח שלא לאכול חמץ שמכר חנוני ישראל לנכרי במכירת חמץ כנהוג שמא לא היתה המכירה בלב גמור, משום שהוא דברים שבלב שאינם דברים, ואנן סהדי ליכא אף בפושעים וכ"ש בסתם בני אדם דמה שיכולים לתקן שלא יעברו איסור הרי יש אדרבא חזקה דלא שביק היתרא ואכלי איסורא כדאמר רבא בחולין דף ד' ע"א, ואף אם נימא שבזמן הזה ליכא חזקה מ"מ אנן סהדי לא הוי וממילא אף אם לא היה בלב גמור הוא דברים שבלב שאינו כלום לבטל המכירה.

Q. Why is mechirat chametz for a supermarket that continues to sell chametz during Pesach a valid sale?

A. Good question. Many posekim fundamentally oppose the sale of Jewish-owned businesses that sell chametz on Pesach. In stark contrast to the mechirat chametz of a halachically observant Jew, the sale of a supermarket that is fully open for business on Pesach lacks the aura of respectability. The seller is clearly not sincere about the sale. For this reason, Rabbi Joseph B. Soloveitchik (1903-1993) and others considered sales involving supermarkets that sell chametz to customers on Pesach to have no validity. Nonetheless, Rav Moshe (Iggerot Moshe, OC 1:149, 2:91 and 4:95) was the champion of this transaction. He put forward various arguments of justification, one of which is that halachah does not take into consideration private thoughts (devarim shebelev) that are not verifiable. Furthermore, it is conceivable that the storeowner prefers to transfer ownership of his chametz to a non-Jew so his religious customers can shop freely in his establishment after Pesach, even though he intends to continue selling chametz merchandise during Pesach. The OU follows the more stringent position of Rabbi Soloveitchik.

לדעתו על ידי חלרו וזולס בנדון זה שהוא כבר אחר הפסח והוא בלאו הכי מדרבנן הכ"ד וכו' עכ"ד ואינו מפורש היטב מסקנתו רק נראה שדעתו להחירו אחר הפסח :

עוד הבאתי לקמן בלוח ה"ן לענין מכר חמץ בפוך הפסח במשיכה או בקנין חצר תשובת הגאון שאילת שלום במהדורת פניניא סי' רס"ז ע"ש :

(י) **ובר** זה הוא בחמץ גמור שמכרו אחר זמן איסורו אבל דבר שאינו חמץ גמור רק מלד חומרא הנה מלאתי כחוב בקונטרסי בשם שו"ת תשובת מאהבה (שהסתפקתי ממנו כשהיה בידו) שבסי' ק"פ הובא דברי חסנו לענין הגרופ"ן ששכח למכור לעכו"מ קודם זמן איסורו ומכר אחר חלות שבת שצריך לדעת אם לוחסיס אוחס ואם לריץ להשהותם כל כך עד שיבואו לירי חיימוז והביא דברי הפוסקים בסי' תנ"ג דבשעת הדחק מותר ליקח קמח מהשוק ושהמג"א אוסר שמחייקים הסולת לחמץ גמור ומכל מקום בגרופ"ן אפשר אין לחוש כל כך וצריע להשהותם וכל שכן להחייקם לחמץ גמור לאוחרם אחר הפסח וכל זה בלא מכר כלל אבל בנדון דידן שמכר אחר חלות נראה דאין לחוש ובסי' תנ"ג אם קנה בחמץ משם שעות ולמעלה שום דבר מותר ובחק יעקב הביא מחלוקת אם אסור חמץ עלמנו שלקח אחר פסח מותר והכא בנדון דידן שאין כאן חמץ גמור נראה דכל הפוסקים מודים שאין לאסור הגרופ"ן ואף אם נגלה להחמיר בזה מכל מקום למוכרו לכרי נראה דאין להחמיר כלל ושמעתי שגדול אחד הורה להשליך לכהר יודיעני דעתו והג' המחבר האריך בזה בסי' קפ"א ודעתו להחיר דלא קצבו אלא בחמץ או בספק חמץ אבל לא בדבר שהוא משום חומרא כגון בלתייה וכתב בחק יעקב סי' תנ"ג סוף סק"ח שאם השהה הגרופ"ן אסורים ומה שכתב בחליהו זוטא בשם זקנו הג' שהורה למכור לעכו"מ כבר נשאתי ונתיי עמו ואמר שהוא גם כ עמד על החקירה וידע שהוא חמץ גמור והשומע שמע וטעה אלו דבר החק יעקב והוא תמוה איך כתב שהא"ז חזר בו מהוראתו הלא בס' חליהו רבה שכתב אחר כך ועם לא הניח דבר קטן וגדול מספר ח"ג בהוראה זו בעלמה מביאה שנים וקבעה להלכה והוסיף ליישב דברי דמשום דמדינא דש"ס לתימה מותר בדיעבד ואפילו בשעורים כל זמ שלא נחשקטו וכו' ואפילו בקמח סלת אם עבר ושהה אין בהם קנא וכו' על כל פנים בהוראת הג' מוהר"ש אין לפקפק כלל וכו' כל שכ בנדון זה שמכר אחר שש וכו' לכן מי שהורה להשליך לכהר אם סורי כן לאחרים אל יתי חלקו עמו כי עונש המחמיר שלא כדון מרוב מהמיקל שלא כדון כי המחמיר שלא כדון לריד לרזח חבירו וסימנין הלכ"ה חמור"ך שרפ"ן רמז על המחמיר ומטריף וכו' כן מלאתי כחוי בקונטרסי ונראין הדברים שמחיר אף לאוכלו ואין לריד למכרו לעכו"מ כדברי חסנו ובש"ת שאל ומשיב מ"ק ח"ב סי' מ' הכ"ל הגדול של היה בני ששכח למכור בכלל החמרים שלם כורין פעריל גרופ"ן וזכו אחר חמס והלך וכתב בהשטר מכירה שנחן להעכו"מ גם הג' טרי ונתן השטר מכירה להעכו"מ והג' טרין הג"ל היו מונחים בחזו ששכר לו וביים טוב בא לשאלו מה משפטו ולזה הוא מה שנשא ונס בחשוכהו אם הועיל מה שמכר אחר חמס ולא יצטרך לבערו ויהיו מותר להשהותו לאחר הפסח ואם היה נשאל אחר הפסח אל הוה נחית לחלק בין שאר חמץ לגרופ"ן כדברי הרב תשובו מאהבה הג"ל :

(ב) **גדרישתי** ללא שאלתי על אשר טרע לי כי בעיר כולו הפאדווא"ל שקויים ממנו י"ש כל השנה הוא ש בני מקרא וקויים ממנו גם חקף אחר הפסח ונסתפקתי אם יש לחזו משום חמץ של ישראל שבער עליו הפסח כי מנינו בענינים רבים רבג קדישי נבוכים הם באר"ש אם הבני מקרא תשובים ככרי' או כישראל מומר ואלו הם . לענין לירוף לזימון בסי' קל"ט . מה שכתוב בסי' ש"ל לענין פירוש בסי' שפ"ה . לומר להם שיפשו לנו מלאכה ביו"ט בסי' תקכ"ו . לענין שחיטה בסי' ב' . לענין פסח בסי' קי"ב . לעני גבינות שלהם בסי' קט"ו . לענין יינם בסי' קכ"ד . לענין רביית בסי' קט"ן . ללמדס תורה . למול בניהם בשבת בסי' רס"ו . ס"ח שכתב בן מקרא . מירוח לענין מעשר בסי' אש"ל . לענין קומאה בסי' עש"ב לענין

לו השיב לשאלו בשנת הקמ"ג) וראיתי בד' ג' ע"ג ח"ל בנדון שבקבלתכס במכירת חמץ אחר זמן ביטולו והאיש בא בחצי היום ערב שביע של פסח וכו' אם היה באפשרות להשיבם בימי החג היה דעתי נוטה להלירכו ביטול אם (אך) שכבר עשוהו להמשיך עד אחר הפסח כבר ילא הדבר מחמור לקל חמץ שעבר עליו הפסח דרבנן ובגוף הדין חמור מאוד מאחר שמכר אחר זמן איסורו ובכסף לבד בלא משיכה ובלי הקנאה מקום שתי רעותות אלו אחד באחד יגשו להחמיר ולא להקל כי באתה כבר היו מעשים כאלה וקלם הובא בספרים ובספר שו"ת בני שמכר אחר זמן איסורו וטעה להיחר כי אחר שמכר כבר זכה העכו"מ ומה שעשה עשוי ואף דאין ברשותו למכרו מכל מקום העכו"מ זכה בו כיון שהבעלים נתנוהו לו מי מעכב עליו לזכות בחמץ זה וכיון שזכה בו הכרי חמץ של עכו"מ הוא וכבר היה מעשה בק"ק פ' ומלאו כן להיחר בס' יד אליהו וגם שמעתי מפי הגאון וכו' בשם הג' שאירע מה לפנינו ונטה להיחר מהאי טעמא אמנם אפשר דבהנה עובדי משך העכו"מ וכו' או שהיה החמץ ברשותו דחלרו קונה לו דאף שכתבו החוס' (הפוס') משם מוהרש"ק שאין תורת חמר לעכו"מ לדעתו גם זה אינו אלא לכהתלה אבל באתם בבוש"ע יו"ד סי' ש"ך משמע להדיא שהמקום קונה את הבהמה לעכו"מ מטעם חמר אך בנדון זה שלא היה אלא נתינת משוח וחמץ מונח בבית ישראל אם כן זה נאמר דאין ברשותו למכרו כמו שאינו ברשותו לבעלו ממילא אין במכירתו כלום דאף לדעת רש"י משום קוטות לעכו"מ היינו כשהבעלים מוכרים וכל שכן דלרוב הפוסקים אין משום קוטות בעכו"מ ולכן אם היה בא השאלה בנה הייתי מטה לבערו וגם מה שביטול לא מהני כיון שהחמץ מונח בביתו ואמר לעכו"מ הרני מוכר לך חמץ שלי זכה לו חלרו וכו' ושבו האריך להוכיח דבאיסורי הגאס (חזן משור הנסקל ע"ש) מהני בהו מכירה והקדש בדיעבד ולא אמרינן שכיון שאינם ברשותו הא בעינן מה ביותו ברשותו וכו' והאריך להסביר זאת ומסיק דאם עבר ומכר החמץ אחר זמן איסורו בקנין המועיל בעכו"מ בכסף או משיכה אחר כדאית ליה ולמר כדאית ליה הוי מכירה ושבו כתב אלא דבדון זה במשום רפוי מאד דהביטול ודאי לא מהני שהרי מונח ברשותו . וכשאמר הריני מוכר לך חמץ הכי חזר וזוכה בו וכו' ועוד דאם באנו לדון בזה לפי שיקול דעה הביטול היה בטעות שהיה סבור שזה החמץ נמכר ע"י אשתו ומעולם לא נחכוון לבעל החמץ הידוע לו ואילו ידע שלא נמכר היה הוא מוכר ובעצמו ולא להפקירו ואף שאמר כל חמירא דאיכא ברשותי אכן סהדי שלא על זה היה כוננו ואף דבעלמא אין לנו לדחות הביטול על פי אומדן דעת ודברים שבלב אינם דברים מכל מקום בנדון זה שחזר וזכה בו ומכרו ובר מן דין הא ביטול לא מהני מדרבנן מיהו ואפילו אחר הפסח אסור ואפילו בעלו בפני עדים כל הקילות בזה אין להם על מה שיסמוכו אם אינו אונס גמור כל ימי הפסח כמו שכתב התורת השלמים וכו' ולכן בנדון זה הביטול הוא כעפרא דארעא כי חזר וזכה בו ורואה בקיומו ומנח בחלרו במהטיון ומשתמר לדעתו ואינו מדבר מזה כלום אך מה שצריך לחקור בנדון דידן הוא בקנין המשוח או עכו"מ קונה בכסף ומה שכתב מע"ל דכתב המ"ב דקנין כסף מהני בחמץ לכולי עלמא כיון דבגילוי דעתא דלא ניחא ליה דליהוי זכותא בגויה בני הנה המ"ב לא אמר אלא במכר קודם שש דאז מהני כמו בביטול אבל במוכר אחר שש נתי דאם היה מוכר במכירה גמורה המועלת בעלמא יועיל גם כן כאן כמו שכתבתי מכל מקום שיהיה עדיף לקטות בקנין שאינו מועיל בעלמא בזה שמכר אחר זמן איסורו זה אינו מועיל בשום פנים (והעתיק דברי המ"ב בסי' ט"ן בזה) וסיים הכי שלא כתב המ"ב סברא זו רק במכר קודם שש וכו' אבל במוכר אחר שש בודאי אינו מועיל קנין שאינו מועיל בעלמא ושבו שקיל וערי בדברי המ"ב ומסיק במוכר אחר זמן איסורו דאז אינו מועיל כי אם מכירה נשאר עליו איסור תורה כל ימי הפסח אם הדין בעלמא דעכו"מ אינו קונה בכסף ואף שביטול קודם איסורו כבר כהבנו דכיון שרצה אחר כך למכרו חזר וזכה בו שעובר עליו בכל יראה כקונה חמץ בפסח דמיד שרצה למכרו זכה בו להיות כשלו כדי ליהנות ממנו במכירתו ואף שלא הועילו מעשיו לפי שלא קנה העכו"מ בכסף עם כל זה הוא זוכה בו

בללחל בתש"ו סי' ג' ומהרא"ח ומבי"ט שהם כנכרים גמורים אפי' להקל ודאי דאין כאן בית מיוחד ללא אף אם נחוש לדברי הרב"י באה"ע סי' מ"ד שיש לחוש עליהם לחומרא ואפילו אם נדון בהם דין חינוך שגשבה וכו' עכ"ל מאחר דכל עיקר דין חמץ שגבר עליו הפסח אינו רק מטעם קנס ע"כ אין שייך לקונסם בזה וכן מצוה"ר בתש"ו הרא"ש סי' ז"ן שאעפ"י שגור שם בזכותם בכל אותה תש"ו כ' ח"ל והם דומים לחינוך שגשבה וכו' שגשקת מהם תורת הסיודות שאעפ"י ששמע אח"כ שהוא יהודי אין אהנו מזויים להענישו מפני שהוא אטום שהרי כך גדלוהו וכו' והעפיק לטון הרמב"ם פ"ג מהל' ממרים הל"ג ע"כ שהם כחינוך שגשבה וכו' שהוא כאטום אף עפ"י ששמע אח"כ שהוא יהודי וראה היהודים ודמם וכו' ועוד האריך שם בדברים רבים בזה. וסו"ד אני אומר ממ"ן אם דינם כנכרים גמורים הא ודאי דלענין איסור והיתר דינם כנכרים אף להקל ואם דינם כחינוך שגשבה הא לא שייך למיקטגיניהו ואעפ"י שלענין חמץ שגשבה"ס לא מהני אונס כמ"ס בסו"ט ח"ס ס"ג עכ"ל מצוה"ר נגלה בתורת השלמים סי' ו' דבכה"ג לא שייך לקונסו. ומצוה"ר בתשב"ץ ח"ב סי' קל"ח אפילו לענין אונס סתם שאין לנו לקונסו מאחר שהיה אטום ובכה"ג ודאי אזלינן לקולא:

וחיובך אני לומר עוד דבמילתא דרבנן כי האי ודאי דהנכון הוא להחזיק אותם לנכרים גמורים שנמלא קולו חומרו והא חזינן אשר כל גדולי ראשונים ואחרונים חתרו בכל עז ותעלומות להרחיקם מאתנו. ובבה"א אה"ע סס"ד ד' כ' על לשון ר' שמון שהעפיק הרב"י שם בדיון הקראים שאין מקבלים אותם ח"ל ולכן כ' שאין מקבלים אותם מה"ט שמה יתעברו בישראל וישאו נשים וישאו בניהם לבנות ישראל אעפ"י שרואים לחזור ולקבל עול מצות כשאר ישראלים אעפ"י אסור לקבל אותם דהיינו להכניס אותם לבה"כין אהנו שמה יהיו סוברים הרואים שהוא ישראל גמור ויבואו להסתחן עמו אבל אם אינו מקבל עול מצות רק נוהג כמקדש שאינו מניח חפלין מותר להכניסו אהנו לבה"כין ואין לחוש דהא יודעים כ"ע שאינו ישראל מדאין חפלין בראשו עכ"ל הא קמן שיסור מתקבל הוא להסתגב עמהם כמו עם נכרי גמור וזה תקנתנו דוגמת מ"ש הריב"ש בסו"ט ח"ל ומה שגפלאות אף לא תקנו טבילה לפניה כדי שלא יכשלו בה רבים אין כאן תימה וכו' אדרבה אם היה טובלת היה בה משול שהיו מקילין באיסורא וכו' ונר' שנהגו בטבילה בדורות ראשונים משום טהרות וכו' ועוד דאפשר דס"ל טבילה בזמנה מזה ואעפ"י כ' הרמב"ן שטבולת בדורות אחרונים משום דהיא חומרא דתמי לדי קולא סיבואו בה לדי משול להקל באיסור דרבנן עכ"ל הריב"ש הוצא בקיטור בב"י יו"ד סוס" קפ"ג ובודאי שלענין א"ה כל מה שנחמיר עליהם מכח חומרא שנחזיק אותם כישראל יוסר התקרות הוא ממה שנתן עליהם קולי נכרים שזו הקולא הוא סייג וגדר לדברים חמורים:

ולפי שרמז לי מגי"ר שרשם בקונטרסיו מי ומי המדברים בענין הל' ע"כ הנני להודיעו אשר דרכי הרא"מ בחש' הס קלורית לענין בענין הל' שכתב"י מ"ז הביא שמ"כ בס' יסן ע"ש ר"ס נאון ח"ל לריך לרעת משפטי מומר וכו' בחינות יש להם מקום ראשון לענין לברך ולזמן ולבטל רשות וכדומה להם מן המנו' בחינתו בזה לרא' אם הוא שומר שבת וכו'. ומקום שני לענין קידושין ונטין חליה מילוינין ומזרות וכו' בחינתו בכל אלה לראות אם היתה סורתו ולידתו בקדושה וכו' כללו של דבר במצות הלך אחר שמירת שבת בעריות אחר היריון ולידה וכו'. ובסו"ט ז"ן כ' ח"ל ועוד שאין הקראים האלו מאותם המינים הכופרים תלה בהו' שבע"פ כלדוק ובייתום שהם מעלמם וממחשבתם יאלו למיטם וכפרו בחורה שבע"פ בשאט כנפש שעליהם נאמר שיהיו מן המורדים אבל אלו הקראים הם בני אותם המינים ובני בניהם קרוב לאלפיים שנה מאז עד היום הזה והם דומין לחינוך שגשבה שגשקת ממנו תורת היהדות שאע"פ ששמע אח"כ שהוא יהודי אין אנו מזויים מפני שהוא אטום שכן גדלוהו וכו':

ועפ"י הרב"ם האלו יותרו לנו מה שנמלא סחירות בדברי הפוס' לפעמים מחמירים עליהם ולפעמים מקילים וכו' מעיינת בה כל הפרטים נכנסים תחת הכללים האלה ואכ"מ לפורטם ורק

(טו) לענין חיובן באה"ע סי' ד' (סח) לענין קידושין כסימן מיב (יח) אם מקבלים אותם אם באים לקבל תושב"ע"פ (יח) לענין דגל הקי"ל (יט) לענין דינא דבר מלרא בסו"ט קע"ה (כ) לענין חזקה (כא) לענין קנין סודר. ועיין בקונטרסים הכללים מערכת הקי"ל אות ג"ן שם רשמי ספרי דבי רב המדברים בכל אחד מהפרטים הנ"ל (ווסף גם פרטים אחרים לענין כתיבת והתימת גס. ולענין ישראל ונכרי שנאו לדון וכו' ועוד ע"ה):

והנה אם נדון בהם כדן מומר לענין חמץ ויהיה דיט כמ"ס בח"י ובאה"ע סי' סמ"ח סקי"א הגה אינו פשוט דחשיבי מומר להכעיס ומה גם למ"ס מרן החב"י בס' חיים ביד ד' קי"ד ע"כ להוכיח דכל מומר בזה"י חשיב לסיבובן דלא כהרמ"י ועיין מה שרשמתי בזה בקונטרסים הכללים במערכת המ"ס אות קע"ה. וכל זה הוא בסתמא. אבל בידוע שטעמ"פ כמו נדו"ד שידוע שהי"ט שמוכר אה"פ הוא חסר היה לו קודם הפסח מה מהני מאי דחשיבין לסיבובן וגם בסתמא נמי יש לומר דאף אי דיינינן ליה לפסח מומר לסיבובן מידי הוא טעמא ללא משום דלא שביק היתרא וכו' אבל בזמ"ק לפי הגרסה לא שייך למימר הכי. אלא שיש לומר כיון דאיסור חמץ שגבר עה"פ הוא משום קנס. בכה"ג נדו"ד אין שייך לאסור משום קנס עיין בסו"ט שאל' ומשיב מהדורא ב' הנד"מ בח"ד סי' יו"ד ד"ה והנה ביום א' במדבר שהביא מ"ש המקום שמואל ישראל שמכר חמץ לחומר לוד דלא שייך למקיימה דלא כהט"ז סי' סמ"ח ומ"ש אעפ"י שהשא ישראל הוא היינו לגבי דין דאסורין אנו להכשיל המומר אבל המומר לגבי נפשו כנכרי חשוב וא"כ נדו"ד ודאי היה מותר ואף שכתבו דחית דבריו (ועיין בסו"ט מהדו' ג' ח"ב סי' ט') אהנו לענין זה שנקטם לכל העולם עבדו ודאי לא שייך לקונסו וגם לא ידעתי מה שייך קנס דהמומר לא ישמע לנו וימכור לנכרים ולא יגיע לו הפסד מזה כ"כ ולמה נקטם להישראל חנם וא"כ לא שייך קנס בזה ע"כ. והני מילי דסבירא שייכי בנדו"ד דהבמ"ק לא ישמעו לנו וימכרו הי"ט לנכרים בלי הפסד כלל. ורק להישראלים יהיה קנס שימכרו לקנות מעיר אחרת וקוביא חמא וכו':

ועיין בפרמ"ג יו"ד סי' ז"ס בש"ד ס"ק י"ז דמעשה היה שאחד לקח ממומר אחר הפסח כמה חביות יי"ש סך גדול ובודאי נעשה תוך הפסח והורה המורה כיון ש"ל דחביות אחת נעשה אה"פ ואתו חביות מותר דספק חמץ שטע"פ שרי וכו' יש לסמוך אהמחבר וט"ז ויש"ש דמותר להוסיף עליו ולבטלו ונראה דיפה הורה במקום הפ"מ וטעמ"ד עכ"ל והלשון מגומגם קלח והמוכן מדב"ק הוא דאיתו מחיר אלא ע"י ביטול להרבות עליו וכו' לפי שהוא בגדר ס' חמץ שטעמ"פ אבל אם הוא ודאי חמץ מומר שטעמ"פ אין לו תקנה. ובנדון שלפנינו נראה דנטון לומר להקונים מפארו"ל של בני מקרא שיקנו קודה"פ יי"ש כדי הטורך להם בטביל איזה ימים שלאחר הפסח וימכרוהו קודם פסח עם החמץ כנהוג. ואחר שיעברו כמה ימים אחר הפסח (שהיה בהם תלמוד שהי"ט שיקנו עשה נעשה אחר הפסח) יקנו מהם אף בסתם. רק שלא ידעו כנירור שהוא אותו שטעמ"פ קודם הפסח כנלפ"ד להלכה ולא למעשה. ולא נעלם ממני שיש אהה לדדים להקל ביי"ש שגבר עה"פ דיש אומרים דחשיב זעם. ויש שמחיר מטעם שהוא חמץ וחרוף. ויש מי שחושב דהוי כחמץ טקפה וכיונא עוד אהה לדדים אף אין בהם כדאי להחיר באכילה ושתייה. רק בהנאה יש לעשות סניף לעת הטורך כמבואר בדברי הפוסקים המדברים בעניינים אלו. ולפי שאינו כדאי להסתרב בשל אחרים ודיינו לעמוד בשלטת מה גם כי לא נדרשתי ע"ז והדבר מוטל על גדולי ישראל אשר עיניהם משוטטות לקרוב ולרחוק לאורות להם את הדרך ולכו בה לכן גליתי און אחד מגדולי דורינו אחת תשובתו:

עד הי"ט חמץ מפארו"ל של במ"ק שקונים גם חקף אה"פ אם יש חשש חמץ שיי"ש שטעמ"פ. אכתי בעניי איני רואה בהם שום חשש לא מבעיא לדברי הש"ך יו"ד סי' קט"ן סק"ז. ורס"ז ס"ק י"ז. ובסו"ט ב' סוס"ק כ"ד. ורס"ז ס"ק ט"ן. ובחמ"מ אה"ע סס"י ד' ובב"ש סמ"ד ס"ק י"ג לענין כותים היה לענין קראים בזה"ל. ובכית הלל בכל המקומות הנ"ל שהסמינו לדברי הרבנים ר'

לחנמא חנקום חדא כמ"ס הש"ך י"ד סי' קט"ן סק"ז עמ"ס רבי עיי"ש ולדברי הרא"מ הג"ל ילא כנוס לרקת הכ"י כפי דברי הר"מ ס"י ומתנאי סג' מומר סוס שמומר לאכול משחיתתו הוא שלא יסיה לדוקי ובייתוסו והן שתי כחות שהחילו להכחיש בדברי הקבלה וכו' אבל דינם להיות כדון האפיקורוסין . הא קמן דאירי הרמב"ם בדן ב' הכחות שהחילו היינו בעת ההחלטה ודורותיהם הראשונים אשר מעתה וממחשבתם יאלו למיטת כדברי הרא"מ הג"ל . ובאמת גם עתה בכל דור ובכל זמן אי איתרמי ח"ו כחה חדשה כזו ודאי דהכי דיניהו ומינה דבניהו וב"ב דינס רק כחיטוק שנשבה ובמ"ס הרמב"ם בהל' מתרים הג"ל ודברי הרא"מ כ' המל"מ פ"ה מהל' מלוה ה"ב ב"ה עוד כ' ולענין וכו' שהרמב"ם בפיה"מ איירי בישראל שנתעשה קראי דומיא לדחוק ובייתוס וכיון כזה מסבחה עלמו לדברי הרא"מ הג"ל וע"פ הרדב"ן ח"א סי' ע"ג ובח"ד סו"ס רי"ט ובח"ב סי' תשל"ו וע"פ השיג המבי"ח ח"א סי' י"ט . סו"ד איני רואה להחמיר יום כלל ואררבה לפי"ד הנכון הוא להקל בזה בקראים שבזמינו ח"ו לפי"ד קולא זו הומרה הוא ממקום אחר בהתקפה קבלה לכהנ"ן כדרי שידעו ישראל שאינם בכלל ישראל ולא יבואו להחערב עמקם בשום דבר ולריכיש הרחקה יחירה כי תולעת יעקב הם וזמני יהודה יאלו עכ"ל כר"ו :

והנה מ"ס עפ"י הרבנים התשב"ן ומתנאי סי' ו' לעג"ד לפ"ד לי כי הנה על סברת התשב"ן מלבד דרכים לחמים עליו וקשה מאד לסמוך לעשות מעשה עפ"י סברא זו בלבד זאת ועוד דנראה דלא אמר הרשב"ן להסיר באנוס אלא כשביטל החמץ ומטעם דביטול מהני גם לחמץ ידוע ואף גם לא הסיר אלא בהנאה דוקא ועיין מה שרשמתי לעיל אות ו' בפרט זה באורך בס"ד . וכו"ד דאט באים להסיר באכילה . וגם שידוע לנו שהבני מקרא אין עושים שום ביטול חמץ אם כן אם נדון בחמץ בדין חמץ של ישראל שעשה"פ נראה שאין שום נד הסיר לחמץ מלד שהם אלוים דאנוס לבד בלא ביטול אין במשמעות דברי הרשב"ן להסיר באכילה . וכן מ"ס עפ"י דהתוס"ס הנה מלבד דנס סברת הה"פ איינה מוסכמת ואף דשלמים וכן רבים נמשטו יחמיו כמו שמהבאר ממה שרשמתי בענין זה לעיל אות ו' . מ"מ מחבאר שם דלא אמר להסיר אלא בשכח ורק בהנאה אבל כלאו בעל ולהסיר באכילה לא אמר ועיין בחק יעקב סי' תמ"ח סק"ך הנה כי כן לעג"ד מרז זה אין להסיר . אך מ"ס ד"ש לזכס כנכרים גמורים נראה דאפשר לסמוך על זה בזירוף מה שכחתי עפ"י השו"מ דאין שייך לקטס בזה ולמעשה ל"ע :

והן עתה אמר כמה שנים נשאלתי מכול"ב על הי"ש הג"ל מירד"ן השו"ב דסס הל"א הוא הרבני המופלא הו"מ מוה"ר גבריאל סג"ל כ"י והודעתיו מכל דברי הגדול הג"ל כר"ו דאין מקום לחוש . והוא כתב שרגיל להחתימם בשטר ההרשאה למכירת חמץ ורואה כי אף שתופתים מ"מ הוא לשחוק בעיניהם וכחבתי שלא יחתימם עוד (אם לא שם לחוש משום איבה וכו') דהו פרתי דסתרי אהדדי דאם כסמוך ע"ד הגדול הג"ל יל"י להסיר בהנחה שהם כנכרים גמורים . הרי מעשה החתימה סותר זה שאם הוא נכרי אינו נעשה שלמו וגם לפי מה שכתבו דמכירת חמץ לא הוי הערמה משום דאין סבדי דגמר בלבו כדי שלא לעבור בכ"י הנה בדידיו ודאי אין שייך לומר כן :

ומצאתי להרב שערי השובה כס' תמ"ח אות ח' בשם מר דודו בתשובה כתיבת יד גבי מומר שכתב סברא זו דלא שייך לומר דגמר בלבו שלא לעבור בכל יראה שהוא אינו חושש בזה ואלה דבריו וכתב עוד (מר דודו שהזכירו בחתמה) בענין פקיד מומר לעכומ"ז שהיה ממונה על הורגאנדא שלו יהודי לגאמן ומכר הגאמן בערב פסח החמץ לעכומ"ז שהיה גם כן גאמן של הפקיד וכתב דלכאורה אין לסמוך על מכירת הגאמן דאף לפי מה שכתב אה"ז בככ"ש דמכירת חמץ לא מקרי הערמה דמהבאח גמר בלבו שלא יעבור בכל יראה מכל מקום בזה בעל החמץ פשיטא דאינו חושש לכל יראה והגאמן אף שהוא באחריותו אינו עובר עליו כיון שאינו

ברשותו ומכל מקום חסוק שיש לומר כיון שהיה מוטל עליו למכור כדרי שלא יהיה נאסר החמץ למכרו לישראל אחר הפסח ואם כן איכא אומדנא דברשות קעביד למכור וגם לפי מה שכתב השואל היה לו כת-והרשאה למכור הכל וכו' ומכל מקום לריך שהריות וההפסד יחשב על הקונה שאם יחשב על הנוכח אינלאי מילתא למפרע שלא היה מכירה ובעל נפש יחוש לעלמו עכ"ד הרי שכתב מפורש דלעמא דמאי דלא מיקריא מכירת חמץ הערמה הוא משום דמהבאח גמר בלבו וכו' כשבעל החמץ מומר אין שייך לומר כן והוא הדין בבעלי מקרא ודאי הם אינם חושש"י לזה ואלל כולם ימלא מהבאח כמה מיני חמץ ואין מוכרים לעכומ"ז אה חמזיהם כי אם בעלי הפאדוואל ולא מפני שחוששים הם לכל יראה אלא מפני שהמורשה הולך אללם להחתימם הלא יבשו לומר בפה מלא כי אין להם חלק ונחלה בנימוסי ודמי בני ישראל השוכנים בהוכס ומפני שורת דרך ארץ הם חותמים בשטר מכירה ולכס בל עמם ואולי חושבים זאת שפוש המורשה לבע כסף כנהוג שנותנים החו"מ לזיה שטר על זה ולפי שחוששים שאם לא יחתמו בשטר המכירה יחדסו שמהמטעם מלחחוס משום חסרון כים לכן חותמים מפני הכבוד ויותר היה נח להם אם לא היה הולך אללם להחתימם :

ואף שכתב במסקנא דמהני מה שהומר מרשה אה הנאמן שלא למכור החמץ לעכומ"ז הנה כדון ההוא אין המומר בעל החמץ מחסוק בעסק המכירה כלל רק הנאמן הוא העוסק במכירת הי"ש וכשימכור הנאמן את החמץ על פי רשותו לא יסבור בעל החמץ את "אשר עשה הגאמן שלו לא כן בהרשאה הבני מקרא מחזיקי הפאדוואל הג"ל אחר שחתמו בשטר ההרשאה הרי הם עלנוס יסתרו מעשה המורשה כי אחר שימכור המורשה אה כל החמזים לאיזה עכומ"ז כנהוג הרי הם עלנוס נטאיים ונותנים בהי"ש כל יום ערב פסח כי רק בשבעת ימים המפורשים בחורה מאמינים ואפשר מחזיקים בהם אבל בערב פסח בודאי אין מאמינים וגם בימי הפסח עלמו קרוב לדאי הוא שאם ידמן להם איזה קונה עכומ"ז ימכרו לו בימי הפסח כי אין זה איסור לגבי דידכו כלל וכיון שאחר ההרשאה חזרים וזוכים בהחמץ חזר החמץ להיות ברשותם וההרשאה בטלה מעיקרא ולכן נכון שלא להחתימם ומה גם כי לשחוק בעיניהם כמו שכתב ירד"י השואל כ"י ולרעתי ההעירי טוב ממילואותו שאם לא תהיה מהם שום הרשאה למכירת חמץ יזהרו הכעלי בחים שלא לקטס מהם תקף אחר החג ויקט מקודם הפסח איזה מדות כמו שכחתי למעלה (בר"ם ועיין להרב) ולקמן כס' ע' אות וי"ו הבאתי דברי גאון גדול שהובאו דבריו בתשובות אורי וישעי סי' קכ"א אשר התמרמר מאד על כיולא בזה עיי"ש (בד"ה וגורמת המכירה הכוללת) שהבאתי גוף דכ"ק :

והנה מה שכחתי למעלה דאף אם נדון בהם כאנוסים גמורים כחיטוק שנשבה אין להסיר וכו' ראיתי עתה כעין זה בפרי מגדים סימן תמ"ח במשבלות זהב סק"ד (בדברי המחיל וכו' יודע) מומר שנשא כותית הולד כותי ולהפך הולד ישראל ומכל מקום דיעבד לריך עיין ד"ש לומר עדיף מחיטוק שנשבה וכו' ואין לך אנוס גדול מזה ואף דבישראל אנוס אסור זה עדיף עפי ויעבד אם קנה ממנו בה"מ י"ל עכ"ל הרי דאף כבי האי גוונא דעדיף מחיטוק שנשבה וכו' לא עלה על דעתו להסתפק אם מותר לקטסו ממנו דזה פשוט לו דאסור ורק לדיעבד הוא סג"ד דאפשר דשרי ומסוק בלריך עיין ומדברי הרב פרי מגדים הג"ל למדנו דלא שמי"ע ליה סברת השואל ומשיב הג"ל להסיר מטעם דלא שייך קנס דהוא לא יפסע

ישמע לו וכו' דהרי צדון הפרמ"ג נמי הכי הוא ולא נסתפק להחיר לקטת ממנו:

והנה בחמי להעתיק כל הכתוב לחיים צענין זה נתעוררתי ושלחתי ענין זה להגאון המופלא מוהרי"ו שפערין בע"ס זכר יוסוף נרו שיחיה דעתו בזה וזה אשר השיב לי במכתבו ובנין הי"ש של צמ"ק וכו' מ"ש מהש"מ תניינא ח"ד סי' י"ד והנה מ"ש מהמק"ש מה שלדד לענין מומר דלנבי עלמו חשיב בכרי הס דברים תמוהים ודחיים אם שלפטים הזכירו איזה מהאחרונים לענין קלח סניף ועיין פרי תבואה סי' ל"ב ויריעות האהל סימן י"ד וי"א וי"א תניינא ח"ג סי' ל"א ועיין ב"ש קמ"א ומ"א קפ"ט ובישועות יעקב ובאחרונים . ושו"ת יד אליהו סי' פ"ג משו"ת באר עשק סי' ע"ז וב"ח י"ד סי' קט"ן וש"ך סק"ט וחווה דעת סק"ג ורדב"ז ח"ה סי' י"ב ואולם בעיקר סברתו דהצמ"ק לא ישמעו לו וימכרו להנכרי ורק הישראלים יצטרכו לנסוע לעיר אחרת . ואני חמה ח"כ גם בחמלו של ישראל שעבר עליו הפסח ה"ן נימא דלמה נקטם לאחרים הלוקחים ואטו נאמר ללדד להקל חלילה אף כשידוע יהיה להם הפסד וגם כשמוכר בזול וכה"ג ואף דלא שייך בציטו מומר שבלא"ה ימכור לנכרים מ"מ גם במומר יהיה לו קלח הפסד ומניעת הריוח שיוכל לערוח להסתדל רק אחר קונים נכדים והפסיד מהריות שהיה מוכר סחורתו פעמים וגם לעכב ולהשהות עד שיודעו לו קונים נכרים ובעובדא דהשו"ת היה השליח חשוב לפי"ד המעשרעים למומר ולזה הי' הקנס לישאל המשלח שיפסיד שהוא לא עשה האיסור וכיון שבלא"ה השליח המומר לא ישמע לו וימכור לנכרי בלי הפסד כ"כ והיינו דאיכארי הנאה אינו חופס דמיו וכיון שהמומר השליח יעבור ולא בעל החמץ וממילא לא יתעבד (אולי ט"ס הוא וי"ל יתעבד) תק"ח לנמרי ובעל החמץ אין לקונפו כיון שלא עשה האיסור כלל ואינו שייך לכהן שבעלי החמץ עשו בעצמם האיסור ואף שלא ישמעו לו שלא למכור גם לנכרים מ"מ יפסידו הרבה מה שהיו יכולים להרויח מקניית הרבה לוקחים ישראלים ולהשהות החמץ זמן ארוך עד שישגי למכור לנכרים ועכ"פ אין לעקור תק"ח בחמץ שעשה"פ אף אם באותו פעם יש לו סחורה מועטת ויש קופלים מרובים נכרים שח"ל השוו מדותיהם ולא נהנו לשיעורין וכו' ולא חלקו במאן דלא לייח לגורסה . ואטו בכל גזרות והרחקות דרבנן יש חילוק להחיר למי שלא ישמע לגורסתו ואף שהאיסור רק משום קנסא ומכ"ש שאין לחוש לתקנת הלוקחים שלא יצטרכו לילך למק"א לקטת ואין להאריך ברציות בדבר פשוט ומבואר ומ"ש מהפמ"ג מהי"ש שקנה מכבר ויש לו חצית אחת שאינו של חמץ והיו ספק חמץ שעשה"פ דמוכר להוסיף אבל מה עיינו לכהן לפשות ספק לכתחלה מה שיקט ממנו הישראלים אחה"פ וכמבואר במ"א סימן י"ד ס"ק י"א ובט"ז סי' ע"א סק"ג ואפילו לענין ס"ס דאסור לפשות בידים דהוי כמבטל איסור ובש"ך י"ד סוס"י ז"ן ופרי"ח בכללי ס"ס כלל י"ח ואפילו בספק דחצר דהוי ספק איסור וכמוהרי"ט ואכמ"ל ומכ"ש דגם כשיקנה אח"כ ליכא רוב היצר ורק מיעוטא: **וב"ש** בשם רב אחד לדמות המצ"ק לעכו"ם גמורים כמו כותים תמיהגי מאד גם לפי דרכו הרי סס חכמים גזרו עליהם והיה צקיבון כל חכמי ישראל אבל כאן אף שנתשו רבין החמיר על הקראים שבזמנם נחלקו ג"כ עליו ומתי גזרו עליהם וגם אין בכחיו לנזור עליהם והרי גם בכותים היה משום שעבדו להר גריזים אז גזרו עליהם ועיין בשערי דעת על הל' רביה צבי"ק קנ"ט ס"ב כותים יש להם דין מומר לעכו"ם ומשמע דאסור ללות מהם ברביה כדמומר . והש"ך כ' דל"ע ח"ל ולעג"ד עיקר בהחמיר דאף דאמרינן בכמה דוכתי דעשאוהו כעכו"ם גמורים מ"מ ודאי מדינא לא גריעי מישאל מומר דגר שנתנייר אף שהמיר אח"כ חשיב כישאל מומר כדאמרי' בהחולץ טבל ועלה הרי הוא כישאל לכל דבריו אף שהמיר אח"כ וכמ"ש לקמן סי' רס"ח ס"ב"ב ואם כן אף שח"ל גזרו עליהם ועשאוהו כעכו"ם גמורים אף לקולא שאין קידושיהן קידושין וכי"ב היינו דבר שנוגע לירין אבל מ"מ מליים הם ונענשים על כל העבירות כישאל דאטו משום שעשאוהו כעכו"ם אימגורי אימגור להיות מותרים בכל עבירות וכה"ג שריך בע"י אהא דתני

ר"י ראה ויתר וכו' ח"כ מלינו חוטא נכר וכיון שעל גזרת הכ"ס פריך כן כשי"ב על תקנת חז"ל דשייך להק' כן וא"כ כיון שכותים נענשים על כל העבירות כישאל מומר אף שח"ל עשאוהו כעכו"ם גמורים מ"מ אסור ללות מהם ברביה דעובר על לפני עור לח"מ דאף לעכו"ם בדבר שמוזה אסור ליתן משום לפני עור כמ"ש בס"ק דע"ז למכור לעכו"ם תשמישי ע"ז ולענין סירוס צב"מ ל' ע"ב ח"ב ונכון . שו"ר בביה הלל שהשיג על הש"ך מטעם אחר והוכיח דלקולא לא עשאוהו כעכו"ם ודבריו נכונים עכ"ל וע"ע יבועות יעקב סימן שפ"ה סק"ב שנסתפק אי גס להקל דין הכותי כעכו"ם במילתא דרבנן דיש בידם להקל עיש"ב ועיין צ"י אה"ע סי' ד' לרעה הטור דהא דאמרינן עשאוהו כעכו"ם ה"ד לחומרא ולא לקולא ולכן פוסק סס צבי" מ"ד דכותי שקידש חוששין לקידושיו ועיין בתוספתא שבת סימן רע"ז סק"א שנסתפק בהדליק לזורך כותי אי נימא דגם בדין זה דיט כישאל לחומרא או"ד דוקא לענין איסור דאמרי' הכי אבל כאן דאינו אלא מדרבנן דיטו כעכו"ם גמור . ולא זכר מדהר"ן פ"ק דקידושין בהא דנתן הוא ואמרה היא ספיקא הוי וחיישין מדרבנן והק' דהו"ל ספיקא דאורייתא וכו' ולפיך אפי' מסתפק בכל ס' קידושין אי לריכה גט מדאורייתא דאפשר דמדאורייתא שרי דהעמד אשה על חזקה . משו"ת אמרינן סי' היא וחיישי' מדרבנן ואם כי לדעת הר"ף סופ"ק קידושין דהוי קידושין מדאורייתא מ"מ לרהרין הוא הדין בכותי שקידש כיון דספק היא אין איסור דאורייתא ומ"מ חוששין להחמיר ולכן בהדליק לזורך כותי ה"ג להחמיר ואכמ"ל . וע"ע בהפארת לבי יו"ד סי' ס"ג אות ג' ובש"ע הגרש"ז לענין רביה בקראים ובכנה"ג וש"ך יו"ד סי' קנ"ט סק"ז ונש"כ והגהות רל"ג ומשל"מ פ"ה ממלוה ה"א ומש"ס הש"ך בשם רש"ל ז"ע מט"ז יו"ד סי' קכ"ד סק"ב בשם רש"ל ביון ועיין במו"ד סק"ה . ועיין במ"ז קנ"ד סק"ט ובמנ"א ובי"ד סי' ב' ס"ט ואינם מאמינים בתורה שבע"פ וכו' ואף דחשיב כעכו"ם מחלל שבת כסימן קי"ט ס"ז והוי כאלו בר זביחה דלא מהני עופ"ג כסי' ב' ס"ה וכן בא"ח שפ"ה ס"א דלדוקי כישאל ומבטל רשות ועיין ט"ז ומנ"א רס"י שפ"ה והמבי"ט ח"א סל"ז וע"כ כמ"ש בשמ"ח דהוו כתיקו שגשבה . ועיין בשו"ת בנין ליון ח"ב סי' כ"ג כיון שמעשה אבותיהם בידים והם כתיקו שגשבה . ואפשר נמי דלדוקין שלא הורגלו בחוך צ"י ולא ידעו לעיקרי הדת ואין מעיזים פניהם נגד חכמי הדור לא חשיבי מוידים והרבה מפושעי ישראל דומין להם שמה שמחמיר הר"ש בקראים וכו' (כמונא ביו"ד סי' קכ"ד נקאה"כ בשם המני"ט) אינו מפני חילול מופדות בלבד אלא מפני שפירו גם בעיקר הדת שמלין ולא פורטין ואין להם דיני גטין וקידושין יע"ש ויפלא מאד בעיני על הגדול המוזכר במכתבו מה ראה על ככה ולא מלאתי שום יסוד בדבריו לדון בהם ככותים ואשר גם בכותים דעת רוספו דרק להחמיר ועכ"פ עליו בעלמו בודאי איכא איסורא וכמ"ש השערי דעה וכ"ל ועיין תוס' בשבת ד' ג' ד"ה בבא דמ"מ איסור"ר מיהא איכא ועיין ש"ך יו"ד רס"י קכ"א ומ"א שמו"ד סק"ד וגם להרמב"ם פ"ג מהל' ממרים ה"ג שקראס כחטאים וכתיקו שגשבה מלבד שאינו מועיל כלום בזה כמ"ש הדר"ג בעלמו וע"ע בשו"ת משיבת נפש ח"ה סי' י"א משש"ב וע"ע במנחת"י ביו"ד שהשיג על הט"ז יו"ד סי' ל"ט סק"ט שה"ר מתוס' בכורות כ"ג ד"ה סבר דמשמע דלא פסיקא להו דאפשר דאומר מומר הוי כמזיז וכמשמעות לשון הטור שהביא בע"ז ועי"ש בפר"ח ס"ק י"ב ובפליתי סק"ו שהשיגו בהבנת דהתו' ותמיהגי מה שסמך עליו בזה לבלת המנהג לחתום על ההרשאה לפי שסותר ההיתר שלו שהם כעכו"ם גמורים ומה חששא בזה גם לפי דרכו וכי בחתימתם מלד הכרת לטובת העסק נעשה כישאל ואף שמזולל בשאר מלות תמורות . גם מ"ש דמכירת חמץ לא הוי הערמה דאין סהדי דגמר בלבו כדי שלא יעבור צב"י ובדידהו לא שייך כן ויזין להשע"ת תמ"ח אות ה' בשם דודו לחוק דהת"ש לענין מכירה בהמות דהוי הערמה דמוכח בדאורייתא דהקולא רק היכא שבעל וסס אטו דניס מלד הניעול של אחר המכירה דכשמוכר הרי זוכה בהחמץ וכבר האריכו האחרונים וגם בזה לדקו דברי היש"י תמ"ח סק"ט דהא בצבור מבואר בכל הסופקים דמהני המכירה אף דהוי

דהו הערמה בדאורייתא אלא דסם הוא עושה שלא יטרך לערום כשפולה ולכן במכירה לא שייך נמי הערמה שאם לא ימכרו ויניע ימי הפסח יטרך לבערו משא"כ לענין מכירת הכהמות כדי להאכילם חמץ שמוזר שלא יהיו משובחים כ"כ איזה שבועות לא היה מוכרם וא"כ הו הערמה דמוכה שמוכה שאינו מוכרו לחלוטין ועכ"פ הכא ב"י"ש דהו רק דרבנן כמ"ש הפני והאחרונים ודרכבן מותר לכ"ע גם בהערמה. ודברט דלא הו הערמה כלל שדאי לפניו למכור החמץ גם לחלוטין ולהחיל מהמקח כיון שלא יוכל למכור וזאת זה לישראלים ומה כ"מ בישראל המוכר החמץ שלא יסבור בבי"א שלא יספיד בשיהיה מנד מיטוס הקונים שלא יקטו אלא נכרים. ומה ג"מ מה שמחויק בלבו שהרי מ"מ הוא מוכרה למכור גם בול ממה שיטרך אח"כ להשקות זמן רב שלא יוכל למכור רק לנכרים ועכ"פ טוב שישתמו על ההרשאה והקשר מכירה דים לסמוך ע"ז ב"י"ש דהוא דרבנן עכ"ד הגאון הג"ל גר"ו :

ועם שאינו כדאי להשיב ע"ד תורה היא וללמוד אני לר"ך ואומר דמ"ש לחלק בין עובדה שבש"מ לגדוד"ד ככל הכתוב בדב"ק אינו מבין מאי דאמר מר דהקנס היה להמשלה וכו' ושהמומר לא ישמע לו וכו' דלפי הגר"ה הם שני הפכים ד-אם הקנס הוא להמשלה ח"כ עכ"ל דאין על המומר שום חיוב חטומין על אשר שינה שליחות בעה"ב המשלחו וא"כ הוא למה לא ישמע לו באם נאסור על הבעה"ב הרי לא יגיע לו שום הפסד מזה. ועוד אם הדין טוחן לאסור על המשלה יש לו לעשות את הנוטל עלינו ואם המומר לא ישמע מה לנו עוד ואיך יעלה על הדעת לומר דמשום שאוף המומר למכרו ויביא דמיו להבעה"ב שזה מותר בדיעבד. (שיין לקמן אות כ"י) נסיר את החמץ עלמנו להבעה"ב ואם אין הדין טוחן לאסור על הבעה"ב כמ"ש מני"ר הגאון גר"ו לקמיה דאין לקטום את בעל החמץ כיון שלא עשה שום איסור. ח"כ ממילא החמץ מותר ומה לנו לתלות במומר שישמע או לא ישמע. ובאמת מה שכתב מני"ר גר"ו דבעל החמץ אין לקוטבו לפי שהוא לא עשה איסור דמשמע דהא בזה תלי אם עשה איסור או אוסרין לו את חמצו ואם אינו עושה איסור אין אוסרין לו את חמצו במחכ"מ הרמה דבריו תמוהים דהא גזל חמץ ועבר עה"פ אומר להגזול הרי של"ל והגזול אינו עובר כלל כמו שמתבאר ממה שרשמתי לעיל בבי"א ה' אות כ"ד ואפי"ה אסור להגזול כמו שהסכימו רבני האחרונים (דלא כדעת הט"כ) ושכן מפורש בדברי הרמב"ן בליקוטין עיין מה שרשמתי בזה בבי"א זכ לקמן אות ט"ז. ולענ"ד מ"ש האומ"ם דלא שייך למקטיסיה דלא ישמע לו וכו' לא על נדונו הוא אומר אלא על נדון הט"ז והמק"ש דלהט"ז חמץ של מומר אסור (אלא שהמניח בנדונו תקנתא דחלוטין ע"ש) אלא כשב דכיון דחמץ שבעה"פ אינו אלא משום קנס במומר לא קנסו כיון דלא ישמע לו כו' (כן הכתיב בכוונת האומ"ם ומה למדתי מדבריו לבעלי מקרא כיון שדאי לא ישמעו לו אינם בקנס חמרים ומ"ש הגאון גר"ו דשייך קנס מה שלא יוכל למכור כי אם לנכרים וכו' הנה גם ע"ד האומ"ם יש להשיב כן אלא שכבר נזכר ודקדק בלשון וכו' ולא יגיע לו הפסד מזה כל כך וכו' כלומר דאף דיש כחתינו להסב עליו הפסד ע"י שנאסור לישראלים לקנות ממנו. מ"מ כיון שאין בדינו לעשות תקנת חמרים לגמרי היינו לאסור את החמץ בהנאה לגמרי לא נעסלו כלל חו"ל לאסור לתאזין ולא היתה נזרחה על כיוצא בזה כלל. ולפי מ"ש המק"ש דהמומר לגבי נפשיה הוא כנכרי גמור הרי כ' במש"מ פ"י מהלכות מלכים דלא מנינו בשום מקום נפשו סינינו לכו"ן. וקונטרס הכללים במערכת ג' אות סמ"ך הבאתי מ"ש בשו"ת נח"י סי' ג' דלמ"ד דהומר הספקות מדרבנן לא אסרו לכו"ן. ועוד הבאתי מ"ש האומ"ם בשם הקו"מ"ה דמה שהוא תקנתא דרבנן לא תקטו בנכרי ועוד רשמתי בזה ע"ש ואף דהאומ"ם כתב שדחה סברת המק"ש מ"מ בדבר שהציק הוא רק להישראל משמע ליה דלא אסרו חו"ל בכה"ג ואף דכלל נזרות דרבנן לא פלוג בין שומע לגורחה לאינו שומע מ"מ יוצא מן הכלל וההפסד הוא רק להישראל שאינו ומ"מ מה שכתבתי לסמוך על הסברא שבש"מ משום דהקנס אינו אלא לאחרים וכו'. הנה עתה ראייתי בשו"ת חת"ס סי' ק"י שהרב השואל כתב סברא זו לגד"ד והר"ב המחבר כ' ע"ז שהם דברי הנ"ל אין ראוי להשחית בהם כ"י ודיו ע"ש ועיין בשו"ת השיב משה סי' ק"ו דנדונו היה בחמץ של מומר שערב עשה"פ ולא עלה על שפתיו לעשות סניף להיטר מחמת היות חמץ של מומר

והקנס אינו אלא לאחרים וכו' ש"מ לא שמיטא ליה לחלק בזה. ועיין עוד בפשו' להג" מוהרש"ק שכנס"ם גאון דשא בסי' א' כדן חמץ של מומר וכבר כתבתי לעיל בדברות ראשונות בד"ס והגה מה שכתבתי וכו' ומדבריו הפרמ"ג מוכח דלא ס"ל סברת האומ"ם הנ"ל ע"ש : **ובמה** שהשיב על מה שהבאתי מהפרמ"ג יו"ד וכו' ע"ז דמה ענינו לכהן וכו' ככתוב בדב"ק. הנה לפי הגר"ה מני"ר גר"ו הבין בכונתי שהבאתי דברי הפרמ"ג ללמוד מדבריו היתר לגדוד"ד האמנם לישרי לן מר כי לא לכך כתבתי ונהפוך הוא דר"תי ללמוד מדבריו לאסור בגד"ד דדוקא בגדון הפרמ"ג שהוא בסוג ספק חמץ הוא שיש לו תקנה המורה שהביא הפרמ"ג אבל ודאי חמץ מומר שבעה"פ אין לו שום תקנה וע"ז הוא סיוס דברי וברון שלפניו וכו' כלומר שאינו דומה לגדון הפרמ"ג גר"ה דנכון לומר וכו' כן הוא כונתי בבירור כמתבאר מדברי הג"ל וכלי ספק המעתיק הכמים איזה דברים והא גרמא ליה למר להבין היפך ממה שסיחה כונתי ועיין עוד בפרמ"ג אח"כ סי' תמ"ח במ"ז סק"ד ב"ה עיניו יו"ד וכו' שהראה למ"ש ביוד הג"ל ומבואר בדבריו דבדאי נעשה בפסח אסור אשיל בהפ"מ. ובנדונו לא היתר אלא בהפ"מ ע"ש :

ומ"ש הגאון גר"ו ע"ד הגדול שהבאתי בענין זה האמת אצידי כי בזמן ההוא לא נטפתי לעיין בדבריו לפי שהיה לר"ך לי לעיין בדברי הגאונים רב"ן ומוהר"א"ג ומני"ר ורמ"א (ח"א) וזית הלל שהביא בדבריו ואין גם אחד מלוי אללי כן גם עשה ספרי דבי רב הג"ל לא שכיחי בביא וכן הספרים שהביא הגאון גר"ו שערי דעה תפארת לבי משיבת נפש ותו"ש וכיון שאינו יכול לעיין בדב"ק בגופן שלהן אינו רואה ליטפל בזה (כאם יקשה עלי מה לא מניח לאשתעווי ליתי ס"ח ויחיו. לדוגמא חקוק מאי דק"ל דבגדרי הגדול כתוב לאמר דכספר בית הלל הסכים לדברי הרב"ן דהם כעב"ס גמורים אשילו להקל ואילו מני"ר יו"ד הביא מ"ש השפרי דעה וכתב מפורש בשם הג"ס דהיכתי דלקולא לא פשאים כעב"ס. ואם אמר כן לגבי כותים דמנינו בהדיא בש"ס דשחטום כעב"ס. כ"ס בגדוקים וההכרח לעיין בנוף הספר לידע איזה יבשר והרי לא שכיח גבאי. ותו ק"ל דלפי מ"ש ביוד"ד סי' רס"ז במ"ז דלדוקי בזה"ז דיש כותי קודם גזרה וק"ל במ"ד דכותים גרי אמת הם אם כן מסתבר ודאי דדינים בישראל וגם עליהם חולו גזרת חו"ל להחמיר דע"כ לא פשיטא ליה להרש"ך דגם להקל הרי הם כעב"ס אלא לאחר שפשיטום כעב"ס גמורים אף בי חוינא לכהנא רבה הש"ך שם בשם רב"ן דכתב והקראים בזה"ל קלקלו מעשיהם ואינם כשרים לשום עדות אמינא אולי בשו"ת רב"ן כתוב בפירוש דהקראים בזמן הזה דינם ככותים אחר שגזרו עליהם והם כעב"ס גמורים ולדעת הש"ך אף להקל אחי למיעל נפשיא בספיחא לא בעינא) ומה גם כ מו חנכי להכריע בין ההרים הגדולים ולגלל המלאכה אשר לפני שהקרי דב"ק ועיני הרואה תמונה שדעת הג' מני"ר גר"ו שחמץ של במ"ק שערב עה"פ הרי הוא חמץ של ישראל ושריף לפי זה להחתיים בשער ההרשאה למכירת חמץ ושיש לסמוך ע"ז ב"י"ש שהוא מדרבנן (ואני עני כבר רמתי ע"ז בכתבתי בהעמק הדברים הג"ל דסברא זו אין לסמוך עליה אלא. לפחות מזה סניף ועיין מה שכתבתי בסי' זה כחות א' ועוד כתבתי בזה לקמן בסי' זה אות כ"ח) דלא כדעת האחד מגדולי הדור הגז"ל דפשיטא ליה דין חמץ של במ"ק כדן חמץ של נכרי שבעה"פ ואשילו בחמץ גמור שלהם וכלא שום מכירה מותר לפי דעתו כנז"ל והמעיין יבחר ויקרב :

רב את זה אצידי דעתי העניה דלפי דעת הגאון יוסף עינינו גר"ו דחמץ חשיב חמץ של ישראל שערב עה"פ נלע"ד דלפי מ"ש השואל מחלוב כי אף שחופתים בהשער הרשאה הוא לשמוך בעיניהם כמו שכתבתי בדברות ראשונות ח"כ אינו מועיל המכירה כלל והוא לפי מה שראיתי להג" מקו"מ בספרו נחלת יעקב בתפ"ו סי' א' שבי' בשם רב אחד להחזיק בם' התב"ש דמכירת חמץ אינה אלא הערמה ובכלל דבריו כ' ומ"ש כ"ח בכל מכירת חמץ מגלה דעתו שאין המכירה לגמרי ולשיטת השערי אפרים גילוי דעת מבטל המכירה עכ"ל לא חשידי ישראל על ככה לגלות דעתם שאין המכירה חלוטה אלא אדרבה מוכרים בלב שלם ובנפש חפלה להגלל מאוסךר ומה איכפת ליה אף אם יתן הנכרי המשות יקח ואף שיועד שהישראל יחזור ויקנה ממנו אבל לא חיישי' לגלות דעתם ויכול לדרוש ברבים שאסור לג"ד ואין אנו אחרתין לאסור את המותר בשביל החשודים ומי שמגלה דעתו לזה

חמץ

נשכר חמור שם דלא קנסין ועוד דלא מצינו שם שיש להקל באיסור משום דקנסין. ובלא"ה ל"ד לנדון הש"ס דב"ק ודו"ק. וגם הכתוב שכתבו ש"מ דאין חובלם בקנס שבדאי ימכור לנכרים ממיכני דודאי דהא דקנסו לכ"ע לאו משום דאל"ה היה יכול להערים ולמכור לישראלים דהא ליתא דאם ימא דאף בישראל כשר חשיבין ליה דמא לא ירלה לקיים קנס חכמים מה הועילי חכמים בתקנתם דהשתא נמי יכול למכור לנכרי או שימכור לישראל ויאמר דהחמץ נעשה אחס"פ והלוקח יאמין לו דהא ישראל כשר ונאמן הוא. אלא ודאי דלוא לא חיישי' כלל אלא עיקר הטעם הוא דעשו הקנס כעין דאורי' ממש כחמץ בתוך הפסח דאין לו חקנה רק בשריפה או מפרר וכו' הכי נמי לאחר הפסח מוטל עליו מלות ביעור והוא משנה מפורשת בפסחים דף י"ד ע"ב לא בדק בתוך המועד יבדוק לאחר המועד ופי' הרי"ף והרמב"ם דר"ל אחר הפסח אלמא דלריך בדיקה וביעור ממש ואם לא ביער רק הפקיר החמץ לא ילא עדין הקנס חכמים ואם בא החמץ ליד אחר מוטל עליו לבערו דעדיין לא נפקיים קנס חכמים. ואין להשיב ע"י מהא דחמרי' בב"ק דף ל"ח ע"ב דאם בא אחר ושרפו במועד פטור שהכל מצינו לבערו לאחסי"פ מחלוקת ר"ש ורבנן וכו' דמשמע דאחסי"פ אין אכנתו מצינו לבערו. דשאני הכס כיון דהגזלן אינו חייב לבערו דיכול להחזירו לבעולו ללא כלל לבערו השבחה ממילא גם אחרים אינם מצינו ואדרבה אינם רשאים לבערו ולהפסד להגזלן אבל בעלמא חל החיוב למי שבא החמץ לידו לבערו. וכעין סברא זו כתבתי מכבר ליישב מאי דקשה לדעת החו"ס וסייעתא דמה דלא מהני ביטול מדרבנן הוא משום שלא יבא לאוכלו א"כ למה לא מהני מחילה עשרה ככתבתי של נכרי שלא קבל ע"א"ח וככתבתי דמהך גזרה חקנו דעובר בב"י מדרבנן. דחקנו דלא מהני ביטול לסלק הלאו דב"י וממילא לא מהני מחילה. ובהנהו ריש פסחים כתבתי דיש להעמיס זה בפירוש דמ"ש בודקין שלא יעבור בב"י ר"ל מדרבנן יע"ש סוף דבר אינו רואה בזה היסור ברור לעני'. ומיהו למעשה אינו רוצה לחוות דעתי בזה כיון שכבר יאל להיתר עפי"ד הגדול ובפרט במקום שדרים שם הבני מקרא ורוב המוכרים הוא מהם והוא כמעט גזרה שאין רוב הייבור יכולין לעמוד. בהם וגם יש לחוש משום איבה ומצינו בכמה דברים שהיקלו חו"ל משום איבה ובפרט ביי"ש דאין ברור דאית ב' ב"י דאורייתא דהא ודאי אין בו כוונת בכדי אכפ"ר. אף אם אפשר בקל לנטל ברוב ודאי הדבר נכון וכמ"ש כח"ר ג"י (אמר המחבר דבר זה לא נזכר בדברי רמ"ש דאזה"ל דודאי דכל מאי דאפשר למיעבד בהיתר טפי עדיף ע"כ דברי רב כהנא רבה הגאון מוהרש"ך נר"ו. מכאן ואילך דברי תלמיד לעיר אנכי המחבר מה שיש לי להעיר בדב"ק שיחיה :

(ה) כתוב למ"ר גי'ר יל"ו דמדברי התוס"ש אין ראיה וכו' למודעי אני לריך כי ספר תוס"ש אין מצינו אללי רק ראיתי בספרי האחרונים שכותבים כן בשמו וגם הוא עלמו חק יעקב סי' תמ"ח סק"ך הביא מ"ש בתוס"ש וכתוב אללי בקונטרסי אסיפת דינים במערכת חמץ ומצה סי' ח' אות ז' ס"ק ג' דמ"ש בס' מנן האלף בס' תמ"ח סק"ח בשם התוס"ש מובן דמ"ל דאע"ג דקי"ל גבי חמץ דאפילו הניחו שנגזר או אטום אסור לא בכל מין אונס אסור אך בחלוקת ישות דאם האונס גרם לו שלא לקיים חקנת חכמים בביעור שלא ביער כלל אף שהיה על ידי אונס אסור אבל אם קיים חקנת חכמים ונאנס מלד אחר כגון שמכר חמרו רק שהמכירה לא היתה לפוס דינא והוא לא ידע כל ימי הפסח וטעה וסבר שנמכר כדין או שהיה בבית האסורים ועשה שליח למכור החמץ וכל ימי הפסח סמך על חוקק שליח שעשה שליחו וסוב טרע לו שלא נמכר כלל. הנה בכח"ז כיון שעשה כל מה שמוטל עליו לעשות לקיים חקנת חו"ל אלא שלא עלתה בידו לעשות כהוגן כפי המושל לפי חק"ה יש לסמוך על הביטול ואין לקונסו לאוסרו בהנאה וגם אין לחוש בכח"ז להעדרתה ואספתיה באמרים מלתייהו דרבנן קדישי דעברו בחר סברת התוס"ש לעשות סניף להיתר בדנוגם ובס"ק ד' הנאחזי מ"ש בשע"ת סי' תת"ס אות ח' בשם כתר כהונה דמי שהיה חמטו ביד נכרי ולא היה אפשר לבערו שהיה רחוק ממנו כמה פרסאות אין לחוש להעדרתה וכו' וככתבתי דלפי מה שהבנתי בדעת התוס"ש דמ"ל לחלק כמ"ל נראה דנדון הכתר כהונה לא יסיר התוס"ש מעטם שיהי

חמטו אסור בהנאה עכ"ד הרי דלא נחלקו השואל והמשיב אלא בשהמא אבל כשמגלה דעת שאין המכירה לגמרי מיהא לכ"ע המכר בטל. וא"כ הכמ"ק הללו כי לשחוק הוא בעיניהם כל עסק זה אין לך גילוי דעת ויחר מזה שאין דעתם להרשות למכירה גמורה והמכירה בטלה לא שרירא ולא קיימם לגבי דידהו כלל :

וזאת תשובת הכהן הגדול הגאון המפורסם מוהר"ר שלמה הכהן מוויילנא נר"ו מכתבו וכו' קבלנו וכו' וישן שאני מוקף בחבילי ערדין בהנהוה הש"ס ובמילי דמתא איני יכול ללאח בכותבת הגסה כפי הראוי לכבודו נ"י רק אבא בקלרה. הנה חיישי שארי נעשה שואל בחמץ של בני מקרא שעשה"פ חי אסור בהנאה וכו' והביא מ"ש השו"מ דבמותר לא שייך קנס וכו' ושרב אחד העלה להיתר וכו' כמ"ש בתוס"ש פי"ו וכו' ובאמת מדברי התוס"ש אין ראיה כלל דמלבד כנ"ד ע"א הוא דלוא למכור החמץ ועשה כפי חיקון חכמים ובכח"ז לא שייך קנס לר"ה הנה מלבד זה הלא אדרבא חק"ה דחה בעלמא היתר זה מהסוגיא דפ' הגזל עלים גבי גזל חמץ ועשה"פ דאומ"ל הרי של"ל ועכ"פ מבואר דאסור אחסי"פ דאף שהבעלים היו אטומים גמורים שהרי החמץ היה ביד הגזלן ולא היה אפשר לו לבערו עי"ש הרי אדרבה מטיק להיפך דאף באונס גמור אסור לאחסי"פ. איברא דשואל דהג' תוס"ש לא ידענא דמאי מיייתי מהתם דנתי דהנגזל הוא אטום מ"מ הגזלן נמי עובר בב"י דהא חייב באחריות והוא אינו אטום וא"כ י"ל דאסור בהנאה מלד הגזלן ובפרט לפי מה שהעלה הג' נ"ו ב"מ"ק סי' כ' דהנגזל אינו עובר כלל בב"י דלא מיקרי ברשותו שהרי אינו יכול להקדיש ועיקר הקנס הוא על הגזלן והעלה דין חדש דמותר החמץ באכילה לכל ישראל כיון שלהגזלן בעלמא אי אפשר לקנוס עי"ש ובחי' על א"ח ככתבתי דנראה דהוא מחלוקת אמוראים צירושלמי פסחים פ"ב ה"ב הובא בחי' סי' ת"מ לענין חמץ של נכרי שקבל עליו אחריות דג"כ מבואר במג"א סי' ת"מ דיכול להחזירו לנכרי ואעפי"כ סבר ר' יום"ש דאסור בהנאה ודוחק לומר דהירושלמי מייירי באופן שנתקלקל החמץ ואין הנכרי רוצה לקבל ונריך ליהן לו חמץ מעליה ואז שייך קנס ודוק. וגם מ"ש דהנגזל אינו עובר לפי שאינו ברשותו יש להשתרר הא בלא"ה כל חמץ אינו ברשותו ועשאו הכתוב וכו' וא"כ מה בכך אם ננטרף עמו עוד ענין שאינו ברשותו ויעיין בחשו' מאהבה ח"א סי' שנסתפק בחמץ של איסורי הנאה כגון של כלאי הכרס אי עובר בב"י בפסח מלד דאיה"ן לא מקרי שלו עי"ש ובספרי בנין שלמה שהוא עדנה בכ"י הארכתי בזה הרבה בעה"י :

אמר המחבר עשה זכינו לאורו שנדפס ספרו בנין שלמה. ודבריו הם בס' כ"ה. ועיין מה שכתבתי אנכי הדל בענין זה לעיל בס' ה' אות י"ג :

והנה אנכי תמה על הגאונים הג"ל מחוספתא ערוכה ברפ"ב דפסחים דחמץ של כותים מאמתי מותר אחסי"פ של בעלי כותים אחר ג' שבתות של אפייה ר"ש אמר אף כשאמרנו של נחמומין וכו'י נז"א שלא עשו פסחיהם עם ישראל או שהקדימו יום א' וכו' עי"ש היטב והדבר מבואר דמייירי בכותים קודם גזרה וגם לא היו חשודין להשהות חמץ בביתם רק שלא היו עושים לחג הפסח בזמן אחד עם ישראל לפי שרונים שיבא עלתם אחר שבת וכמ"ש בר"ה דף כ"ב ולפיכך אסור ליקח מהם אחסי"פ אם לא שיש לחלות שנאפה אחר הפסח והנה פשוט דמחוספתא הלז יש לדחות ב' הסברות הג"ל שהרי כותים בודאי לא יייתי לחכמים כלל וימכרו לעכו"מ או לכותים אחרים ואעפ"כ קנסו לישראל. ואין לומר דהחוס' אחיא כר"י דהא ר"ש נמי איירי בה כמ"ש"ל וגם סברת הגדול דהוא אונס גמור דהוי כתינוק שנשבע ליתא דהרי הכותים כבר הולכים אחר מנהג אבותיהם דעלמא אחר שבת והווי כותוסים גמורים ואעפ"כ קנסו חמץ אחסי"פ וגם הסברא שיותר נכון להקל בזה כדי שלא להשתרר אחתו אף שכעין סברא זו מצינו בב"ק דף ל"ח ע"ב דקנים ר"מ כדי שלא יעמטו בהן וכו' לדידי לא נראה כלל דבזה שלא נקח מהם אחסי"פ חמץ איזה זמן לא שייך קילקול כלל דמי יימר שנמנע מלד איסור חמץ דילמא אינו לריך כעת לקנוס ולא ראינו אינו ראה. וגם בלא"ה לא דמי כלל לנדון הב"ה בזה"ע דמייירי לענין להכניס אותם וכו' דהתם שייך טפיר מכשול וחדע דהא בחול מותר למול אח בנייהם ולא חיישינן להסתקרות. וחדע דהא במקום דשייך שלא יהא קועיא

ישראלים ובשביל זה אסרו החמץ לכל אדם דאם לא יאסרו רק לבעלים לא יהיה חוטלת כלל דהוא בודאי לא יליית לקנם חכמים ועל פי זה בטל לגמרי סברת השואל ומשיב דאף בכל בר ישראל החשוד להשהות חמץ במזיד בשביל הפסד ממון בודאי לא יליית לקנם חכמים ובודאי ימכור לעכומ"ז ומכל מקום אסרו חז"ל לקנות מהם וזה גופא היא קנם להמשהה ודברי השואל ומשיב סמוהין בזה ול"ע עכ"ד יל"ז :

וידידי הרב הגאון מוהר"ר משה דובנער אבד"ק אראל יל"ז כתב לי בענין זה ח"ל בדין אם מותר לקנות חמץ שעבר עליו הפסח מצני הקראים נראה לעשות סמוכים להמיקל בזה סי' ק"ז מדברי הגמרא שירובין ד' ס"א פ"ב דלדוקי הרי הוא כעכומ"ז לענין שירוב מכיון שאינו מודה בעירוב כלל לכן חשוב הוא בדבר זה כעכומ"ז ואינו מעכב וכמו דאמרינן בגיטין ד' כ"ג ובקידושין ד' מ"א פ"ב דאין העבד נעשה שליח לקבל גט לאשה מיד בעלה לפי שאינו בחורת גיטין וקדושין כלל ואם כן לענין חמץ גם כן כיון דאינו מודה באיסור חמץ שעבר עליו הפסח לא קנסו בחמלו דידיה עכ"ד יל"ז :

השלחן (הש"ע) שעמדו בזה ובאו אל הישוב למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה ובפכ"י סי' ט"ז עיינתי ולא מלאחי מה שכתב בעמודי אש בשמו רק בסי' י"ג הביא דעה הר"ן דגם כשאסור מדרבנן אסור אחר הפסח ובסוף הסי' כתב לגדונו וכיון שהוא רק מדרבנן לא קנסינן ליה כמ"ש הריב"ש בחמץ טקשה עי"ש שלא כתב שום חילוק בין ההיא דהר"ן לטקשה ומה שכתב שהפני יהושע בח"ב סי' ל"ה כתב על ראייתו מההיא דחמץ של עוברי עבירה וכו' הוא טעות הדפוס ודבריו הם בסי' ה' עי"ש ושם בסוף הספר (בחדושי שנתקו מס' בית אפרים) בסוף סי' ט' כתב לענין י"ש שני לדדי היתר אחד שהוא זיעה ואינו משקה מנוש ולהאי טעמא יש לומר דאחר הפסח מותר כיון דאינו אסור אלא מדרבנן לא גזרו בפי האי גוונא והשני משום שהוא שלא כדרך הנחתן ולהאי טעמא אסור כיון דהוי גוף האיסור פ"כ ובשו"ת דברי חיים סי' כ"א הובא במנחת משה סי' ט"ז דין ו' כתב בחמץ שהיה אלל הטוחן עכומ"ז וזכר בפסח לריך לבער דקיימא לן כהרא"ש דחמץ של ישראל ביד עכומ"ז חייב לבער מן הסורה ואף לשיטת הגאונים והרמב"ן מכל

תשובות והנהגות כרך א סימן רפח

שאלה: חנויות גדולות כאן מסדרים מכירת חמץ לעכו"ם בערב פסח, ומ"מ מוכרים בפסח בחנותם את החמץ שמכרו, אם נאסר

רב אחד כאן פסק ופירסם שמותר לקנות חמץ מחנויות לאחר הפסח, מאחר שמכרו כדין לנכרי לא נאסר אחר הפסח, ואף שמוכרים אחר המכירה בפסח גופא, הרי הוא נעשה בזה גזלן, אבל החמץ של נכרי ולא אסרו כשעבר עליו הפסח. ואני פירסמתי שאסור לאחר הפסח, ורוב החנויות גדולות כאן של יהודים או הרוב בשותפותם וקשה מאד לאסור הכל אחר הפסח, ולכן נתבקשתי מכמה רבנים להבהיר הדברים, ובפרט שהביאו חו"ד מאמריקא להתיר.

ואנכי על משמרתי עומד, דאף שהתירו הערמה במכירת חמץ היינו היכא שייחד את החמץ במקום מיוחד וניכר המכירה, אבל אם החמץ מונח כמקודם ומוכר, דגלי דעתיה מעיקרא שאין כאן מכירה לא חל כלל, והבאתי דברי המ"ב שאם חתם במפתח שהעכו"ם אינו יכול ליכנס לא חל המכירה כלל אף שמכר כדין שמתוך מעשיו מוכיח דלא נתכוון, וגם כאן מעיקרא לא הזיז החמץ ומכר וע"כ לא חל כלל (מ"ב תמ"ח ס"ק י"ב), והאומדנא כבר בשעה שמוכר שלא הזיז החמץ וע"כ כוונתו רק פטומי מילי והערמה הניכרת, ועוד שהרי לכו"ע כשמשתמש בו הישראל כשלו בפסח נתחייב הישראל באחריות החמץ כדין גזלן, וא"כ אסור מה"ת ועובר בבל יראה אף אם חל המכירה בתורת קנין לנכרי, וכמבואר גם בשעה"צ סימן תמ"ח ס"ק כ"ח.

זהו אחד מן הטעמים דלא סבירא לן היתר מכירה של הארץ לשביעית כיון דהוא הערמה דמוכח, ומיהו התם בלאו הכי לא מועיל מכמה טעמים. (שוב מצאתי בשדה חמד מערכת חמץ סימן ט' אות ל"ה מפורש בשם הפוסקים כמ"ש שכל חמצו נאסר בהנאה אם מכר אח"כ החמץ בפסח והיינו כדברינו ע"ש היטב) וכ"ש לשיטת הפוסקים שמכירת חמץ היא רק הערמה ומ"מ מועיל כיון שמה"ת בלאו הכי סגי בביטול בעלמא, א"כ כאן אין בטול וההערמה היא בדאורייתא (וגרע).

וביותר אני רואה צורך לאסור למיגדר מלתא, דיסוד האיסור אחרי פסח הוא קנס כדי שלא יהא חוטא נשכר, וכאן חוטא נשכר להחזיקו כשלו, ואין להקל באיסור חמץ שעבר עליו פסח שחז"ל החמירו שגם באונס נאסר (ועיין שו"ת מהר"ם שיק כ"ה דמבואר כמ"ש שמבטל המכירה), ועיין ביצה יז: שאני הערמה דאחמירו בה יותר מבמזיד, וכ"ש כאן שהחמירו אפילו באונס ראוי להחמיר על המערים.

אמנם בחברת מניות כשלא נקרא על שם ישראל וספק אם רובו ביד ישראל או לא, אף שיהודי חייב למכור מניותיו גופא לפסח (החמץ לבד אינו יכול למכור שאינו ברשותו למכור כפי תקנות החברה) וכן בנוסח שטר מכירת חמץ שסידרתי כאן מפורש שמוכר המניות מעכשיו פחות שלשה אחוז ממחיר המקובל שישומו מומחין, ונעשה בהסכמתם מיד שלו, אבל עיקר הדין במניות אינו ברור אם נאסר ולכן אם לא מכר לא נוכל בדיעבד בשותפות בדרבנן לאסור אחר הפסח שבדרבנן יש לסמוך גם כן בדיעבד דיש ברירה וכמבואר בשו"ת ש"א.

והאמת שא"כ לא מצאנו ידינו ורגלינו, שאפילו חמץ של נכרי אם יהודי קיבל עלה אחריות נאסר גם לאחר הפסח באכילה וכמבואר בראשונים עיין מ"ב תמ"ח (ס"ק ה'), ואם כן אפילו חנות של גוי אם המנהל שאחריותו עליו יהודי ונמצא ברשותו (שיש לו גם מניות ואם כן המקום של החנות או בית חרושת גם שלו וכשקיבל אחריות שהוא המנהל

וברשותו) נאסר לאחר הפסח שעבר, ואולי כיון שהמקום אינו שלו ממש רק דרך מניות אין עוברין אף שבאחריותו אם מונח שמה וד"ז צ"ב.

ובעיקר דברינו בחניות גדולות כאן, עיין בשו"ת מנחת שי (מ) ופרי השדה (ח"ג קכ"ה) כדברינו שהמכירה בטלה אם מוכרים חמץ בפסח, ועיין בשו"ת דברי חיים ח"ב סימן מ"ו שמכירה הנעשית ע"י מומר מהני ולא אמרינן שמכירת חמץ שעושה המומר כדי שיהנו ממנו החמץ לאחה"פ לא מהני ע"ש, ומיהו לא דמי לענינינו, דהתם אינו מוכר בפסח מהחמץ ועושה המכירה עם הקאנטראק (שטר מכירה כחוקי המדינה) ולכן מהני, ולא דמי לענינינו שמעשיו מוכיחים דמחזיק בחמץ כשלו וכלא נמכר ולכן לא מהני וכמ"ש, ועיין קונטרס ג' תשובות מהגה"ק האדמו"ר רבי יואל טייטלבוים זצ"ל (האדמו"ר מסאטמר) שמוכח כדברינו שלא חל המכירה כלל.

ולמעשה במחללי שבת שמוכרים חמץ בין יחיד או חברה, אף על פי שאין מוכרים החמץ בפסח נראה שראוי להחתימם בפני עצמם שמבינים תוכן המכירה ומסכימים בלב שלם ויחתמו עדים שמאשרים זאת. ואני נוהג בגוי הקונה שחותם בפני עצמו שמבין תוכן המכירה כולו ומסכים בלב שלם ושני עדים חותמים ומאשרים.

בכור שור מסכת פסחים דף כא עמוד א

מתני' ומאכיל לבהמה כו'. ראיתי להזכיר כאן מה שחידשו קצת סופרי זמנינו להתיר למכור לעכו"ם קודם הפסח בהמות שלו גם חמץ שדרכם לאכול כל ימות השנה כדרך מכירות חמץ הנזכר באו"ח סי' תמ"ח והבהמות אוכלים חמץ כל ימי הפסח ואחר הפסח חוזר ולוקח אותם מהגוי ומימי לא ראיתי כך ובפרט בעיר הזאת אשר רוב משא ומתן שלהם היה בעשיית חמץ י"ש ושכר ומהפסולת היו מפטמים בהמות מהם לחלב ומהם לשחיטה ובהגיע ימי הפסח אף שכולם היו מוכרים חמץ שלהם לעכו"ם כנהוג מ"מ לא אשתמיט חד למכור גם הבהמות להאכילם חמץ והיו הבהמות מתקלקלים מאד עד איזה שבועות אחר הפסח שחזרו לאיתנם ואמרתי אסורה נא ואראה המראה הגדול הזה וכי הראשונים לא ידעו לדמות מכירה זו למכירת חמץ ומה טעם יש בה ואחרי העיון קצת אמרתי דלא דמו להדדי כלל דהנה מעיקרא דדינא פירכא על מכירת חמץ הנהוג הלא מוכחא מילתא דהערמה טובא שזה הקונה לאו גברא דאורחיה מעולם לקנות כך וזה אין דרכו למכור כך ועל הרוב הקונה הוא עני וקונה בכמה מאות חמץ כנהוג עתה שאין מוכרים בדבר מועט ושאר הוכחות טובא אלא נ"ל כיון דהאיסור מדרבנן הוא דמדאורייתא בביטול בעלמא סגי וכל אחד מבטל חמצו בלב שלם כמ"ש הפוסקים דצריך ליתן כל ממונו ולא יעבור על לא תעשה וכ"ש איסור חמור כזה ולא נשאר כ"א איסור דרבנן שצריך לבערו מן העולם הם אמרו והם אמרו להתיר מכירה זו כמו שכתב בתוספתא הביאה הב"י סי' הנזכר ואף על גב דכתב שם הב"י בשם בה"ג שסיים התוספתא זו ובלבד שלא יערים והב"ח כתב שם שהוא לשון התוספתא גופה כבר התעורר הב"י על זה והקשה הא ודאי הערמה היא זו ותירץ שלא ימכור על תנאי פי' שלא יאמר ביטול המכירה בפירוש וכעין זה פי' גם הב"ח שלא יעשה באופן שיסאר בפסח כח הישראל על החמץ ע"י חותם וכיוצא עיין שם, אמנם כל זה להפקיע איסור דרבנן ומחמת הדחק שיהיה הפסד גדול ורב כשיבערו כל חמצם והתירו למכור באופן הנ"ל ולא פלוג בין רב למעט אבל להפקיע איסור דאורייתא דהיינו להאכיל בהמות ישראל חמץ בפסח לא מהני מכירה שידוע שכוונתו רק להאכיל ולא להניח כך והכי מוכח מלשון רש"י ז"ל שפי' בשבת דף קל"ט ע"ב אהא דאמרינן התם הערמה דרבנן היא וז"ל הך הערמה לאו באיסור דאורייתא היא אלא באסורא דרבנן וכו' עכ"ל אלמא דאי דאורייתא לא הוה שרינן הערמה כלל ואפי' בדרבנן אמרינן התם היכא דמוכחא מילתא אין מערימין והא דאמרינן התם דמטיילין שכר בחולו של מועד ע"י הערמה התם נמי לאו דאורייתא הוא דלא מסר הכתוב מלאכת חוה"מ אלא לחכמים וכן יש לתרץ ההיא דכל כתבי דף קי"ז (ע"ב) וכן בגיטין דף ס"ה (ע"א) גבי מערימין על מעשר שני דהתם נמי בדרבנן היא עיין שם.

ותו דהכא מוכחא מילתא דהערמה טפי דכי ימות מן הבהמה אין הגוי משלם לו כלום או היא חולה ושאר הזיקות דשכיחי טפי מבחמץ דמינח נייח הישראל משתדל בו ופשיטא דאין הגוי מקבל עליו האחריות הגדול הזה בשביל הנאה מועטת שיש לו. ותו דבשלמא במכירת חמץ כיון דלא סגי בלא"ה או שימכור או שיבער אמרינן דגמר ומקנה אבל הכא למה לו למכור בהמותיו בשביל הפסד מועט שיקולקלו זמן מה וחוזרים בשבוע או שתיים ושלוש לאיתנם ודמי למ"ש התוספות והרא"ש בשבת דף י"ח ע"ב דאין להשכיר סוס לגוי ויעשה בו מלאכה בשבת ע"י שיפקירו ולא דמי לגיגית וקדרה דשרי ע"י דמפקיר להו משום דהתם לא אפשר בענין אחר פי' ולהכי מפקיר להו באמת כי לא סגי בלא"ה משא"כ בסוס אין כוונתו להפקיר גמור דלמה לו להפקיר בהמתו בשביל הנאה מועטת ואף ע"ג דיש פוסקין חולקין על התוס' והרא"ש כמ"ש הב"י סי' רמ"ו וכ"פ הב"ח דאם מפקיר בפני ג' שרי אפילו לכתחלה מ"מ משמע דעת הפוסקים דהיינו שמפקיר בלא ערמה כגון שא"א לו להשתכר בבהמתו אם לא שישכיר לגוי לכל צרכו אפי' בשבת ועי"ז צריך הוא להחליט בדעתו שאם יזכה בו אחר ביום השבת והגוי יניח לו הרי היא שלו ואפי' אי לא סגי לו כ"א שמוכר להשאל

בהמתו לגוי הרי הוא מפקירה באמת והכי מוכח מלשון הב"י שכתב שם וז"ל שאין לך אדם שמפקיר בהמתו בפני ג' כדי להשאילה לגוי בשבת עכ"ל אלמא דס"ל דבעינן הפקר מעליא ואפי' התם משמע דעת רוב הראשונים והאחרונים דלא כב"ח כ"א בדעבד שכבר השכיר או השאיל לגוי ועיכבה בשבת יפקירנו דאז אין לו הצלה אחרת ויעשה הצלה פורתא לסמוך על איזה סברת יחיד אבל לא לכתחילה, גם טעם השני דתי' שם שהיא מדאורייתא אין שייך נמי כאן ולא דמי לחמץ דמינח נייח בחדרו, ולכן ישתקע הדבר ולא יעשה כן בישראל ואפילו אי לא נהגו מקדם כן כ"א משום חומרא בעלמא דמי לההוא דפרק מקום שנהגו דף נ' (ע"ב) דאמרינן כבר קבלו אבותיכם עליהם כו' כ"ש דמדינא יש לאסור כמ"ש.

שו"ת חתם סופר חלק א (אורח חיים) סימן קיט

תמול הגיעני נועם מכתב קדשו שנית, ושם נאמר אודות אנשים שמכרו חמצם לנכרי ערב פסח בשטר ונכתב בשטר בזה"ל, אם יתן הנכרי את המעות עבור חמצם בעוד עשרה ימים, הוא מכירה, ואם לא יתן המעות צריך להחזיר החמץ לישראל, עכ"ל השטר כפי שהעתיק פר"מ. והנה הגיע זמן עשרה הימים שקצבו ביניהם והגוי לא נתן מעות דמי פרעון והחזיר החמץ, והנה כל יקר ראתה עינו הבדולח וירד להציל הישראל מהפסד מרובה חשש חמץ שעבר עליו הפסח כמבואר בכתבו ובקש ממני לחות דעתי הקלושה:

והיות כי לשון השטר הנ"ל בעצמו מגומגם מאוד ולא ידעתי אם זה לשון השטר בעצמו או המעתיק אותו מלשון אשכנז ללשון הקודש שינה בו בלא כוונה, ע"כ צריכים אנחנו לעיין בו בכל חלקים ובכל אופנים שאפשר שיפורש ומשם בארה, כי הלשון נראה כסותר וריש'י לאו סיפא. שמתחיל אם יתן הנכרי מעות עבור חמצם בעוד עשרה ימים הוא מכירה, ועל זה יוצדק לומר ואם לא לא יהי' מכירה מעיקרא, אך לפי הלשון שסיים ואם לא יתן המעות יחזיר החמץ לישראל, יוצדק שיהיה תחלתו שכהגיע הזמן יתן לו המעות או יחזיר החמץ, וכה יהיה לשונו והבנתו, אם יתן המעות הרי טוב ואם לאו יחזיר החמץ, ולפי זה לא יהיה נזכר בטול המכירה בתנאי הזה כלל. או יש לפרש עוד כי שני הענינים אופן אחד מהתנאי הם והכי קאמר, אם יתן המעות בזמנו יהיה מכירה או יחזיר החמץ, פי' במקום שיתן מעות יחזיר החמץ ואז יהיה ג"כ מכירה למפרע, וממילא מובן שאם לא יתן המעות ולא יחזירו החמץ בזמנו שהוקבע ביניהם אזי המכירה בטלה למפרע, כל זה יש לעיין בלשון השטר בפנים לראות היכן הדבר נוטה. גם יש לברר אם היה המכירה קודם ביטולו ואומרו כל חמירא בערב פסח או אח"כ, עוד יש לעיין בלשון השטר, אם שכירת או מכירת החדר שהונחו שם חביות י"ש הנ"ל אם גם זה היה תלוי בתנאי הנ"ל או הי' מכירה או שכירה מוחלטת בלי תנאי כלל ואין התנאי אלא בחמץ ולא בקניית מקום. ועל כל פרטי הדברים האלו נראה ונעיין, וה' יעזרנו ע"ד כבוד שמו הגדול:

א' אם הי' כוונת השטר אם יגיע הזמן יתן מעות ואם לאו יחזיר החמץ, הנה בנותן חמצו לגוי על מנת להחזיר, פסק בהגהת מיימוני רפ"ו דהלכות שבת ותה"ד סי' ק"כ ומייתי לי' בש"ע א"ח סי' תמ"ח דמדינא מועיל בחמץ כמו בכל התורה, אלא משום חומרא דחמץ. ולא ידעתי מה חומר בחמץ, אדרבא לענין מכירה וסלוק כח ישראל, קיל חמץ טפי משום דאיננו ברשותו ובגילוי דעתא בעלמא סגי כידוע, ובכ"ה [סי' תמ"ח הגב"י] כתב בשם רדב"ז ח"א סי' ק"מ ומייתי לי' מג"א [שם סק"ה] משום דכל ימי הפסח תלוי הנתינה בספק והואיל ואי בעי קיים תנאי 1 ויפה דחאו מג"א, וחפשיית ברדב"ז ח"א ולא מצאתי דבר כי אם בסי' ר"מ, ושם אדרבא הסכים שאינו אלא חומרא בעלמא, ומכ"ש כשמוציאו מרשותו ונתנו לרשות הגוי דאז לא יהי' אלא פקדון בעלמא שקבל הגוי אחריות דמותר מן התורה (ודעתו כהרמב"ן

וסיעתו דס"ל הכי), וסיים, שבכל אופן אינו אלא חומרא בעלמא, ולא הזכיר כלום ממ"ש הכ"ה בשמו, והנראה שט"ס הוא בכ"ה ולא ידעתי מנו ומנו הוא ואילו הוה חזינן בפנים דבריו של אותו הגאון שמביא הכ"ה הוה משכחינן ביה טעמא לשבחא, אבל לית לן למשכוני נפשין בתרי' דלא ידענא. ונחזי אנן טעם החומרא לפי מה שסיים הרדב"ז שם, ורוצה בקיומו לא שייך כי אם באיסורי ע"ז ולא בשארי איסורים, נ"ל כוונתו דעכ"פ רוצה הישראל בקיומו של חמץ שאם יאנוס החמץ יהיה הגוי פטור להחזירו לישראל וכדעת הרא"ש ר"פ לולב וערבה דלא כרבינו ישעי' שם2 וא"כ ה"ל רוצה קיומו של חמץ זה, ועל זה תירץ דלא מצינו בש"ס איסור זה אלא באיסורי ע"ז דלא ידבק בידך מאומה, כן נ"ל כוונתו. וא"כ נ"ל מ"ש הטור א"ח סי' ת"ן שלא להשכיר כלי לגוי לבשל בו חמץ, ועב"י וב"ח ומג"א שם בפירוש הדבר דרוצה בקיומו, וצריך לומר משום חומרא דחמץ מחמירים לאסור רוצה בקיומו אף על גב דבשארי איסורי הנאה לא אסרינן, וא"כ זכינו לדין דהיינו החומרא הגורמת לאסור ליתן במתנה על מנת להחזיר משום רוצה בקיומו. ומיהו בתוס' ע"ז ל"ב ע"א ד"ה והא הכא, בסוף הדבור, משמע דאין לחלק בין חמץ לשארי איסורי הנאה ברוצה בקיומו ע"ש, ועיין מ"ש מנחת יעקב כלל פ"ה סקט"ו. ובתשובה אחרת כתבתי דלא מצינו רוצה בקיומו אלא ברוצה להשתכר ולהרוויח ע"ז, אבל להציל את שלו מבלי להפסיד לא שמענו, דבע"ז ל"ב [ע"א] כחרס הדרייני רוצה לסמוך כרעי המטה, וכן ר"פ השוכר שם [ס"ג ע"ב] רוצה להרוויח להשכיר עצמו לשבור ביי"נ, וכן במשכיר כלים ותנור וחמור וכדומה לחמץ הכל הוא להרוויח, אבל להציל שלו לא, דאלת"ה אמאי מותר לקבל אחריות חמצו של גוי בביתו של גוי הא רוצה בקיומו, וכן כל שמעתין דהרהינו אצלו הא עכ"פ רוצה בקיומו דאם יאנס המשכון מהגוי צריך ישראל לשלם לו חובו, אע"כ במקום פסידא שרי', וה"נ דכוותי' לולי חומרא בעלמא כנלע"ד, זולת זה לא ידעתי שום טעם לחומרא זו:

והנה פשוט מאוד כי היכי דמותר מתנה על מנת להחזיר, הוא הדין ומכ"ש מכירה על מנת להחזיר, ואי ה' אומר הריני מוכר לך ע"מ להחזיר ולמכור לי לזמן פלוני ה' מועיל מעיקור הדין, ורק משום חומרא, וכבר ביארנו שהחומרא הוא משום רוצה בקיומו משום דלדעת הרא"ש3 אם יאבד לא יצטרך לשלם לו, וכל זה במתנה, אבל במכר שאם יאנס החמץ עכ"פ צריך לשלם לו מעותיו שהרי מכר הוא ולא מתנה, ועוד שהרי התנה בפירוש שישלם לו מעות או יחזיר לו חמצו, וא"כ אין הישראל רוצה בקיומו כלל כי אם יאנס החמץ הגוי ישלם לו מעותיו, אין כאן אפילו חומרא דחמץ:

ועל כן באופן שכתב בשטר שהתנאי תלוי בפרעון שאם לא יפרעו לו מעות צריך להחזיר החמץ, אף על פי שהי' תנאי כפול כדינו, מ"מ כיון שהמכירה היתה חלוטה בלי תנאי, רק בענין הפרעון התנה שאם לא יתן לו מעותיו צריך שיחזיר לו החמץ, מותר לדעתי בלי ספק כלל. ואמנם באופן שתלה גם המכירה בתנאי, אם יתן לו מעותיו או יחזיר לו חמצו יהי' מכירה וממילא מובן דאי לא הא ולא הא אין כאן מכירה, נהי דהא קיים תנאו והחזיר חמצו והוי' מכירה ומשום רוצה בקיומו ליכא כמ"ש, ואף על גב שכתב רשב"א [סוכה מ"ו ע"ב ד"ה מ"ט] שמתנה ע"מ להחזיר צריך בחזירתו קנין להקנות להנותן ומוכיח ל'י' מש"ס דסוכה לא ליקני אינש לולב לינוקא ביומא קמא, וכתב, והיינו טעמא משום דינוקא צריך לחזור ולהקנות בקנין חדש ואין בינוקא כח להקנות ע"ש, וא"כ ה"נ היה הגוי צריך להקנות החמץ לישראל במכירה גמורה מחדש אחר עבור עשרה ימים ואם לא עשה כן ועבר על תנאו המכירה בטלה למפרע, הא ליתא, לא מיבעיא אי ה' מקום וחדרו של ישראל רק שכור לגוי על עשרה ימים ואח"כ בטלה השכירות וה"ל חצירו של לוקח וקני' ל'י' מקומו לישראל וה"ל קנין מחדש, וא"נ מכר לו החדר והרי לא חזר וקנאו ממנו בקנין שטר, דמה שהחזיר לו שטרו של ישראל אינו קנין כמבואר, מ"מ כיון שהישראל דרכו ליתן מעות לנכרי קנה החמץ עכ"פ בכסף ויש לסמוך עכ"פ שקנה הישראל מגוי בכסף וקיים התנאי, מ"מ כיון דליכא מעכשיו ולא על מנת א"כ השתא הוא דמכר ובפסח ה' שלו

וה"ל חמץ שעבר עליו הפסח ממש לכאורה:

אך כל זה אנו צריכים אי יש כאן דין תנאי כלל, אבל אי נפרש שהמכירה תלויה בתנאי שיתן לו מעות או יחזור וימכור לו חמצו, נמצא שלא כפל תנאו, שלא אמר שאם לא יתן לו מעות וגם לא יחזור וימכור לו חמצו שיהי' המכר בטל, וה"ל תנאי שאינו כבני גד ובני ראובן, ולרוב הפוסקים אפילו בממון אינו תנאי כמ"ש סמ"ע רס"י ר"ז, ולהפוסקים נמי דבממון לא בעי תנאי כפול היינו משום דבגילוי דעתא בעלמא סגי, ועיין רשב"ם פי"נ קל"ז ע"ב [ד"ה ואם לאו] וברא"ש שם, והכא בחמץ נהפך /להפך/ הוא דגילוי דעתא הוא לקיים המקח בכל מה דאפשר וא"כ כל שלא כפלו לתנאו התנאי בטל והמעשה קיים, וגם מסתמא נכתב בשטר ענין המכירה קודם התנאי וה"ל נמי מעשה קודם לתנאי, ואי לאו שתלה תנאו גם בנתינת מעות וע"ד משל שהי' אומר הרי חמצי מכור לך אם תחזיריהו לי אחר עשרה ימים בלא"ה הי' התנאי בטל דה"ל תנאי ומעשה בדבר אחד, בשלמא אם אמר על מנת שתחזיריהו הוי ליה כאומר מעכשיו, אבל הכא אמר אם תחזיריהו א"כ אין המכר חל עד שיקיים תנאו ויחזיר החמץ וא"כ המעשה והתנאי סותרים זה את זה ובלא"ה התנאי בטל ומעשה קיים, אלא הכא שיכול לסלקו בממון אין כאן סתירה, אבל עכ"פ תנאי כפול ליכא ומעשה קודם לתנאי והתנאי בטל ומעשה המכירה קיים, כנ"ל ברור לענ"ד להקל בשני אלו:

אך אם מפורש בשטר שאם ישלם ביום פלוני יהיה חמצו מכור ואם לאו המקח בטל למפרע, והרי הקדים תנאי למעשה וכפלו לתנאו והגוי לא קיים תנאו והמעשה בטל, גם ליכא מעכשיו, בזה צ"ע, ובזה אם ביטל קודם המכירה ואח"כ מכר הרי חזר וזכה במה שהפקיר עבר מן התורה, ואמנם אם מכר ואח"כ ביטל י"ל כוונתו כל חמירא דאיכא ברשותי אפילו בסוף העולם והוא לא ידע הכל יהי' הפקר, וא"כ זכה הגוי בהחמץ ממה נפשך אי מכירה מעלייתא הרי הוא שלו, ואי לאו הרי זכה בה מההפקר, וכן משמע סברא זו בבאר יעקב דף כ"ה סוף ד"ה אמנם וכו' אלא שקיצר ולא ביאר יפה:

אלא בכ"ז הרי בירושלמי [פסחים פ"ב ה"ב] מבואר אפילו בטל חמצו אסור כיון שלא ביער, ונהי דהכא נ"ל דעדיף טפי, דע"כ לא פליגי ר' יוחנן ור"ל בירושלמי אלא בנשאר ברשותו, אבל הנותן חמצו ביד גוי ומבטלו והרי הוא נתן בידו של נכרי לזכות בו כרצונו וחפצו עדיף טפי אפילו מהפקר דעלמא, מ"מ הא טעמא דירושלמי דלא מהני ביטול משום ערמה ופירש הרא"ש [פסחים פ"ב ס' ד'] שיאמר שביטל ובאמת לא בטיל, ורבים נתחבטו בזה דבזה"ז כו"ע רגילים לומר כל חמירא אין כאן חשש ערמה, וכל זה בספק אם ביטל כלל או לא, אבל הכא אפילו נימא שביטל אולי ביטל קודם המכירה ויאמר שביטל לאחר המכירה ושייך ערמה טפי ואין להקל לכאורה:

נשמת אדם חלק ב-ג (הלכות שבת ומועדים) כלל קיט

ח שאלה: איך יש לנהוג בבהמות בפסח, עוד מענין הנ"ל:

תשובה: בתבואות שור בחי' על פסחים קורא תגר על מה שהנהיגו בעירו מחדש למכור הבהמות כדרך שמוכרין שאר חמץ, וכתב דלא דמי (דכיון) דמכירת חמץ הוא הערמה גדולה, שהרי הקונה הוא עני וקונה חמץ בכמה אלפים, אלא כיון דמן התורה בביטול סגי וכל אחד מבטל חמצו בלב שלם וא"כ לא נשאר כי אם איסור דרבנן שצריך לבערו, הם אמרו והם אמרו, וכל זה מחמת הדחק שיהיה הפסד גדול, ולכן התירו למכור ולא פלוג בין רב למעט, אבל להפקיע איסור דאורייתא להאכיל בהמתו חמץ לא מהני מכירה, והכי מוכח מלשון רש"י שבת קל"ט דאמרינן הערמה דרבנן

היא, וז"ל הך הערמה לאו באיסור דאורייתא היא אלא באיסור דרבנן עכ"ל, אלמא דאי בדאורייתא, לא הוי שרינן הערמה כלל וכו', ובגיטין דף ס"ה גבי מערימין על מעשר שני מוקי לה במעשר שני דרבנן עכ"ל, כי קצרת. ולענ"ד דבריו תמוהים שהרי ע"כ כשמוכר בסתם אין כאן הערמה כמ"ש בש"ע סימן תמ"ח סעיף ד' שאומר לו שמא אצטרך ואקח ממך, ובטור מתיר אפילו אומר לו בפירוש שיחזור ויקנהו לו ממנו ויתן לו ריוח שרי, והוא ע"פ התוספתא, וסיים בתוספתא או שהוא דברי רי"ו ובלבד שלא יערים וע"ש בב"י, דר"ל על תנאי, אבל בסתם לא מקרי הערמה כיון דהמכירה מכירה גמורה, ע"ש בפ"ח, ומכ"ש לפי הגירסא שהביא פרי חדש עד שאתה לוקח במנה קח במאתים, ואפ"ה לא מקרי הערמה, ואי משום שהוא עני, מה איכפת לן הרי יכול הנכרי למכור החמץ לאחרים, ותמה על עצמך שכתב שכל אחד מבטל בלב שלם, והוא היפך ממה שכתב הר"ן ריש פסחים דלכן תיקנו ביעור לפי שאין הלבבות שוין שיחשוב בדמיונו החמץ ששואה אלף אדומים כעפרא בעלמא וא"כ אינו מבטל בלב שלם ע"ש בר"ן. וידוע שאילו נותנין להמוכר כפי השומא היה מרוצה מאוד ובודאי כל אחד ואחד מוכר בלב שלם ונפש חפצה. גם מה שכתב שסמכו למכור חמץ משום שכבר ביטל וא"כ אינו אלא מדרבנן, קשה דבודאי המכירה צריך שיהיה קודם הביטול, ואם כן ודאי אין דעתו על מה שמכר כדאמרינן נדרים מ"ג כל הנודר אין דעתו על מה שהפקיר וכמש"כ הל"ח. אך נניח לפי דבריו שהיא הערמה, הראיה שהביא מלשון רש"י בשבת שמשמע מדבריו דברבנן אי לא מוכח מילתא כמש"כ בהדיא בתבואות שור מותר, וזה ליתא כמש"כ הרא"ש שם בהדיא בשבת פרק ר"א דתולין ס' ה' דיש שהתירו לכל אדם ע"ש, וכן אפי' במילי דאורייתא מצינו שיש מקומות שהתירו הערמה ויש מקומות שאסרו ואין לדמות מילתא למילתא, הנה מצינו שהתירו במעשר שני וכן להערים להכניס דרך חצרות כו' לפוטרו ממעשר, ובבכור בי"ד ס' ש"ך להקנותו לנכרי ואפילו בשוה פרוטה כמ"ש הש"ך שם אף על גב דכל זה הוא דאורייתא, ואסרו למי שלא הניח עירובי תבשילין והחמירו בו יותר ממזיד אף על גב שהוא דרבנן, וליזיל ולינים במברא לעבור הנהר ואמר למינים קא מכוונא דאמרינן שם דלצורבא מרבנן מותר והביאו הטור, וברמב"ם וש"ע השמיטו זאת דלצורבא מרבנן מותר, וכתב הבאר הגולה בשם המ"מ משום דליכא בזמה"ז צורבא דרבנן, הגם דאין זה מספיק על הרמב"ם שהביא כל דיני דגמרא, עכ"פ חזינן דאפילו במילתא דרבנן החמירו. ובשבת קי"ז בנשברה חבית שלא יביא כלי ויצרף, ובנזדמנו לו אורחים מותר, ופליגי אם מותר להזמין אורחים. ובאותו ואת בנו שנפלו לבור דפליגי וקיי"ל כרבי יהושע דמתיר משום צער בע"ח, עכ"פ מצינו דיש מקומות שהתירו ויש שאסרו. והנה התבואות שור כתב אהא דמערימין על מעשר מוקמינן בגיטין דוקא במעשר דרבנן, וזה ליתא כמש"כ רמב"ם בהדיא פ"ה מהלכות מעשר. ואמנם בלא"ה אין ראייה משם להתיר הערמה דשאני התם כמו שכתב תי"ט בשם ירושלמי מדכתיב בו ברכה. ויותר היה לו להביא ראייה דבדאורייתא אסור הערמה מהא דב"מ דף צ' ופסקו כן כל הפוסקים דאסור להערים שיגנבו הנכרים הבהמות בשביל לסרסם, וזהו ראייה שאין עליו תשובה:

ואמנם בכל הדברים שהזכרתי בין דאורייתא ובין דרבנן שאסרו אינו דומה כלל לבכור ומעשר ומבשל ביום טוב לשבת ולינים במברא שאסור משום שט ובנשברה חבית ולהעלות אותו ואת בנו, בכל זה עושה איסור בידים אלא שהוא מערים שע"י הערמה נעשה האיסור גופא היתר, ובלתי הערמה הוא איסור גמור, ולכן אסור, אלא דמר סבר בנשברה חבית דאפילו זימן אח"כ אורחים לא הוי הערמה כלל, דמאי שנא אם זימן תחלה או בסוף, ואותו ואת בנו מתיר ר' יהושע משום צער בע"ח, אבל במעשר אין בנתינת מעות שום איסור, וכן להעלות דרך גגות וכן למכור הבכור עד שלא נולד לנכרי דאין בזה שום איסור אלא דעי"ז ממילא נפקע האיסור, אלא דמעשר כיון שאומר לו בהדיא הילך מעות ופדה לך מעשר זה, שאומר הערמה בפיו, ולכן הוצרך בירושלמי לומר מטעם שנאמר בו ברכה, וכן בבכור שמפקיע

קדושת בכור היה ראוי לאסור אם לא משום תקלה, ובמערים ומכניס תבואתו במוץ אמרינן בהדיא דמערים משמע דהיתר גמור הוא הואיל ולא נתחייב עדיין כלל במעשר, אבל להכניס דרך גגות כיון שכבר מרחו וחל עליו שם מעשר כדאיתא בביצה האי מדגן והאי לא מדגן, לא אמרו מערים ומכניס אלא אדרבה אמרינן ריש כיצד מברכין לא כדורות ראשונים כו', דורות ראשונים היו מכניסים דרך פתחים וכו' דורות אחרונים מכניסין דרך גגות, משמע דלא שפיר עבדי אלא כיון שראו חכמים שהעניות מתרבה לא מיחו בידם, אבל לא אמרו שמותר לעשות כן. ובסירוס לא מיבעיא לפי מה שכתבו תוספות שם בשם שאילתות שהיו קושרין דינרין בביצים וע"ז נתפרסם שעושה בידים דבר שגורם הסירוס דראוי לאסור, דומיא דגרמת המום בבכור דאסור מן התורה, אף על גב דחולין מקדשים לא ילפינן, מ"מ מדרבנן ראוי לאסור ואפי' למה שכ' תוס' שהערימו רק כדי שיגבובו, מ"מ הערמה זו הוי כאילו אמרו להם בהדיא לסרו:

ובזה י"ל גם הא דפליגי בירושלמי בהפקיר חמצו דר' יוחנן אסר משום הערמה, ופי' הרא"ש שיאמר שהפקיר ובאמת לא הפקיר, וזהו דוחק גדול דלא מצינו כן בכל הש"ס הערמה כה"ג (ועיין לעיל מה שכתבתי שם), ולפי הנ"ל י"ל דה"פ דבדאי זה שהפקיר חמצו לא מיירי שהוא מונח ברשותו סגור בחדרו אלא שהוא מונח במקום שכל אדם עוברים שם אלא שידוע שיש לו נכרים אוהבים ודומה כאילו אומר להם שיזכה בחמצו, וזהו הערמה ממש כהיא דסירוס, או דר"ל שמא יערים ויאמר לו שיזכה בחמצו:

ומעתה נבוא לענינו, הנה בודאי לא התירו דרך זה למכור החמץ אלא על צד הדוחק שהרי מפקיע ממנו מצות ביעור חמץ, ולכן בק"ק פראג לא נהגו למכרו אלא לעושי יין שרף (הארענדארש), אבל לא ללוקחים מהם ומוכרים ולא רשאים לקנות אלא בענין שלא ישאר כלום אצלם וכמש"כ באליהו רבה בהדיא, והטעם נ"ל כדי שלא לבטל מצות תשביתו, וא"כ במקום התבואות שור קודם זמנו בלתי ספק שהריוח שלהם היה רק בעשיית היי"ש אבל לא מהחלב שהחלב אוכלים בעצמם או שמוכרים בזול, וכמו שג"כ כעת בעיירות קטנות שאין נותנין עיניהם כלל במכירת החלב רק פרנסתם מן היי"ש, ולכן לא התירו למכור הבהמות, אבל בקהילתנו ק"ק וילנא שרוב מפסידים בעשיית היי"ש, והעיקר ריוח הוא מהחלב ובודאי ג"ז שעת הדחק ולכן נהגו למכור הבהמות ואף שיש שאין עיקר שלהם החלב, מ"מ לא פלוג, וכמש"כ ג"כ התב"ש במכירת שאר חמץ מצורף לזה משום צער בע"ח, שהרי באו"ב דמתיר ר"י להעלות אף על גב דאפשר בפרנסה דמש"ה אוסר ר' אלעזר כדאי' בשבת שם אלא דר"א לא מחשב לצער מה שיהיה בבור כל היום, ור' יהושע מחשב גם לזה צער בע"ח ומתיר אפילו האיסור ע"י הערמה משום צער, כ"ש דמצטרף צער בע"ח (ו)להתיר הערמה למכור כדי שלא יחול האיסור אפילו אם נאמר שהמכירה מקרי הערמה, ופשיטא דאדרבה נ"ל דבמכירת בהמות קיל טפי ממכירת חמץ דלא שייך בזה שמבטל מצות תשביתו:

ומה שכתב דאפילו אם נימא שהראשונים לא מכרו רק משום חומרא בעלמא דמי להא במקום שנהגו במעשה דבני בישן שאמר להם ר' יוחנן כבר קבלו עליהם אבותיכם, נ"ל דלא דמי כלל דבשלמא התם מה שנהגו שלא לילך בע"ש מצור לצידון כדי שלא יבטלו מלהכין על שבת כפירש"י שם, וא"כ כבר קבלו עליהם מצוה זו, ולכן אף על גב שלא אפשר לבנים, שייך אל תטוש, אבל הכא בבהמות דלא שייך שום מצוה וא"כ מה שלא מכרו הראשונים לא משום שהיו מחזיקים זה לאיסור אלא משום דלא איכפת להו אבל לא משום קבלה, וא"כ לדידן שלא אפשר שהעניות מצוי נהגו להתיר. וחיי הכותב שלאחר שכתבתי כ"ז בא לידי חדושים מהגאון בעל חוות דעת וראיתי שכוונתי ברוב הדברים לדעתו ושמחתי:

מחנה אפרים הלכות שלוחין ושותפין סימן יא

שאלה מי שרוצה לתקן המעקה ע"י אומן גוי אי יברך עליו:

תשובה ברפ"ק דמציעא סבירא ליה לרב נחמן דהמגביה מציאה לחברו לא קנה חברו ואותביה ליה ממתני' דהשוכר את הפועל לעשות עמו מלאכה היום מציאתו לב"ה, אלמא דהמגביה מציאה לחברו קנה חברו, ומשני שאני פועל דכידו של ב"ה דמי ע"כ. ואיכא למידק בה דמ"ש פועל משליח בעלמא אי משום דיד פועל כיד ב"ה שליח נמי קי"ל שלוחו של אדם כמותו וכב"ה דמי ואפ"ה ס"ל דלא קנה חברו. אבל פי' דמלתא הכי הוא דשליח שאני משום דאין אדם יכול לעשות שליח שיזכה לו במקום שחב לאחרים, מה שאין כן בפועל דכיון דפועל גופו קנוי לב"ה לגמרי חשיב ידו כיד ב"ה ממש, ונמצא שאין דין הפועל והשליח שוים דשליח שרוצ' לזכות לחברו היינו היכא דקא מכוין לזכות לחברו אבל אי לא כיון לזכות לחברו לא קנה חברו אפי' למ"ד המגביה מציאה לחברו קנה חברו. אבל פועל שנשכר לכל מלאכת בע"ה ואפילו למציאה אפילו אי בשעה שהגביה המציאה לא היה בדעתו להגביה אלא לעצמו הרי היא של ב"ה כל כמה דלא הדר ביה בהדיא. וכן ראיתי זה ימי' בתשו' החדשות להרשב"א ז"ל וה"ט משו' דידו כיד ב"ה דמי דשכירות ליומיה ממכר הוא וכמ"ש הריטב"א שם בחי', ודמי לעבד כנעני דאמרינן בפרק השואל אמר לעבדו צא והשאל עם פרתי מהו תיבעי למ"ד שלוחו של אדם אינו כמותו ה"מ שליח אבל עבד יד עבד כיד רבו דמיא, ומסיק מסתברא יד עבד כיד רבו דמי. ואגב אורחין איכ' למילף דאי א"ל לשכירו צא והשאל עם פרתי ה"ז חשיב שאלה בבעלים דיד פועל כיד ב"ה דמי. ודכוותא כתב הרב מהרש"ך ז"ל דאפטורפוס של יתומים שתפס בשביל היתומים ה"ז זכה משום דידו כידם כמ"ש ר"ח ז"ל ה"ה נמי לענין שאלה בבעלים דפטור מהאי טעמא. ובפ"א מהלכות תרומות הביא הרב בכ"מ בשם א"ח שכתב בשם הראב"ד דאם קנה מהכותי שבלים לצורך מצוה ומרחן כותי בשביל ישראל חייב בתרומה דשלוחו של אדם כמותו ע"כ והרב ז"ל תמה ע"ז דהא קי"ל דאין שליחו לכותי. ולכאורה היה נראה דהראב"ד ז"ל איירי כשמרחן על ידי פועלים כותים דנהי דאין כותי נעשה שליח לישראל מ"מ פועל שאני דידו כיד ב"ה וכאלו מרחן ב"ה דמי והכי משמע מהירושלמי דמסכת פאה אמתני' דקצרוה גוים ה"ז פטורה משום דקצירך אמר רחמנא ולא קציר כותים, אמרו עלה דאם קצרוה פועלים כותים ה"ז חייבת. ולפ"ז יש לומר דאם שכר פועל לתקן המעקה ה"ז מברך עליו דחשיב כאלו הוא עצמו עשהו:

משנה ברורה סימן תמט ס"ק ה

חמץ שנמצא אחר הפסח ולא ידעין אם של עכו"ם הוא או של ישראל הוא יש דעות בין אחרונים יש שכתבו דמותר בהנאה ואסור באכילה ויש שמקילים ואומרים דגם באכילה מותר כשאר ספיקא דרבנן דלקולא אזלינן ואם באותו מקום רוב ישראל מצויים אסור בהנאה דודאי מישראל נפל, וכ"ז כשנמצא מיד אחר הפסח או שהפת ישן שא"א לומר שנאפה אחר הפסח אבל אם אפשר לתלות שנפל אחר הפסח מותר אפילו באכילה בכל ענין דיותר יש לתלות שמאחר הפסח הוא משנתלה לומר שמישראל נפל קודם הפסח דזמן מרובה כזה לא היה מונח בדרך:

שער הציון סימן תמח ס"ק ד

ואם היה רובו של עכו"ם, יש מצדדים דבטל ברובא, עיין בחמד משה, וגם זה אינו ברור, עיין סוף סימן תמ"ז מה שכתבנו שם:

שו"ת אגרות משה אבן העזר חלק א סימן ז

ובדבר ליקח שערס מקאמפאניעס שעושין מלאכה ומסחר בשבת הא חזינן שנתפשט להיתר והטעם פשוט שאין להחשיב את הקונים שערס שהוא רק משהו מהמסחר שאין להם שום דעה בהמסחר אף לענין חלקם לבעלים של"ד לשותפות במקצת שיש לו דעה כבעלים, וגם אין הקונה שערס רוצה להיות בעלים בהמסחר ואינו רוצה לקנות כלום בהמסחר אלא הוא רק כקונה ריוח והפסד שיהיה בהמסחר לפי סך כך וכך שקנה, ויותר נראה שאין בהם גדר קנין בדינא שהוא לקנין דבר שלא בא לעולם, רק מצד קניני דיני המדינה. ומה שלפי תנאי המכירה יש לבעל השערס דעה לבחירת פרעזידענט/נשיא/ הוא רק פטומי מילי בעלמא כי למעשה משאירין לעצמן יותר מהרוב שלא שייך שיאמרו דעה וגם הקונים אין רוצים לומר דעה בזה כי אין כוונתם לקנות זה ולכן לע"ד אין לחוש למה שעושים הבעלים דהקאמפאניעס שאינו נוגע להם. ואף אם יש גם יהודים בהבעלים אין להחשיב מסייע לעוברי עברה שהמסחר יעשו גם כשלא יקנה שערס מהם כי לא חסר מי שיקנה שערס והקונה קונה רק לטובת עצמו ולכן אין בזה שום איסור וכמו שנוהגין הרבה בנ"א ואף יראי חטא לקנות. אבל ודאי לקנות מדה מרובה כ"כ עד שיתחשבו בדעתו יש לאסור אף בפעקטערע/בבית חרושת/ ומסחר של עכו"ם כיון שלא התנו כמו שצריכין להתנות כשעושה ישראל שותפות עם עכו"ם כדאיתא בש"ע או"ח סימן רמ"ה. והנני ידידו מוקירו, משה פיינשטיין

מעשה רב הלכות פסח אות קפא

אחר הפסח אין ליקח מן השוק מה שאופין מקמח של ישראל ומשמרים וי"ש ושכר של ישראל כי המכירה גרוע ע"כ לא יקנה רק שיהא משל א"י או הקמח של ישראל אם אינו לתותה וי"ש ושכר של ישראל לא ישתה עד שיעשה

מחדש:

דהדר ביה ר' אחא בר יעקב על כרחך הברייתא כר' שמעון ואם כן מוכרח דגם ביה שייך [לאסור עליו], ומה גם דשם בברייתא נזכר [להדיא] ר' שמעון ולזה אין שום מקום להתיר. [ואם כי בתוספתא לפנינו הגירסא חמצן של גוים אסור עד ד' שבתות ולא גרס ר"ש אלא רשב"א אבל כפי שהובאה תוספתא זו בירושלמי (פ"ה דע"ז הי"א) הנכון כמוש"כ].

ונשאר לנו [רק] להסתפק ביי"ש וכיוצא בזה שעושים מדברים שאינם מחמיצים רק כידוע המעמיד הוא מחמשת המינים אם יש בזה דין דחמץ שעבר עליו הפסח, וכבר נחלקו בזה האחרונים (עיין מג"א תמ"ב ס"ק ט). אמנם הדבר מבואר בתוספתא הנ"ל דאסרו של כותים עד ד' שבועות משום דאז כבר בטל יעו"ש היטב. וכן אמרו שם בעוברי עבירה דמחליפין את השאור. אם כן מבואר הדבר דשאור בעיסה אסור בחמץ שעבר עליו הפסח. אמנם מספק כעובדא שנשאל, הרי אין אנו יודעים אולי קנו אחר כך וכל ספק בחמץ שעבר עליו הפסח מותר (עיין חק יעקב ס' תמ"ט). אמנם בשבועות הראשונות אחרי הפסח שאז אין ספק בדבר דיש חמץ שעבר עליו הפסח, אף דספק הוא שמא קנו מחדש, מכל מקום באיקבע איסורא גם בדרבנן אסור בחתיכה בין החתיכות [עיין ש"ך כללי ספק ספיקא ס"ק כ']. אמנם אחרי עבור זמן מה דאז יש להסתפק דשמא יש רוב מהחדשים דאז מותר הכל דבתערובות לא גזרו (פסחים ל, א). ואף דהמומר בעצמו יודע ואצלו אין זה תערובות, מכל מקום כיון דלאחרים אינו נאמן לברר [עיין בכורות ל, א] לגבי דידן הוי תערובות ומותר הכל.

והפאבריקען שהם על ידי אקציות [מניות] ויש לגוים חלק בהם הנה הוי חמץ על ידי תערובות דחלק העכו"ם אינו נאסר. ולזאת אם הרוב הוא של נכרים כודאי מותר. ואף שיש לומר דעד כאן לא התירו תערובות אלא דהיתר, אבל בשל עכו"ם לא שייך זה. דשם יש לומר דלא רצו לקנסו (פסחים ל, א) בשביל ההיתר, אבל בעכו"ם דלא איכפת ליה לא שייך לומר שלא נאסר חלק של ישראל.

אמנם מדברי רבינו חננאל ז"ל בפירושו לש"ס דפסחים שכתב שם (דף ל, א) [דהא דאמר פוקו וזבינו חמרא דבני חילא היינו] הא דאמר להו רבא לבני מחוזא בעירו חמירא דבני חילא מבתיכו

הוא אנוס בזה, שאין הדין נותן לבערו ביו"ט (פסחים ו, א) ואין לאסור משום זה. ורק בשביל שעבר וקנה בזה יש לאמר דמותר. אמנם מכל מקום מסתימת הדבר משמע דגם בזה אסור והיינו כיון דהדבר בא לרשותו על ידי איסור אסור דהזכיה הוה באיסור. וכבודו הולך בדרך שכתב בשם החת"ס [שו"ת חת"ס או"ח ס' קי"ט] דיסוד האיסור [הוא] דהדבר נעבד בה עבירה. אמנם לא כן הדבר לדעתי כי אם בשביל שהדבר בא לבעלים על ידי עבירה. ודוגמא כזו יש בתורה באיסור דעבודה זרה דחליפין אסור (קידושין נח, א) וההלכה שם דדוקא [אם] החליפין ישראל אבל לא עכו"ם (ע"ז סד, א). ואם כן מוכרח דאין האיסור בחליפין דהוי כעכו"ם, דאם כן מאי נפקא מינה אלא על כרחך דיסוד האיסור בשביל שהזכיה באה על ידי איסור הנאה שאסור בעבודה זרה (רמב"ם ה' ע"ז פ"ז ה"ב) וזה שייך רק בישראל ולא בעכו"ם אמנם רק בע"ז ולא בשאר איסורים. אמנם מדרבנן שרצו לקנוס [בחמץ בפסח] עשו הדבר כמו שמצינו באיסור תורה, דכל שבא על ידי איסור לבעלים נאסר גם [לכולי עלמא]. וכן מצינו באיסור כלאים (פ"ה ה"ח וה"ט מה' כלאים) דהאיסור הוא בשביל העבירה שעבר, וכל שבעל הכרם עבר נאסר לכל, אבל באינו שלו לא נאסר כלל דבשביל מעשיו לא יוכל לאסור לאחרים...

סימן ח

על דבר שאלתו.

הנה הדבר פשוט דחמצו של מומר אסור לכל. ורב אחד מגדולי דורינו בספרו רצה להקל משום דעיקר הקנס [לאחר הפסח] הוא בשבילו וממילא אסור לכל העולם מה שאין כן במומר דלא שייך לאסור. אמנם מלבד דאין דבריו נראין כלל מכל מקום כדי שלא יתעקש המתעקש בזה [אכתוב להוכיח סתירת הדבר]. הנה מבואר בתוספתא דפסחים (פ"ב ה"א) דחמצן של כותים אסור עד ד' שבתות. והרי שם על כרחך לר' שמעון קיימינן דלר"י גם בעוברי עבירה אסור. ושם (ה"ג) מסיק דבעוברי עבירה מותר משום שמחליפין, וכבר כתבו התוס' (דף כ"ט ד"ה הדר ביה ר' אחא) דלפי מה

(פסחים ה, ב), דאזיל רבא לטעמיה. ופירש שם דאזיל לטעמיה דמותר על ידי תערוכות. ובאור דבריו הקדושים הוא דחמירא דבני חילא אף דמחויבים לבערו בשביל אחריות ישראל (פסחים ה, ב), מכל מקום כיון שהיא של עכו"ם אינו נאסר אם שנחלקו בזה בירושלמי פסחים (פ"ב ה"ב יג, ב). דס"ל כמ"ד דמותר, אלא שכל זה בקמח אבל בהדברים הנוספים שאופים הישראלים כמו המים ושבח העצים, כל זמן שלא נתן לעכו"ם הרי הם של ישראל, דבמה זכה בהם [ואלו הרי אסורים] רק כיון דיש רוב של עכו"ם מותר. ופירושו הוא הנכון יעו"ש, ועל כל פנים יש לנו לסמוך בזה על הר"ח שכל דבריו דברי קבלה (עיין רא"ש ספ"ו דשבעות) וממילא גם אם אינו ידוע לנו אם רוב האקציעס הם של עכו"ם כל שיש ספק בזה מותר. ואף דמבואר אצלי במקו"א, להסתפק בזה כשיש ספק אם יש רוב, אם אומרים בזה ספק דרבנן להקל, דרוב דהוא ספק לנו אינו רוב. ולזה אמרו דמחצה על מחצה אסור גם בדרבנן ביבמות פרק הערל (דפ"ב). ואף דאי אפשר לצמצם ודילמא יש רוב ומכל מקום לא התירו מספק. וזהו באמת הפלפול בש"ס שם אם בדרבנן בעי רבויא ולהלכה נשאר דלא בעי רבויא [רמב"ם פ"ג הי"ד מתרומות ושו"ע יו"ד ס' קי"א ס"א]. מ"מ נראה דבזה דאמרו דלא גזרו בתערוכת (פסחים ל, א) הוי כמו שאין איסור כלל, והוי ככל ספק איסור בדרבנן. והרי גם בכל האיסורין מוכרח דרק במין במינו לא אמרו ספק כזה, אבל במין בשאינו מינו דהאיסור בעצמו בטל בזה שפיר הוי ספק ברוב. דהרמב"ם כתב (בפ"ג מאה"ט הי"ב) לפרש הא דמובא (בשבת טו, ב) בהך דשורפין את התרומה על ספק מי רגלי אדם שכנגד מי רגלי בהמה היינו דהוה מחצה על מחצה והוה ספק שמא רוב הוא. והרי רואין אנו דכל שהוא מין בשאינו מינו נקרא ספק. וכן מוכרח מהך דנגעים (פ"א מ"ב) צמר גמלים בצמר רחלים שטרפן זה בזה וכו' מחצה למחצה מיטמאין, ובתוספתא נגעים פ"ה ה"א מבואר דר' שמעון סובר הואיל וספק נגעים להקל מחצה למחצה טהור הרי דזה נקרא ספק. והארכתי בזה במק"א ואכה"מ. ואם כן בזה שאמרו דלא גזרו בזה והוא היתר גמור אם כן הוי ספק דרבנן כמו בעלמא.

ועוד נראה להקל בזה דמדין תורה אין לבעלי האקציות כלום בהחמץ דבמה קנו את החמץ, ורק מדינא דמלכותא הוא שלהם, וכבר נחלקו בזה

הראשונים (עיין שטמ"ק ב"ב נד, ב ד"ה ומלכא ורשב"א גיטין י) דדינא דמלכותא לא אמרו אלא לגבי זה שרק בשטר יועיל אבל במקום דגם שטר דידן אינו מועיל לא עדיפא דידהו ואינו קנין. ואם כן ע"י האקציה שקנה גוף החמץ באמת אינו נעשה שלו ולא עבר כלל. אלא שמכל מקום הרי זה דומה למה שכתב הרמב"ם ז"ל (פ"ד הי"ד מחור"מ) דאם הוא אלם ותוכע ממנו האחריות עובר בכל יראה, אם כן רואין אנו דכל שיש לו צורך בהחמץ עובר אם כן הכא לא גרע מזה דמכל מקום על ידי האקציע יקח חלק מהרוח ויש לו צורך בהחמץ. אמנם כיון שכל זה רק במונח בביתו אבל ברשות אחרים אינו עובר בקבל עליו אחריות, וזהו יסוד ההיתר במכירת חמץ שלנו, דלכאורה כיון שהעכו"ם נשאר חייב הדמים והרי לזה ודאי העכו"ם אלם שלא ישלם אם יגנוב ואם כן יש לו צורך בהחמץ, אלא כיון שמשכירו הבתים שוב הוי כחמץ שקבל עליו אחריות בביתו של עכו"ם...

סימן ט

לידידי הרב הגאון מ' משה חסקין נ"י הגאב"ד קראקינאווא.

ע"ד החיטין המשומרין, הנה אין ספק בדבר דיש בזה לחוש לאיחלופי שיש חיטים טובים וגרועים. וכמו שאמרו במשנה (פרק ג' דדמאי מ"ד) דהמפקיד פירות אצל העכו"ם הרי הן כפירותיו. ובשו"ע יו"ד [סי' קי"ח ס"ק ב'] נזכר רק דאם מכיר הדבר והוא טוב כמו ששלח ולא נהנה העכו"ם לא חיישינן, אמנם כאן שלא שייך הכרה אפשר שהחליפם בגרועים. אמנם מצד זה שהישראל ידע שלא היו לו להעכו"ם שום תבואה אחרת אם יש לחוש לאחלופי שהשיג ממקום אחר, הנה מצינו להר"ש ז"ל בדמאי שם שמפרש להא דאמרו בירושלמי (דמאי פ"ג הי"ד טו, א) על המשנה דהמפקיד פירותיו אצל הגוי דר' שמעון סובר שהן דמאי, דלא אמר ר' שמעון אלא כדי קופתו. היינו דלא חששו אלא כשיש להעכו"ם פירות. ואם הפקיד שתיים ויש להעכו"ם אחת האחת ודאי מתוקנת והשניה דמאי. וכן פירש שם הרא"ש בארוכה את דברי המשנה דמה דנחלקו חכמים ור' שמעון. היינו דחכמים

קניית מוצרי חמץ שהיו מכורים בפסח
 ז. מותר לבתחלה לקנות מוצרי חמץ שנמכרו קודם הפסח לנכרי כנהוג, אף אם היו
 שייכים למי שאינם שומרי תורה ומצוות, אם ידוע כבירור שמכרם כפי הסדר
 הנהוג י"ג 41.

דבר הלכה

שמוכר לנכרי ולהנניעם במקום מיוחד ולמכור
 או להשכיר מקום זה להנכרי ולסוגרו,
 ולהודיע לפני זיתו שהמקום הזה נמכר לנכרי,
 וגם ילניע את המפתח או יסגור בדצק וכדו',
 ואז שפיר סגי צכך גם אם אין מחילות הארון
 גזוהות עשרה 40.
 יג. וכמו שנתבאר לעיל (דבר הלכה אות ד')
 דלע"פ שהמוכר אינו מכוין למכירה
 גמורה בלב שלם ואין דעתו אלא להערמה

צלצד, מ"מ לא אזלין בתר מחשבתו ודעתו
 הפגומה כיון דדזרים שלצב לא הוו דזרים,
 אלא מתחשבים רק עם המעשה שהוא עושה,
 ולכן חשבינן לי' שפיר למכר גמור, וכמ"ס
 הנודע ציהודה קמא צחאו"ח סי' י"ח
 עיי"ש 42. ומ"מ המדקדקים משתדלים
 לצער כל חמץ צעין שצציתם ולא לכוללו
 צהמכירה לנכרי (אם לא שהחמץ מרובה
 צבעלי חנויות וכדו'), מפני שאר פקפוקים

ארחות הלכה

הסעודה באופן שלא יודקו להכנס אח"כ למקום המושכר לנכרי, וישתמשו בכלים חד פעמיים
 המושלכים בגמר השימוש, וכדו', ואם בכל זאת נשאר לו כלי חמץ מוטב שיצניעם בקרן זווית (באופן
 שאין לחוש שיבואו להשתמש בהם בפסח) ולא להכנס ולהניחם במקום המושכר. 40. תשו' כת"י.
ונשאל רבנו אודות ספה שיש בה חורים שדרכם נכנס חמץ לחלקה הפנימי, וכשתוחב ידו לשם מוציא
 תדיר פירורי חמץ, אך אי אפשר לנקותה לגמרי. והורה דכיון שיכול להגיע להחמץ בעי מחיצה (מלבד
 הביטול), ולכן יפרוס עליה מפה וכדו' באופן שיכוסו כל החורים כיוסי המתקיים (ולכשיעשה כן מותר
 אף להשתמש בספה בפסח כרגיל). כתבי תלמידים. 41. רשימות. 42. זו"ל: הגע בעצמך ישראל ימכור
 לישראל חברו סחורות באופן המועיל, בחליפין או בהקנאת מקום או במקום שכסף קונה, ולא ימסור
 המפתח, ויהיה בלב המוכר להערמה גמורה שמחשב בלבו לבטל המקח, ואח"כ יבואו לדין, וכי אנו
 משגיחים בהערמה דיליה, הלא נקהה את שינוי בדין ונוציא המקח מידו בע"כ ונאמר שכבר זכה הקונה,
 וה"ג כבר זכה הקונה הגוי ומה לנו בהערמת המוכר, וכיון שזכה הגוי שוב אין כאן בל יראה. עכ"ל.
וכן היה רבנו מורה ובא דמה"ט אין לפקפק כלל על המכירה כשבעלי החנויות והמפעלים אינם שומרי
 תורה רח"ל ומתייחסים להמכירה כטקס דתי גרידא ואין בלבם גמירות דעת לקנין, דכיון שכל בר דעת
 יודע ומבין שחתימתו על שטר מחייבתו אפילו אם אינו בקי בפרטי המקח או בשפה שנכתב בה השטר
 וכדו', אין אנו מתחשבים כלל עם מה שבלבו דדברים שבלב אינם דברים. וראה עוד לעיל דבר הלכה
 אות ד'. אבל לענין ביטול חמץ, שהוא דבר הנעשה בינו לבין עצמו, שפיר הזהירו הפוסקים דהכל
 תלוי במחשבת הלב, וראה מנחת שלמה קמא סי' נ"ג אות ב' (וסי' ס"ב אות י') שכתב רבנו ד"כמו
 שהזהירו לענין ביטול חמץ דלא מהני כלל אמירת "כל חמירא" אא"כ יודע לפחות ענין הביטול ויודע
 שמפקיר בכך חמצו, אבל אם אינו מבין כלל וסובר שאומר איזה תחנה ובקשה לאו כלום הוא ועובר
 בבל יראה ובבל ימצא, כך גם בנוגע למעשר ראשון ועני אפילו אם בעל הפירות עצמו מבקש מהמשגיח
 לתקן פירותיו, מ"מ אם אינו יודע כלל מאופן התיקון וחושב שהתיקון נעשה רק עי"ז שהוא אומר פסוקים
 או תפלה הנקרא נוסח הפרשה, לאו כלום הוא. עכ"ל.

שריפת חמץ

י. ראוי שלא ליתן נפט וכדו' לכל-הפחות על כזית מן החמץ לפני שריפתו, כדי שלא יפסל בכך החמץ מאכילת כלב ויפקע ממנו איסור חמץ, ויפסיד בכך י" מצות

דבר הלכה

לפני הציעור דשמה יאכלנו לאחר הציעור, ומסתבר לפ"ז דה"ה בקיבל נזירות למחר שאם הוא חשוד אסור למכור לו יין כזר מהיום, ומאי שנא חמץ. וצדוק י"ל דשאני שציעית שמעכשיו כזר יש על הדצר דיני שציעית ולכן הו"ל כגוף האיסור משא"כ חמץ בשאר ימות השנה, וכן יין לנזיר, אבל מ"מ ז"ע דמסתבר דהלאו דלפני"ע הוא גם בספק מכשול לאחר זמן בלבד, כגון שנותן ציוס דצר שא"א שיכשל בו צעצירה אלא בלילה, וה"נ צחמץ לפני פסח, והן אמנס דדיני נזירות וכן מכשול לעיור נוהגים תמיד ואינם תלויים בזמן משא"כ חמץ וא"כ אולי דמיא לפרה חורשת, אך מ"מ ז"ע מנלן להקל בזה משום כך גם צדאורייתא, וז"ע⁴⁴. יד. ויש להסתפק באחד שיש לו מעט חמץ, והוא רעב ורוצה לאכלו, אם חייב להמנע מלאכול כדי לצער לקיים מצות ציעור חמץ. דאפשר שכיון שאנו שורפין צעעה חמישית והרי כתב הרא"ש צפ"צ דפסחים (סי' ג') דאין זה מצוה, ונהי דרש"י סובר שגם היו"א צשיירא מקיים מצוה כששורף קודם לאתו,

שיש צמכירה הנהוגה, ומטעם זה יש מחמירים עוד שלא להשתמש לאחר הפסח בחמץ צעין שנמכר לנכרי, אך גם הם לא ינהגו כן אלא לעצמם ולא כהוראה לרבים⁴³. אך יש להעיר צענין זה, דצמי שחשוד לאכול או אפילו רק להשהות חמנו בפסח, לכאורה יהא אסור למכור לו חמץ שיכול להתקיים עד פסח, כמו שאין מוסרין דמי שציעית לע"ה החשוד לאכלן לאחר זמן הציעור משום לפני עור, וכ"ש צל' ליום שלפני הפסח דגם אליצא דצ"ה (צפסחים כ"א ע"א) אסר ריב"צ (שם) למכור כותח לנכרי דהרואה יאמר דמכרו הישראל צפסח, וכ"ש הכא שעובר ממש בלאו. וצכה"ג שאין החשוד יכול לקנות אלא מישראל הרי נקטינן דהו"ל כחרי עברי דנהרא ועובר בלפני עור מה"מ. ולא דמי לפרה חורשת ונפה וכצרה שמוחר למכור ולהשאיל לחשוד בשציעית (שציעית פ"ה מ"ח ומ"ט) דיש לתלות שיסתמש בהיתר, דפשוט דכ"ז דוקא כשאינו נותן לו גוף האיסור, אבל בגוף האיסור תנן התם ללא תזור ולא תטחן עמה ומשמע דאסור גם

ארחות הלכה

43. רשימות. והיינו כדי שלא לערער ח"ו על תוקף המכירה הנהוגה זה דורות רבים. וראה מעשה רב אות קפ"א שכן נהג רבנו הגר"א ז"ל שלא להשתמש בחמץ הנמכר, וכן נהג רבנו. אולם בקמח וכדו' לא הקפיד. וכשביקשו פעם כמה תלמידים בישיבה ליטוע לביתם לשבת מפני שבישיבה השתמשו בקמח מלפני הפסח, לא הרשם רבנו לעשות כן, לפי שבודאי אין להדר בדבר עד כדי כך. ועובדא הוה שנתבקש ע"י רבנים חשובים לזרז את ועדי הכשרות שיפרסמו לציבור סימני תאריכי הייצור כדי שידעו להחמיר בדבר, והשיב רבנו כי אדרבה אינו רוצה ליתן יד לדבר הזה שיש בו סרך הטלת דופי בתוקף המכירה, שנהגו בה גאוני הדורות שלפנינו, והרוצה להדר ולהחמיר יברר הדברים בעצמו. 44. מנחת

שלמה קמא סי' מ"ד אות ג'.

ק"ב

כרוז מרבינו לאסור בפסח שתיית יי"ש הנעשה מתפוא"א

הרי מרום ישראל ואדיריהם, שרי התורה, נטורי קרתא ^{אוצר החכמה} ורבניה, חכמיה ובוניה, ראשיה ונכבדיה וכל בית ישראל כולו, שלומכם ישגא לחדא.

חנוני אתם רעי שמעו שמוע מלתי ואמרתי אשר באזניכם היום אדברה, את אשר חזיתי אספרה.

הנה אנכי זקנתי ושכתי וכוחותי הגופניים אשר כל הימים אשר אני חי היו מעטים ורעים, הנה עתה יום יום יצער ויחסרו, ע"כ היום דברי מעטים, והנני משמיע דברי אתכם, אשר כנטל החול וכמשא כבד יכבדו על לבכי, עצורים זה זמן מה כאש בעצמותי, ולא אוכל כלכל אותם עוד!

הנה זה שנים לא כבירים חדשות נעשו בארץ לא שערום אבותינו כי המציאו אמנים בראנדוויין ברענער להוציא שפיריטוס למסוך ממנו משקה יי"ש על חג הפסח מתפוחי אדמה הנקראים ערד-עפפעל, והועד עליהם מבתי דינים אשר במקומות מושבותם שנעשה בהכשר בדקדוק החיובי ליומא דפסחא. יש אשר סמכו ונשענו על הדברים שהוגד להם ממגידי אמת, ויש מן המדקדקים אשר לחומר איסור חמץ לא הי' לבו נכון בטוח על עדות אחרים, כי אם עין בעין ראו מעשי ידי האמן מהחל מעשיהן עד אם כלה לעשות. ואפי' בכל זאת אחר עבור שנה או שנתיים נודע ונגלה תרמית וערמת האמנים החטאים האלה בנפשותם והם בעצמם נתנו תודה כי בשאט נפש וערמת לבם הסתירו עצה להמשיך אליהם דבר המחמיץ בלתי יודע גם להעומדים עליהם מהחל ועד כלה, והוא כי הטילו החמץ תוך בארות ואגמים אשר מתוכם שאבו המים על השפיריטוס, ומאז נודע הדבר כי קשה מאוד וכמעט אין ביכולת ידי אמן גם היותר מהיר במלאכתו להוציא שפיריטוס מתפוחים אלה אשר יהי' ראוי למסוך יי"ש בלתי אם נתחמץ.

ואם המצא ימצא עוד אחד או שנים במדינה המתברכים בלבכם לאמור להם לבדנה נתנה הידיעה הזאת ורוז לא אנס להו לעשותו בלי תערובת חמץ גם אם לא יפג לבנו מהאמין להם, הנה עכ"פ הם מיעוטא דמיעוטא דלא שכיחי, ונוסף עכ"ז אי גם יהיבנא להו כי כן הוא שנעשה משקה זה באמת בלי שום תערובות חמץ, עוד רחוק בעיני ורוחי זרה למשתי אותו ביומא דפסחא מטעם הכמוס עמדי וצפון בקרבי, העת לא עת לגלותו כיום, ולבי לבי יהמה כחלילים, בזכרי זאת יאחזוני צירים וחבלים, על עם ד' כי יפלו במהמורות ילקשו וילכדו בחבלי עון ובמכשולות גדולים.

ע"כ קמתי והתעוררתי ואת חצי נעדרתי לבלתי התמהמה עוד לעשות לד' להודיע צערי ויגוני לרבי ולאסור באיסור גמור לשתות ביומא דפסחא י"ש העשוי משפיריטוס היוצא מתפוחי אדמה, ועון העובר כעון המסייעת יהי' כבד מאוד כשותה וכמשקה לישראל חמץ דגן גמור, אף אם יהי' כתב הכשר שעשוי בלי תערובת חמץ כלל, ואני גוזר גזירה חמורה על כל הסרים למשמעתי להזהר ממנו ומתערובותו.

ואליכם אישים החרדים אל דבר ד' קולי אקרא, כל מי שלמד זמן ^{ואני החכמה} כישיבתי מנעורי עד היום הזה אף לגדיים שנעשו תיישים והמה גדולי' וטובי' ממני, אני מבקש ופוקד בפקודה חזקה להחזיק במעוז הדבר הזה, ולפרסם איסור במקומות ממשלתם לכל יהי' עוד לאבן נגף וצור מכשול לבית ישראל, ולחכמי הדור כולם הקרובים והרחוקים ישרים וצדיקי' אשר הוקמו והורמו לרעות את עם ד' על נהרי נחלי התורה והיראה, אליכם אחי ורבותי אשים דברתי ומפיל אנכי שאלתי ובקשתי לשום לב על הדבר הזה, להסכים דעתכם הגדולה לדעתי הנמוכה והשפלה, להרים המכשילה ולהסיר התקלה ולאסור איסור על נפש השותה משקה זו ביומא דפסחא, ולפשט איסורו בכל גלילותם, ולכל בני ישראל יהי' אור במושבותם, כאשר לא יטמ[א]ן נפש רוחם ונשמתם".

(א) וראה דיוקים ודקדוקים בנוסח הכרוז כתשו' ר"א גוטמאכר (יו"ד סי' ס"ה), ובתשו' ר"ש איגר (או"ח סי' י"ח) מה שהשיב ע"ז.

דברי הכותב והחותם לכבוד ד' ולכבוד תורתו הקדושה אשר נתנה לנו ע"י אביר הרועים למורשה.

פה פויזנן בירח כסליו בעשרים בו שנת תקצ"ו לפ"ק

הק' עקיבא במוה"ר הרב משה גינז זצלה"ה מא"ש

ומן הראוי להעתיק מש"כ הגר"ש איגר בתשובה הנ"ל, שקרה מקרה במדינת פולין אצל ת"ח א' בעל בית שריפה לעשית י"ש שזמן קצר טרם יצא הכרוז הכינה בכל ההידורים גם עבור עשיית י"ש כשר לחג הפסח, אך בנחיים יצא הכרוז מרבינו האוסר את שתיית הי"ש, הלה פנה לרבינו ונפשו בשאלתו באם יש מקום להתיר במקרה זה שכבר השקיע ממון רב להכשרת והכנת בית השריפה בכל ההידורים, ורבינו השיב לו לאיסור. ומסיים הגר"ש את דבריו בהוכחה שמעובדא זו חזינן שרבינו הקפיד על האיסור אף כשנגע להפסד מרובה, ולמרות "אשר היה הוא ז"ל חס על ממון אחרים... כי בערך שהיה פרוש ומחמיר על עצמו כך כערך הזה היה מיקל לאחרני".

ונעתיק בענין זה מש"כ הגר"ש קלוגר זצ"ל עוד בשנת תקצ"ד (כתשובה המובאת בחכ"ש על השו"ע או"ח סי' תס"ז), אודות הי"ש, וז"ל: בעוה"ר לפי פירצת הדור הלואי היה בידינו לאסור י"ש של פסח, מה טוב היה, וכמה מכשולים נמשך מזה, רק שאין בידינו לגזור מה שכבר נפרץ.

תלמוד בבלי מסכת ברכות דף לח עמוד א

ואמר רב בר רב אשי: האי דובשא דתמרי מברכין עלויה שהכל נהיה בדברו. מאי טעמא? - זיעה בעלמא הוא.

חידושי הרשב"א מסכת ברכות דף לח עמוד א

דבש של תמרים ויין תפוחים וחומץ סתוניות וכו' רבי אליעזר מחייב קרן וחומש רבי יהושע פוטר, פרש"י ז"ל לפי שלא ניתן למשקה אלא ענבים וזתים בלבד הא שאר כל מי פירות זיעה בעלמא הוא והיינו כמר בר רב אשי, וקשיא לי דתינח כולהו אלא חומץ סתוניות מאי איכא למימר דאדרבה לא ניתן אלא למשקה ואין דרכו ליאכל ודרך היוצא ממנו ליאכל הוא כדאיתא בנדריים פ' הנודר מן המבושל [נ"ג א'], והכי נמי קשיא למה שפי' בתוספות דזתים וענבים אישתנו לעלויא אבל כל שאר מי פירות לא אישתנו לעלויא והלכך קרי לכולהו זיעה בעלמא, דחומץ סתוניות ודאי אישתני לעלויא ולית ליה עלויא אחרינא וכו', ואי שלקו להו לתמרי ונפיק מינייהו דובשא דרך בשול מי מברכין עליה בורא פרי העץ, אלא משמע דטעמא קא דרשינן דכיון דלא חאיל שם תרומה אסחיטת הפירות לבד מיין ושמן ש"מ דלא חשוב משקה אלא זיעה בעלמא וחומץ סתוניות נמי כטעמא דאמרן, **ולא דמיא למיא דשלקי ומיא דשיבתא דהנהו כיון דרוב אכילתן הוא ע"י שליקה מי שליכתן כמותן הא כל מידי דלית דרכיה למשלקי' ולא למסחטי' אלא למיכלי' בעיניה בהנהו לא אמרינן שיהיו מימיהן כהן,** והא דקא כאיל הכא ושאר כל מי פירות לאו פירות שדרכן לישלק קאמר אלא כעין תפוחים ותמרים שדרכן ליאכל חיים ובעין קאמר כרמונים וענבים וכיוצא בהן, ומ"מ שמעי' מיהא דיין תפוחים ורמונים אין מברכין עליהן אלא שהכל, אבל לפי דברי הרב ז"ל מברכין עליהן בורא פרי העץ, ובתוספתא דמכלתין בריש פרקין תנינן בהדיא שאין מברכין עליו אלא שהכל, דתנינן תמן דבש תמרים ויין תפוחים וחומץ סתוניות מברכין עליהן כדרך שמברכין על המורייס, ומ"מ מדברי כולם נלמוד בדבש הזב מעצמו מן התמרים שאין מברכין עליו כי אם שהכל, אבל בפירושי הגאון ר"ה ז"ל ראיתי שכתב בשם קצת מרבוותא ז"ל דהא דמר בר רב אשי דוקא בששרה את התמרים במים ובשלן כה"ג הוא דהוי זיעה בעלמא דאזוקי מזיק ליה אבל אם הניח חטובות תמרה וזב מהן דבש שלא ע"י האור לאו זיעה הוא אלא פרי העץ והכתוב קראו דבש, וקצת סיוע יש לדברי מהא דשליק את התמרים לא דמי למיא דכולהו שלקי אף על פי שהדברים מתמיהין מצד עצמן דהא מוקמינן להא דמר בר רב אשי כי הא דרבי יהושע, וההיא דרבי יהושע אפילו במשקה והדבש הנסחט ממנו הוא, ועוד דהו"ל כיוצא מן התאנים ומן הרמונים ובפ' כל שעה [כ"ד ב'] חשיב להו זיעא בעלמא ואינו סופג את הארבעים אלא על היוצא מן הזתים ומן הענבים גבי ערלה דאמרינן תמן עלה דההיא דכל איסורין אין לוקין עליהן אלא דרך הנאתן, א"ר זירא אף אנן נמי תנינא אין סופגין את הארבעים משום ערלה אלא על היוצא מן הזתים ומן הענבים ואלו מתאנים ורמונים לא מ"ט לאו משום דלא קאכיל להו דרך הנאתן, וא"ל אביי בשלמא אי אשמעינן פירא גופא ולא קאכיל ליה דרך הנאתן שפיר אלא הכא משום דזיעא בעלמא הוא, ומההיא נמי דפרק כל שעה איכא למידק כדידי דלא מברכין איין רמונים בורא פרי העץ אלא שהכל דזיעה בעלמא הוא, ומ"מ לגבי דבש תמרים אפשר כדברי הגאון ז"ל דדבש כתיב בפרשה ולא תמרים דאלמא אף על הדבש מברך בורא פרי העץ ולבסוף מעין ג' והיינו בדבש הזב מאליו.

שער הציון סימן רב אות נד

ואותן פירות שרוב אכילתן הוא על ידי סחיטה, דעת הרשב"א דמברכין על מימי סחיטתן כמותן, אבל לדעת הרא"ש בכל גווני מברך שהכל, וכן סתם המחבר לקמן בסימן ר"ה סעיף ג, עיין שם בפרי מגדים והגר"א, ואפשר דרק מטעם ספיקא סתם הכי, דבברכת שהכל בודאי יוצא. אחר כך מצאתי שכן כתב במאמר מרדכי, ונפקא מינה לענין דיעבד, וצריך עיון:

שו"ת מנחת שלמה חלק א סימן צא

ב. ברכה על אכילת שוקולד וקקאו.

בענין שוקולד שנהוג לברך עליו שהכל, נו"נ בזה עם גדולי תורה, דבשלמא על משקה של קקאו ניחא מה שמברכין שהכל כמבואר בשע"ת סי' ר"ב ס"ק י"ט, אבל שוקולד הרי הוא ממש אוכל גמור ומבואר להדיא בשו"ע או"ח סי' ר"ג סעי' ז' שעל "בשמים שחוקים ומעורבים עם סוכר הבשמים עיקר ומברך עליהם כדין ברכת אותם בשמים" ועי' במג"א סי' ר"ב ס"ק י"ח שכתב דכיון שהדרך הוא לכתוש ולשחוק הרי הם חשובים כקיימי במילתייהו, וא"כ הרי גם קקאו דרך אכילתם רק ע"י כיתוש וריסוק ויש לברך ע"ז בפה"ע =בורא פרי העץ= אם הקקאו הוא עיקר וכ"ש כשהוא רוב, והפליאה היא ביותר על אחינו הספרדים שנהגים כהמחבר /או"ח/ בסי' ר"ב סעי' ז' לברך בפה"ע גם על תמרים שנתמעכו ונשתנה צורתן. וחשבתי לומר דכיון שהקקאו עצמו אינו נאכל כלל כמו שהוא לא חי ולא מבושל ועומד כרגיל להתערב עם דברים אחרים באופן שהוא רק מיעוט, ולכן אפשר דאפי' בכה"ג שאינו מיעוט אבל כיון שאינו ראוי לאכילה אלא ע"י תיקון ותערובת עם דברים אחרים אפשר דאין זה כ"כ חשוב ואף שדרך אכילתו תמיד ע"י ריסוק אפי"ה מברכין ע"ז שהכל, ולא דמי לשמן דאם חושש בגרונו ונותן שמן הרבה לתוך אניגרון שמברך עליו בפה"ע אף על גב דבשום ענין אחר לא משכחת דמברכין עליו בפה"ע כמבואר בריש פרק כיצד מברכין, דשאני שמן שלא נשתנה ממה שהיה קודם משא"כ קקאו שהוא פרי כזה אשר כמו שהוא אינו נאכל וגם צריך כיתוש וריסוק עד שנהפך לדבר אחר לכן מברכין שהכל, אך עדיין תמוה שהרי מבואר שגם על אינגבע"ר /קנמון/ שחוקים שאוכלים עם צוקער מברכים שפה"ע /בפה"ע/ כמו"ש הט"ז וכן הוא במשנ"ב סי' ר"ב ס"ק מ"ד אף על גב שגם אינגבע"ר אינו נאכל כלל אלא ע"י שחיקה ונטפל לדברים אחרים ממש כמו קקאו ולכן צע"ג. ועכ"פ אותם שמעריבים קקאו עם סוכר יחד ואוכלין נראה שאם הרוב הוא קקאו צריכים ודאי לברך בפה"ע שהרי לא נהפך לדבר אחר ודומה ממש לאינגבע"ר וכדומה.

שו"ת הריב"ש סימן רנה

עוד שאלת אותן המים שקורין אייגוא"ה ארדינט"י שעושין אומנים עובדי ככבים לרפואה מעקרים ידועים ובתערובת יין נסך אם מותרים בהנאה דרך רפואה שלא במקום סכנה. דאין עצמות היין בהן אלא הזיעה שלו העוברת דרך הסמפונות ואותו היין שהיה אדום בתכלית נשתנה ויהי למים והלך טעמו ריחו וממשו.

תשובה כל איסורי ע"ג אפי' נשרפו והיו אפר אפרן אסור. כדאמרינן בשלהי מסכת תמורה (לד) כל הנשרפין

אפרן מותר חוץ מעצי אשרה, דאסורי ע"ג כיון דכתיב בה ולא ידבק בידך מאומה מן החרם אין ליהנות כלל אפי' באפרה. וכן נמי במסכת ע"ג (מ"ג:), דתנן התם ר' יוסי אומר שוחק וזורה לרוח או מטיל לים, אמרו לו אף הוא נעשה זבל וכתוב ולא ידבק בידך מאומה מן החרם, ומשמע בגמרא דאפי' לאחר שרפה אסרי רבנן לזורקה במקום שמגדל צמחים, דאמרינן התם (מ"ד) אמר להן ר' יוסי והלא כבר נאמר ויכרות אסא את מפלצתה וידק וישרוף בנחל קדרון, אמרו לו משם ראייה, נחל קדרון אינו מגדל צמחין, ויין נסך שנתנסך ודאי לע"ג הרי הוא בכלל אסור שהרי תקרובת ע"ג הוא. וסתם יינם הרי הוא חמור מדרבנן כודאי יין נסך, כדאמרינן בפרק בתרא דע"ג (ס"ב:) איבעיא להו שכרו לסתם יינן מהו, מי אמרינן כיון דאסוריה חמור כיון נסך שכרו נמי אסור או דלמא כיון דטומאתו קילא שכרו נמי קיל, ופשטינן ליה מההוא גברא דאגר ארבי' לסתם יינן יהבו ליה חטי באגריה אתא לקמיה דרב חסדא אמר ליה זיל קליניהו וקבריניהו בי קברי. ואמרינן התם דבקלייה לחוד לא סגי שהרי נעשה זבל ובקבורה לחוד נמי לא סגי דילמא משכח להו גברא ואתי בהו לידי תקלה. ואם בחטים של שכר הבאת סתם יינם אסור האפר אחר שרפה כל שכן בסתם יינם עצמו שאסור בהנאה ואפי' לאחר שנשתנה לצורה אחרת במראיתו וטעמו. ומה שאמרת שאין כאן עצמות היין אלא הזיעה שלו, זה היה בזיעה היוצאת מחמת הלחות שלא ע"י חום, וכתנן בפ' שני דמכשירין זיעת בתים בורות שיחין ומערות טהורה וכו'. אבל הזיעה היוצאת מן המשקין החמין הרי הוא כמשקין עצמן, 1 וכדתנן התם /מכשירין פ"ב מ"ב/ מרחץ טמאה זיעתה טמאה, וטהורה בכי יותן, הבריכה שבבית והבית מזיע מחמתה אם טמאה זיעת כל הבית שמחמת הבריכה טמאה. ותנן נמי התם /מכשירין/ בפ"ה האשה שהיו ידיה טהורות ומגיסה בקדרה טמאה אם הזיעו ידיה טמאות, היו ידיה טמאות ומגיסה בקדרה טהורה אם הזיעו ידיה הקדרה טמאה, ר' יוסי אומר אם נטפו, וקיי"ל כת"ק. ומיהו הכא אפילו לרבי יוסי דהא איכא נטיפה ורוב מים. וכבר הביא זה הרמב"ם ז"ל (פ"י /צ"ל: פ"ז/ מהלכות טומאת אוכלין), וכתב בלשונו כל העולה מן החמין משקין הוא חשוב. וכן בפרק כל הבשר (ק"ט) בברייתא דטיפת חלב שנפלה על חתיכות בשר תני התם אמר ר' נראין דברי ר' יהודה בשלא נער ולא כסה, דאלמא כל שכסה הקדרה הרי הוא כאלו נער אותה, וזהו מפני הבל העולה מן הקדרה וכשהיא מכוסה ההבל מתפשט בכל החתיכות והטעם מתערב בכלן כמו אם נער אותה ובלל את כלן בתוך הרוטב. ובנדון זה ג"כ המים היוצאין מן היין כיון עצמו הן ואסורין בהנאה. ואם מפני תערובת העקרין ההם אין להקל, דהא אמרי' בגמ' (ע"ג ל') דאלונתית של כותי אסורה בהנאה, והיא יין ומים צלולין ואפרסמון דעבדי לה לבי מסותא. וכן בשלקות של כותי שדרכן לתת לתוכן יין או חומץ ששנינו (שם /ע"ז/ ל"ה:) דאין אסורין אסור הנאה, וקיי"ל כחזקי' דאמר התם (/ע"ז/ לח:) לא שנו אלא שדרכן אבל בידוע אסורין אפילו בהנאה, ואף על פי שאין טעם היין נכר בהן ולא ממשו כדאמרי' התם הכא לא ידיע ממשו, וגם שאינו ודאי גמור, שהרי פירשו המפרשים ז"ל דכל שהרוב עושין כן מקרי בידוע. ומורייס של כותי שמותר בהנאה אף על גב דהוי בידוע שהרי רובן מערבין בו יין אמרינן בגמרא (שם) /ע"ז לח/ משום דאין נותנין בו יין אלא לעבורי זוהמא ולא למתוקי טעמא. אבל אלו המים שהעיקר הוא היין וגם טעם היין וריחו נשאר בו קצת ולזה אסורין אפילו בהנאה. ואם מפני חולי שאין בו סכנה נראה שאין להתירו כלל, ואפילו לחולי שיש בו סכנה נמי אסור דהא אסורי ע"ג הוא ואמרינן בפרק כל שעה (כ"ה) בכל מתרפאין חוץ מעצי אשרה. ומסקינן התם לעולם דאיכא סכנה ואפי' הכי עצי אשרה לא דתניא רבי אליעזר אומר אם נאמר בכל נפשך וכו', וכן נמי אמרינן התם כי אתא רבין אמר רבי יוחנן בכל מתרפאין חוץ מע"ג וגלוי עריות

ושפיכות דמים. ואף על גב דסתם יינן אסורא דרבנן ומשום בנותיהן, היינו משום בנותיהן איתסר מעיקרא דאלו משום יין שנתנסך הוי מעוטא דמיעוטא. ומיהו משום בנותיהן לא היו אוסרין אותו בהנאה כמו שלא אסרו פתן ושמן אלא באכילה. אבל כדי שלא יבאו להקל ביין שנתנסך לע"ג להתירו בהנאה אסרוהו גם בהנאה. וכיון דמשום לתא דע"ג איתסר בהנאה נראה דאסור ליהנות ממנו אפילו במקום סכנה, דבשלש עברות הללו לא שנא בעברה גופה ולא שנא אבקה של עברה אין מתרפאין בהן כלל. כדאמרינן נמי גבי גלוי עריות בפר' בן סורר ומורה (ע"ה) מעשה באדם אחד שנתן עיניו באשה והעלה לבו טינא באו שאלו לרופאים וכו', תספר עמו מאחורי הגדר ימות ואל תספר עמו אחורי הגדר, ואף על פי שאין בזה אסורא דאורייתא, וכ"ש להווא לישנא דאמרי' התם פנויה הות. דבשלש עברות הללו ובכל אבזרייהו אין מתרפאין כלל ואפי' במקום סכנה. ואף על פי שבשאר אסורי הנאה דרבנן כגון חמץ שעבר עליו הפסח וכלאי הכרם שבחוצה לארץ מתרפאין מהן אף בחולי שאין בו סכנה. כמו שמתרפאין באסורי הנאה דאורייתא שלא כדרך הנאתן לפי שאין אסורן שלא כדרך הנאתן אלא דרבנן, כדאמרינן התם מידי דרך הנאתן קא עבידנא, כמ"ש כל זה להרמב"ן ז"ל בספר תורת האדם וכן הסכימו האחרונים ז"ל. ולפי זה נראה שאפילו במקום חולי שיש בו סכנה אין מתרפאין מסתם יינן ולא מן המים האלו הנעשין ממנו. אלא שנראה מלשון מורינו הר"ר נסים ז"ל בפרק כל שעה דסתם יינן הוא כשאר אסורי הנאה דרבנן, ושלדברי המתירין בשאר אסורי הנאה דרבנן להתרפאות מהן בחולי שאין בו סכנה גם בסתם יינן מותר להתרפאות בהנאתו. אלא שהוא נסתפק לאסור בכל אסורי הנאה של דבריהם דרך הנאתן בחולי שאין בו סכנה, אף על פי שבאסורי הנאה של תורה מותר שלא כדרך הנאתן. וא"כ יצא מדברי כלן לאסור בחולי שאין בו סכנה הנאת סתם יין או המים הנעשין ממנו, ולפי מש"כ למעלה אפש' שאף בחולי שיש בו סכנה אסור כיון שמחמת יין נסך ודאי נאסר בהנא'. גם אפשר שמה שהביא הר"ן ז"ל סתם יינן עם אסורי הנאה דרבנן בדין זה אגב שיטפא נקטיה, והרמב"ן ז"ל בספר תורת האדם לא נקט אלא כגון חמץ שעבר עליו הפסח וכלאי הכרם בחוצה לארץ. ודע שאף אם נאמר שאין סתם יינן בכלל אסורי ע"ג אלא בכלל אסורי הנאה של דבריהם ונתיר להתרפאות חולי שאין בו סכנה = באסורי הנאה של דבריהם ולמנקט קולי דמר וקולי דמר מ"מ לא הותר אלא הנא' אבל אכיל' או שתי' אין לנו. וכ"כ הרמב"ן ז"ל בפירוש.

הראשונים רק כמה מן הפוסקים כתבו להחמיר בפרט הרי"ג שהפריח להחמיר גם בשאר איסורין והביא הרי"ג ראייה מירושלמי ע"ש. ולדעתו מהירושלמי זה ראייה להיפך דכתיב אי שם גריסין תרומה אנפלו לעדשים חולין ויש בהם ליתן טעם וריבה עליהן עדשים חולין מותר. עד כמה ירבה פליגי רבי וריב"ז על דעת ר' עד שירצה על כולבן. ע"ד ריב"ז עד שירצה על כולפלין. והנה לשון הירושלמי מוכיח דרך דינא דריב"ז עליהן עדשים מותר איתמר אליבא דרי"ג לומר כדלית ליה ולומר כדלית ליה. ולפי דעת הרי"ג דרבי סי' הרי"ג וא"כ לפי"ז ודאי לרי"ג שיהיה בעדשים שנים אחד ומאה כנגד עדשים הראשונים כיון דשלא במינו צבי סי' כנגד כולן או בשאר איסורין אף במינו צבי סי' ודאי בתרומה צבי אי' ומאה נגד כולן דהוי מין במינו ממש כמבואר בגמרא חלב וציילא כו' ופי' בראשונים. ולפי זה קשה טובא אם נפרש מה שאמר החלה מותר היינו לרבי צבי' ומאה מאי קמ"ל בה תרומה ממש בטילה צק ואי וגם לישנא דריב"ז עליהן לא משמע הכי רק לשון רוב וגם לישנא דרבי עד שירצה על כולבן ודאי לא משמע על ק"א. אלא נראה ברור ודאי לא צעין רק לבעל הטעם מגריסין רק לרי' דסבר אפשר לסוחטו אסור וא"כ העדשים הראשונים נשארים באיסורין וא"כ אם אין בעדשים שניים רוב נגד הראשונים כולן אסורין אף שבעל הטעם אחר שבוסיף עליהן כמותן לא יהא רק יבש ציבש דלרי"ג עכ"פ רוב שלא במינו אף שאין כאן טעם וכ"כ הפוסקים גבי רי"ט לפגם. אבל ק"א א"ל כיון דלא אמרין הרי"ג אין כאן מין במינו. וריב"ז סבר אפשר לסוחטו מותר וא"כ כיון שבעל הטעם הכל מותר אף שאין רוב נגד הראשונים כיון שחזרין להתירן. וא"כ מוכח מהירושלמי כיפך סברת הרי"ג. ועכ"פ בשאר איסורין ודאי לא אמרי' הרי"ג: **ויש** עוד להביא ראייה מהירושלמי דלא אמרי' הרי"ג בשאר איסורין מן הירושלמי שלכו תרומות דאמר שם קדירה שצ"ל תרומה מגפילה גי' פעמים ודיו ואמר שם דאין למדין ממנה לנצילה דאיירי בתרומה בזמ"ז דרבנן. הביאורו הפוסקים ורלו להוליא מזה דאי מפליג דהוי נעלי"פ דרבנן שרי ע"ש. וא"כ הא דאי' אין למדין לנצלה איירי הוה נעלי"פ כדמשמע שם דאמר נצילה בלי"ת והא דשרי"ק בבעטלה גי' פעמים היינו משום שכל פעם מתמעט האיסור וצפעת גי' בעל דמייטוטו. ואי נימא הרי"ג א"כ הרי צפעת ראשון נעשה נצילה כל ההמין דמסתמא אין סי' בקדירה כו' ולא הזכיר שם אם טעמו המים. וא"כ חזר ונצלה בקדירה איסור חדש וכן צפעת שני ואף אם נגעילנה ציורה גדולה הרי המים הנצלים בקדירה ברהשוכה י"ג לדעת הבוצרים דאי' בצלוע בהוה כלי הרי"ג וצפרע צכ"ה:

ועוד ראייה מהא דתנן השצח שנתנה טעם בקדירה אין זה שז משום תרומה. ואם נתנה בקדירה אי' אין אסור. ואמאי אף שבעל טעמה מעמ"מ עכ"פ נצלה זה מחצטיל הראשון ונעשה טוב נצילה ולרי"ג לשער נגד כולה דלא ידעינן כמה צלעה מחצטיל. אי' דלא אי' הרי"ג וא"ל לשער רק נגד הטעם שנת אשר זה והא דלא צלע בחצטיל שאין כולה איסור ע"כ מכל הני ראיות לנ"י י"ג לבקל בצורה זה עכ"פ לענין שאר איסורין דין הרי"ג. צפרע היבא שיש עוד לדין להקל:

ומדי דברי צוה אמרתי להזכיר מה שקשה לי בדי' האחרונים שההליעו דעכ"פ אפשר לסוחטו ודאי אסור בשאר איסורין ודקדוקו בסתירת ד' המחבר ז"ל צוה כמבואר בש"ך סי' י:

הנה צדעת הרי"ג ז"ל סוף פרק כל הבשר משמע להדיא דסי"ל לדעת הבוצרים דלא אי' בשאר איסורין הרי"ג גם באפשר לסוחטו מותר בשאר איסורין והחתיכה עלמה חוזרת להתירה ע"ש צמ"ש גבי הא דחמרא דהתירה גו' מיהא דאיסורא צמ"ש. והקי' ואמאי הרי מה שפ"ג אשון ראשון נאסר ונעשה כאלו הוא יין נסך לאסור בצה א"כ. וכי לדעת רבינו אפרים דסי"ל דאין נחשב כאלו הוא עלמו איסור ניחא. ואי נימא דעכ"פ אפשר לסוחטו אסור הא גם לרבינו אפרים קי' דהא קודם שנפלו כ"כ לבעל הטעם כבר נאסרו כל המים והשנאוסף קלה עד כדי ציטול צמ"ש הרי עכ"פ צעין רוב נגד כל הנאסר מתחלה למיד אפשר לסוחטו אסור כמ"ש

האחרונים לשיטה זו עיי"ש בכל הפוסקים. והא הרא"ש ז"ל לא מחלק כלל בין דבר לא ליבש לענין אפשר לסוחטו. דל"כ לא הוי מקץ מידי כל מה שהקי' שם ע"ש ודוק צכ"ז היעב:

לג) שאלה מה נקרא דבר חריף לענין חתכו בסכין איסור שאינו ב"י:

תשובה הנה בדבר שנוי במחלוקת הפוסקים בסוגיא דלוק שחטכו בסכין כו'. ולי נראה לדקדוק דרך חילתית מקרי דבר חריף המתמתק ע"י הצלוע הפגום. והנה אי' צמ"ש בעטם דאסרו קורע של חלתית משום דמפסקא צמ"ש דארמאי ואפ"ג דנעלי"פ מותר אבז חורפא דחילתיתא מהני לי' ומשוי לי' לשבח. ופי' הפוסקים שחריפות החילתית מתקן טעם שמנונית ומתפכו לשבח ומזה נסתפקו אם כן הדין בכל דבר החריפים כגון צלל וכיוצא אי' אלימא חריפותיהו לאמתקו פגמא. אבל צלמת לישנא דמחלי' לי' המוזכר צמ"ש אינו מורה כן ולפי פירושם אינו מדקדק וכו' ליה למימר מתקן ליה או משבח ליה. והנה לשון מחלי' שפירושו ממתקן מבואר צלמת שהכוונה שהצלוע ממתקן את החילתית כאשר ראיתי צמ"ש המשנה לברמ"ז ש' מבואר שהחילתית הוא חריף ביותר וקשה לאוכלו צלי מיתוק והשמנונית הוא ממתקן קלה ומסיר חורפו וכו' שצחו. וכן ראיתי מפורש בצדק הבית להרא"ה שפירש ג"כ כפי' ברמ"ז. ונפ"ז יולא לנו מזה דדוק' חלתית שממתת חריפותו לרי"ג למיתוק והשמנונית ממתקו ולכן הוי לשבח אף שהוא צלמת נעלי"פ. אבל לנן וצלל וכיוצא אין לורך למיתוק ואדרבא כל כמה דחריפי מעלו טפי כדאי' צמ"ש פוגלח חרפי מעלו וא"כ הוי לי' נעלי"פ במקומו כאשר הוא כיון שאינו משציה שהרי לפי דבריו טעם השמנונית בעלמו אינו נהפך לשבח רק תיקונו שמתקן החילתית זהו שצחו וכאן אין לורך לזה התיקון. וידוע גם זאת שהחילתית דבר חד ביותר עד שמנקב צני מעיים מהמת הארס והחריפות השקוע צ"י כדאי' צמ"ש גבי צמ"ה שחלה קירע שג חלתית ולא כן בעלה של חלתית אשר צמ"ש אמרו צמ"ש דאם חלה עלה של חלתית כשירה וע"כ דגם צו' יש חריפו' מדאלטרין לאשמעינן דכשירה רק אינו דומה לקורע דקורע לרי"ג מיתוק אבל בעלה הוא ככל דבר חריף. וא"כ אדמדמינן שארי דברים נקורע טפי יש לרמות לעלין. וזו לפני"ד ראייה ברורה לדעת המקילין. וע"כ הא דאסרינן גבי לנן שחטכו בסכין של בשר משום דהשמנונית צעין הוא צן יומו. ואפשר דוקא צמ"ש לדעת הפוסקים דאף שמנונית צעין נפגם. ולכאורה מסוגיא זו דחילתית ראייה לזו דהא אי' דהשמנונית מחלי' וממתק חורפי' דחילתית וע"כ איירי דהשמנוני' צעין דאטו טעמא דשמנונית הנצלה צדופני הסכין יהיה צו' כ"כ כה נמתק חריפותו של קורע. וע"כ בשמנונית צעין איירי וכלישנא דגמ' מחלי' לי' שמנוניתא ויש לזה ראי' מהא דאי' וכולן שנשחמ' צכן עד שלא הדיח כו' מותר ומוקמינן לה כמ"ד נעלי"פ מותר ועיין ברמ"ז שם ז"ל ברור והכן:

לד) שאלה זיעה היוצא ע"י האור מה דינו לענין בב"ח ויין נסך ושאר איסורין שבתורה:

תשובה הנה מדברי הרי"ג בנשוכה סי' רנ"ה גבי י"ש בעטש מחסם יין משמע דאין איסור צוה רק בפתח יין דקיי"ל דאף אם שרפו אפרו אסור באיסורי עכומ"ז והא נמי לא גרע אבל באיסורי חכילה דאפ"ן מותר כמבואר צמ"ש גבי שרף שרוף כו' י"ל דוי"ש נמי שרי דכיון שזה נעשה מבטשן בעולה ועיקרו מן בטשן הרי הוא כמו אפר נשרף וצפרע שנשחנה ויכי למים ואין כאן לא טעם האיסור ולא ריחו וממשו ופני חדשות צלו לכאן יש להתיר. כן משמע מדבריו למעיין היעב. ומדברי ברמ"ז. גבי טשן החמים משקב הוא חשוב כו' אין ראייה רק להוכיח שבעטש הזה הוא חולדות היין מדחשיב לי' משקב ש"מ דהוי חולדות מים הי"ג גבי יין הוא חולדות היין ומגופו צל וא"כ ה"ל כאפר. אבל באיסור חכילה אף שצלמת הוא חולדות האיסור הרי נשחנה לפנים חדשות והוא כאפר שמוחר דוק שם צדבריו. רק מהש"י הרא"ש לא מ' כן. אבל לכאורה ד' ריב"ז ממתקן יותר. דהא בגאונים ז"ל חתירו חלב הקיבץ אפי' ללול משום שנשחנה צמ"ש אף שהוא כמו

שכיח ורואה אני שהדברי ק"ו. וזכרנו בטעם כמו כן שפיקר האיסור אין כחן רק עשנו. וגם לי הרמב"ם ז"ל שכי' עשן החמים משקין הוא חשוב כר' מי לכאורה רק שחשוב משקין ולא אי' עשן החמין חמין הוא אי' דרק חשוב משקין והוא רק חולדות מים ולא חמין ממש. וא"כ אין ראייה לענין איסור והוא כמה דברים מטמאין משום חולדות מים כגון מי גללים ומי האף והפס כר' דחשיב הרמב"ם שם. אטו נאמר שהם מים גמורין דהא אינם רק חולדות חמים ועדיין לע"ג:

עד הביא הרמב"ם ראי' מהך דחולין דניער וכיסה כר' וכי דעממא דכיסה מוליך הטעם זכולו הוא משום שהבבב והזיטע מבבלבב מוליך זכולו. ולא ידעתי איך נעלמו ממנו ד' רש"י ז"ל שכי' זכדי' שהמים שזשולים עולים למעלה ויורדים מפני הרחיכה ע"ש. ואולי חולק על רש"י ז"ל. אבל מדי' רש"י ז"ל לכאורה מי' להיפוך שהעשן איך חשוב משקה אף לענין להוליך הבליטע לכן הולך לפרש שמי הרחיכה עולין. ואילו כר' רש"י ז"ל סובר כן ודאי כי יותר נוח לפרש מפני הבבב שהוא יותר מלי' זכב קדירות אף שאין רוחחה הרבה יש זכבן בכל חזיטע אבל לעלות מי' הרחיכה לריך רחי' הרבה אי' דעת רש"י ז"ל שאין זה חשוב משקה כלל אף לענין איסור רק לענין עוממא והכשר וכמ"ל. וא"כ כ"ש לענין משקין היומאין מאיסור. ועוד קשה לפרשו דכיסה כר' הטעם משום הבבב. אי' מאי קאמר שם הגמ' לר"י אימור לא יער יפה ולא כיסח יפה. הא אף שלא יכסה כלל הבבב עולה. וכמו דאסרינן זש"ע מחבת שחתת קדירה של זש"ר כר' וכן זממנה דמכשירין זאשה שמגיסה זקדירה כר' שאין מכוסה כלל. ואפ"י יטלה זבל וכ"ש אם לא כיסה יפה. אבל לפירש"י יוחא ויחר ק' דפריך לילימא לא כיסה כלל הא לא זלע כר'. ומאי קו' אימא פלטה זקלח חתיכו ע"י הבבב מעט ואיך נחיר כולן. אי' דאין זיטע מהבבב מעלה ומוריד לענין זה ואינם כמשקה גמור רק לענין עוממא. ואף זעוממא לא מטמאין לאשה שהגיסה זקדירה עממא רק אם הזיעו ידי'. אבל אם לא הזיעו ידי' אף שהעשן עולה טבורה. ואי נימא שהעשן עלמו הוא ממש משקה גמור אי' כר' נגעו ידי' זמשקה חיכך זעלי' הטען. אי' דרק לאחר שהזיעו הזיעה עלמה חשוב משקה שהוא חולדות חמים רק הטען הוא חשוב כמשקה לענין חיבור משקין זדידי' למשקין זקדירה ודוקא אם הטען עושה פעולה ידועה למעלה כגון המערכ מלוגן להם שפועל ומחמם העליון או זאשה שמגיסה שפועל הטען להזיע ידי' ואז הוא נירוק חשיב כיון שפועל מנמטח למעלה כמו גזי דזש זיפי' כר' שסולדת לאחורי ולכן כר' ר"ש רואה לומר דאף מחם להם יותר הוי חיבור כיון שפ"פ פועל קלח למעלה וחכמי' פניגי דלח חשיב לי' פעולה. ואי נימא דהבבב עלמו משקה גמור הוא. אי' ליל שיפעול זעליון הא מוגע העליון זעלמו זמשקה חתחון שהוא הטען הטמא. ודחק לומר שאם העליון חם אין החתחון מעלה זבל. אי' שאין על הבבב עדין שם משקה גמור עד שנעשה זיטע ואז הבבב מחבר. ודוק זדברי הרמב"ם זפירושו וזחיבורו תמלא שהדברים נכונים. וא"כ אף שהזיטע שם משקה עליו היינו משום חולדות מים. ולא ידעתי טעם לדבריהם שחלקו זין זיטע זבחה מן החמין לזיטע דעלמא. אי' יערכו לפרש כל המשניות דמכשירין גזי זיטח זחיס כר' ומרחן זכרכה איירי כולכו זחמין ומעיין איירי זחמי עזרי' כן לריך לדחוק לדבריהם ז"ל זח זחי' זמשמע כלל. אי' דלענין הכשר כל זיטע זבחה מן חמים מכשרת משום חולדות חמים. עכ"פ י' שדעת רש"י ז"ל זודאי חינו כן. וא"כ האריך יחזור להיות איסור כשנעשה זיטע כיון שבוחר מתחלה. וזכרנו שגם לדעת ריב"ש מי' דדוקא זאיסור עכומ"י דאפרו חסור כר'. אף שזשתי' חכס לזי' כי שטעות לפרש כן ד' ריב"ש ע"ש. אבל לעני' י' דהמעיין היטב זלשונו ז"ל זחחלת זחשי' וזכוספכ שכי' טעם המחירין משום שזשחנה כר' יראה לזדי' שפיקר טעם המחירין לא משום זיטע לז' חלח משום שזשחנה עעמו וממשו ויחי למים כר' וגם מטעם זיטע. ודחה טעם ראשון משום דאפקין חסור ואח"כ דחה טעם הזיטע כמ"ל וזכוסף תשי' לא כי רק טעם ראשון שזשחנה כר' עיין היטב וא"כ זשאר

איסורין אף דטעם זיטע לא שייך לדעתו ז"ל אבל טעם שזשתי' כר' שייך והוא כמו אפר וכמ"ל ואין כחן עטות כלל והוא הפירוש האמתי זדבריו. ועפ"י הדברים האלה יש מקום גדול ויודים זכריחת לדעת קלח מחאחרונים שהקילו זכמה זברים לענין זיטע היומא ע"י האור כגון י"ש הנעשה מאיסור חדש או קמה מוחלע וחשזכו לזיטע זעלמא עכ"פ להזיח מידי איסור דאורייתא ויש להם על מה שיסמוכו מדברי הרמב"ם עפ"י מה שזיארנו וזכרנו עפ"י ד' רש"י זפ"י הסוגי' דניער וכיסה וגם ממשמעות ד' הרמב"ם ז"ל כפי מה שזיארנו לעיל וז"מ טובא ג"כ לענין חמין זפסח וי"ש הנעשה קודם הפסח דהוי זמן החיר וקו"ל חרבו קודם זמנו מותר זבגלה לאח"כ לפי הגרמא זדי' הרמב"ם דהוי כאפר וכשורף כר' מקום להחירו זבגלה לאח"כ ועכ"פ יש לזדד זה לסיק לענין מי' שזכה למכור י"ש קודם הפסח ועבר עליו הפסח להחירו זבגלה אח"כ כיון דפיקר איסור חמין שזכר עליו הפסח חוממא דזכבן יש לז' לסמוך על המקילין זכב. וכבר כ' קלח האחרונים להקל זכב הלא זכבחר זכמה שז"מ רק שזכרנו גדולי האחרונים זשינו עליהם ע' זשתי' מבר"ם עיקטין הנודפס עם סי' אלפסי וזשתי' פני יחושט. אכן לפמ"ש הדברים מוכרעים ויש מקום לסמוך על המקילין זכרנו זמקום הפסד מרובה כי החורה חכס על ממוט כר' ודוק:

הלכות תערובות

לה **שאלה** דשיל"מ דאינה בטילה באלף אי' נוהג איסור בדבר שאין בו ממשות איסור רק טעמא בעלמא:

תשובה דעת הרמ"א זיר"ד סימן ק"צ זכג"ה דטעם האיסור זעל זשאין זכ ממשו אף זדשיל"מ. והשיג עליו הש"ך ודחה ראייתו ע"ש. אמנם לעני' נר' זברי רמ"א נכונים למעיין היטב. דהנה זכג"ה דעכומ"י זשם זכרייה אי' זכדי' ככי וגדולי' מזו דאף ממשו של איסור כל שנימוח זעל הוא. וכן אי' זמרדכי פ' כ"ש זשם ר"ח וכל מלחא זבחה היא זכאפי נפשה. מין זשא"מ אף זממשות או מין זמינו וטעמא זעל. וכן זכבחר להדיח זכדי' שהולך לחת טעם זדיחה לא זעילח משום שזיח נעשית למרחב ג"כ ולא לטעם לזד. ומקור דין זה הוא מנמי' זדיחה דמרכב עלים מוכינן ומסיקן ומק' ובה דשיל"מ כר' ומשני כ"מ כיכא דלית' לאיסורא זעיני' כר' זמשמע דכל היכא זליכא איסור זעין לא אמרינן דלא זעילח משום דשיל"מ. והנה המעיין היטב זמרדכי סוף פ"ק דזבת זדין גיגית מליחא ענזים והיין זכ זשבת כר' שזכחו רמ"א זיר"ד והמחבר זבלי' זבת סימן ש"ך זשם סמ"ג ומרדכי יראה דפיקר טעמם משום דליתא לאיסורא זעיני' ומכך סוגי' זדיחה רק דאלו הוי לאיסורא זעיני' אף שזשערב אח"כ אין זעל רק כיון שמוקדם לא הוי איסור כלל רק אח"כ נולד איסור ואז אינו זעין. וזכה מחורן קו' ש"ך זעיפת וין שזשערב דחכס הוי זעין מעיקרה וזשערב כמו שכוה הוי איסור זעיני'. וזדיחה גזי עלי' מוקלה אף שהעלים חס מעיקרה זעין כיון שאין עיקר הגלחן כמו שהן עכשיו רק לאחר דמקלי' איסורא הוי לית' איסורא זעיני'. וגזי זיכא שליזנו זכ מאלל כיון זכחמת הוי מין זשא"מ ועיקר זדיחה זעל אף זדשיל"מ רק משום שזשויח לחקן אמרינן דהוי מין זמינו אי' העיקר משום זכתקון והוי זכר שאין זכ ממש ולריכין לטעמא וחזותא הא טעמא לחוד זעל. כיון שפיקר האיסור זעל ואפשר שהג"ח מיקל יותר ודו"ק. וזכה לחיין ד' העל"ה סי' תקי"ג כפשוטן דכל שאין איסור זעין זעל אף זמינו שלא זכזכר שם מינו וש"מ כלל וזכו"ל הזכיר הטעם משום מינו ושחינו מינו להודח דהממשו זעל דחלי' הוי איסור זעין ועיין זמ"א סי' כ"ל:

וכן חתי' שזפלה ונעלוה וזשאר הטעם זעל שפיר שלא זשערב כחן איסור זעין כלל רק טעם כר' זכברר שדעת סמ"ג וסמ"ק ומרדכי והג"ח והטור ור"ח ומבר"א דכל שלא זשערב זשערב זאיסור זעין רק טעם לחוד זעל אף זדשיל"מ וכן דעת רמ"א וכן זשמע ד' המחבר זל"ה סי' תקי"ג כמו שזכבחר זמ"א ויש לסמוך עליהם וזכרנו אס הטעם לא זכ כלל מן חממם לעולם כגון פליטח

שו"ת חכם צבי סימן כ

מדינת פולין קטן שאלה יין שרף הנעשה מחמץ דגן גמור מהו דינו בפסח אם אסור בבל יראה ובל ימצא כחמץ דאורייתא או אינו אלא דרבנן:

תשובה בפ' העור והרוטב דף ק"כ תני' המחיה וגמעו אם חמץ הוא ענוש כרת ומוכח בגמ' דלאו דוקא אם המחיה החמץ גופי' אלא אף המשקין היוצאין ממנו כמותו דמייתי בתר הכי הא דתני' הטבל והחדש וכו' משקין היוצאין מהן כמותן ופירש"י חדש שעושה שכר מן השעורין וקאמר בגמ' מנלן וכי תימא ליגמר מהנך (פירוש מחמץ וחלב ואינך דמייתי לעיל) מה להנך שכן איסור הבא מאליו הא קמן דאילו הוה מצינן למילף מחמץ ולא הוה ליה פירכת איסור הבא מאליו ניחא הא דתניא בחדש דמשקין היוצאין מהן כמותו ואי ס"ד דבחמץ משקין היוצאין ממנו אינן כמותו אלא דוקא בשותה גוף האיסור הא ליכא למיגמר כלל מחמץ ואינך אלא ודאי כדאמרין והכי מוכח מהא דאמר התם אהא דתניא הטמאים לאסור צירן ורוטבן למה לי ליגמור מהני וכו' ואי ס"ד דדוקא בשותה הגוף ולא מאי דנפיק מיניה מאי פריך מהטמאים דאתי לרבווי צירן ורוטבן אלא ודאי דמשקין היוצאין מחמץ גופיה דמי ובהכי ניחא לי מה שיש לדקדק בדברי התוס' פ' כל שעה דף כ"ד ע"ב ד"ה אלא הכא משום דזיעה בעלמא היא תימא לר"י דבהעור והרוטב יליף מקרא וכו' אמאי נטרי בהאי פירכא לאב"י ולא קשיא להו אר' זירא דקדים אלא דהך סוגיא דחולין בלאו הכי לא אתיא כר' זירא דכיון דבהך סוגיא אמרי' דבהרבה איסורין כגון הנך דקחשיב משקין /משקין/ היוצאין מהן כמותן וא"כ אדמייתי ר' זירא סייעתא לדברי ר' יוחנן מערלה. ליקשי ליה מכל הנך איסורין דאמרי' בהו משקין היוצאין מהן כמותן אלא ודאי ר' זירא לא שמיע ליה הך סוגיא דחולין. אלא דתמיהא להו למימר דגם לאב"י לא שמיע ליה ומתוך כך נכנסו בדוחק גדול לומר דאיצטריך פרי מפרי לאסור בזתים וענבים. דלא כמשמעות פשטא דסוגיא דחולין ועדיין לא עלתה בידם ז"ל מכח מאי דקי"ל דטעם כעיקר דאורייתא: ועל כרחנו כדי ליישב דברי התלמוד צריכין אנו לומר דאה"נ דהוה מצי אב"י לדחות דברי ר"ז דשאני התם דגלי קרא ואדילפת מערלה יליף מאינך דמשקין היוצאין מהם כמותן. אלא לדבריו דר' זירא קא"ל ובשיטתו השיבו אבל קושטא דמילתא ליכא בין איסורא גופא למשקה היוצא מהן וערלה שאני דגלי קרא וכן בתרומה והא דאמר מר בר רב אשי בכיצד מברכין האי דובשא דתמרי מברכין עליה שהכל מ"ט זיעה בעלמא הוא היינו דוקא לענין ברכה דלא מיקרי פרי. אבל לענין איסורא דבתר טעמא אזלינן פשיטא דאסור כגוף האיסור. ועלו כהוגן דברי מהר"ר מנחם מטיקאטין בהקדמתו להרי"ף ס' נשים ודברי מורי זקני הגאון ז"ל בתשו' שער אפרים. והא דמייתי מהר"ם מטיקאטין שם ראייה מקושית התוס' אמאי אין מברכין במ"מ על שכר שלנו ולא מייתי בפשיטות דקיי"ל שכר שלנו עוברין עליו בב"י ובב"י משום דבעי לאוכוחי דהך זיעה דקאמר היינו לאו זיעה ופירשא בעלמא אלא רצונו לומר כיון דלאו למשקה עביד בטיל שם פרי מיניה ומיקרי זיעה לענין ברכה אבל לכל אינך מילי במילתא קמייתא קיימא ומוכח לה מדקשיא להו להתוס' דליברך על שכר שלנו במ"מ אי אמרת בשלמא דלכל מילי זיעה כגוף שיוצא ממנו הזיעה דמיא היינו דקשיא להו שפיר אף דבדובשא דתמרי מברכין שהכל היינו משום דלא נשתנו למעליותא אלא לגרעותא והיינו פירושא דזיעה בעלמא לאפוקי בשכר דאישתנו החטין למעליותא אף דזיעה היא בדין היה לברך עליו במ"מ א"א דפירוש זיעה ר"ל זיעה ופירשא בעלמא שאינו חשוב כלל כגוף הענין ההוא לשום דבר מאי איכפת לן בשכר שעורים שנשתנו לעילוי' כי היכי דנברך עליה במ"מ דכל עיקר אינו אלא זיעה שאינה כדין השעורים לשום דבר אלא ודאי לכל דבר הזיעה כמותו

וממאי דמשנו התוס' והרא"ש דכיון שהמשקה צלול עיקרו על שם המים ולא שייכא להא דרב ושמואל לפי שאין כאן כ"א טעם בעלמא אין סתירה לדברי מהר"ם מטיקאטין דהתם ע"כ לענין ברכה בלחוד הוא דקאמרי תדע מדמדמו ליה לשתייתא שגוף קמח הקליות מעורב ואוכלו או שותהו ביחד וזהו דבר ברור שבכל האיסורים אסור הוא. וממילא ל"ק כלל ואנן מאי טעמא לא נילף מערלה לענין איסורא נמי דהא חמץ רחמנא אסריה בהדיא אף להיצא ממנו כאמור וכן לענין חדש השכר אסור כגוף החדש כאשר הארכתי והשבתי על בעל לחם משנה בפ"י המשניות זה לי כעשר שנים ועל מר בר רב אשי לא קשיא אמאי יליף לברכה מערלה ולא משאר איסורין שמשקין היוצאין מהן כמותן דלענין ברכה בעינן שיהא קרוי פרי וילפינן שפיר מערלה דכתיב בה פרי שאין המשקין היוצאין משאר פירות קרוין פרי. ועוד אפילו היה שייך למימר דבשאר איסורא מיקרו פירות אין לנו לברך עליו פרי העץ כיון שאינו פרי לכל הדברים דבמטבע ברכות יש לנו לכנותו מוסכם וכולל לכל הדברים. ובר מן כל דין אי ילפינן מברכות לאיסורין יש חילוק בין משקין היוצאין מהדברים בלי בישול כי אם על ידי זיבה וסחיטה לבישולי הפירות כדאמרי' במיא דשיבתא ודכולהו שלקי דמברכי' עליהו בורא פה"א כשיבתא ושלקי אף דדובשא דתמרי מברכי' עליה שהכל ע"כ לומר דטפי איכא טעם פרי במי בישולו מבסחיטתו ולא מבעיא להתוס' והרא"ש שכתבו דאפילו בפירות מברכינן אמי בישולם פרי העץ אלא אפי' להרשב"א דפליג עד כאן ל"ק אלא בפירות שאין רוב אכילתן על ידי שליקה. אבל בפירות שרוב אכילתן ע"י שליקה כ"ע מודו דמברך אמי שליקתן כעל הפירות עצמן ולפום מאי דיליף מר בר רב אשי מערלה לברכה מכלל דאפי' בפירות שאין אוכלין אותן כ"א ע"י שליקה דאין מברכינן על מי בשולן בפה"ע דומיא דערלה דכייל ותני דאין סופגין על שום משקה היוצא מהפירות אלא על היוצא מן הזתים ומן הענבים ומשמע אפילו פירות שאין דרכן לאוכלן חיין ואין סברא כלל לומר דליכא מידי בערלה שאינו נאכל כמות שהוא חי וכן כתבו האחרונים ז"ל דפירות שרוב אכילתן ע"י בישול מברך על מימיהם פה"ע לכ"ע אלא ע"כ דאף בערלה בפירות שדרך לשולקן מי בישולן כמותן. ומ"מ לענין איסור חמץ הדבר ברור שמשקה היוצא ממנו בין ע"י בישול בין ע"י סחיטה פרי הוא כמותו דומיא דשרצים דאמרי' בהו הטמאים לאסור צירן ורוטבן וסתם ציר ע"י כיבוש ומליחה ורוטב ע"י בישול הוא ומסתמא ע"י סחיטה לא גרע מעל ידי כיבוש ומליחה וכיון שזכינו שהמשקה הנעשה מחמץ הרי הוא כמוהו ולא שייך ביה זיעה כלל ממילא המאלי"ץ שהיין שרף נעשה ממנו הוא אסור דבר תורה בין שיהיה סחיטת החמץ או מי בישולו וכבר לימדנו הריב"ש ז"ל בתשו' רנ"ה שהי"ש הלז דינו כיון שנעשה ממנו שכל זיעה העולה מן החמין דינה כחמין עצמן ואל ישתבש אדם לומר דדוקא ביין נסך ושאר איסורי ע"ז דאפרן אסור שהרי הראיות שהביא שם בשאר איסורין הם ואף שנשתנה טעם המאלי"ץ אין בכך כלום כיון שכל עיקרו של מאלי"ץ זה הוא לעשות ממנו זה הי"ש הוה ליה כפירות עפוצים מאוד שאין ראויין לאכילה כלל כשהן חיין ונאכלין ע"י בישול במים או במיני דבש וצוקר דאף שנשתנה טעמן לאחר בישולן וטיגונן במילתיהו קיימי לכל דבר הכא נמי מאלי"ץ זה כיון שכל עיקרו אינו נאכל ונשתה אלא כשהוא יי"ש הרי הוא כמאליץ עצמו כיון שכבר הוכחנו שהזיעה העולה על ידי האש הרי הוא כמות הדבר ההוא שממנו עולה הזיעה א"כ יין שרף זה פרי הוא כגוף הדבר שנתבשל ונשתנה טעמו למעליותא דבודאי במילתיה קאי ועד כאן לא הוצרך הריב"ש להביא ההיא דע"ז אפרה אסור אלא ביין שהוא ראוי לשתי' כמות שהוא וסד"א דלאו אישתני למעליותא מיקרי אלא לגריעותא וה"ל כאפר קמ"ל דלא אבל במאלי"ץ אף דחמץ אפרו מותר כיון שנשתנה למעליותא וכל עיקרו עשוי לכך פשיטא דהי"ש אסור כמו המאלי"ץ עצמו וצדקו

דברי מהר"ם מטיקאטין בראיית הגבינות שהועמדו בחלא דשכירא דהתם נמי חוזק החומץ הוא המעמיד את החלב כמו בין שרף זה שכל עיקרו נעשה מן כח וחוזק החמץ וממשו נעשה מן האיד החם ההווה ועולה מן החמץ שדינו כחמץ ממש ורואה אני שהדברים ק"ו ואין כאן דין זיעה כלל וממילא הדרך לכללין דכל שהוא ממנו אוסר ככל שאר מיני חמץ ועדיף מינייהו טובא שהוא בעצמו כתבלין ויותר מהם דאפי' בשאר איסורין באלף לא בטלי ובשכר שנתערב אין הדבר צריך ליאמר שהדבר ברור מסוגיית התלמוד דדינו כחמץ גמור כמ"ש ואין להקשות וכיון דטע"כ דאורייתא ל"ל קרא למשקין היוצאין מהן כמותן. תיפוק לי משום טעם כעיקר די"ל סד"א דוקא אכילה אבל שותה לא קמ"ל וזה ברור בגמ' הנלע"ד כתבתי. +/מהגהות ב"ד/ ע' שערי ירושלמי בהגהות וחידושים שבסוה"ס (ד' ב') מ"ש ע"ז וע' שו"ת טור האבן (סימן ל"ד ד"ה ועפ"ז). + צבי הירש בהרב המובהק כמוהר"ר יעקב זלה"ה מאובין ס"ט.

ערוך השולחן אורח חיים סימן תמב סעיף כ

שכר של שעורים חמץ גמור הוא וחייבים עליו כרת ולא מצד טעם כעיקר שהרי י"א טעם כעיקר לאו דאורייתא וגם לא מטעם דיש בהחמץ כזית בכדי אכילת פרס דלרוב הפוסקים חייב כרת אלא אפילו לדעת הרי"ף והרמב"ם שבארנו דליכא כרת בכזית בכדי אכילת פרס כמ"ש בסעיף ב' מ"מ הכא כולו חמץ משום דתמצית השעורים נכנס לתוך המים והרי זה כהמחה את החמץ וגמעו שחייבין כרת על זה [חולין ק"כ]. וכן י"ש שעושין מדגן הוי חמץ גמור וחייבין עליו כרת וכן הסכימו כל הגאונים ומי שרוצה לומר דזיעה בעלמא הוא הוא טעות גדול שהרי גוף התבואה נמחה לתוכו ולא נשאר רק הפסולת ואפילו י"ש שעושים מתפוחי אדמה וגם חלק מדגן יש בזה מהדגן כזית בכדי אכילת פרס וחייבין כרת לרוב הפוסקים ועוד דעיקר המעמיד הוא המאל"ץ של שעורים שהוא חמץ גמור:

שולחן ערוך הרב אורח חיים סימן תמב סעיף ט

זיעה היוצאת מחמץ הרי היא כעצמו של חמץ לפיכך י"ש הנעשית מתבואה חמוצה שקורין מאל"ץ אין דינו כתערובת חמץ אלא כממשו של חמץ עצמו וכן י"ש הנעשה משמרי שכר של שעורים או של חטים דינו כממשו של חמץ עצמו לפי ששכר הנעשה משעורים או מחטים יש בו כזית חמץ בכדי שתיית פרס מהשכר והלכה למשה מסיני הוא בכל איסורין שבתורה שכל כזית איסור שנתערב באכילת פרס מהיתר הרי כל הפרס של היתר(ח) נתהפך להיות כגופו של איסור עצמו וכל האוכל כזית מפרס הזה אף על פי שבכזית הזה אין בו כזית שלם של איסור הרי הוא חייב כאלו אכל כזית שלם של איסור כיון שגוף ההיתר נעשה איסור וכיון ששכר הזה שיש בו חמץ כזית בכדי שתיית פרס נעשה כולו חמץ והשותה כזית ממנו חייב כרת כמו על עצמו של חמץ לפיכך גם י"ש הנעשה משמרים של שכר זה דינו כעצמו של חמץ שהרי השמרים יש בהן יותר חמיצות מבשכר עצמו לפי שגוף קמח השעורים או החטים חמוצים הוא נצלל למטה בשמרים.

(הגהה מאחיו מהרי"ל): וצריך לבערו מן התורה ואם עבר עליו הפסח ולא ביערו הרי זה אסור אפילו בהנאה. ומכל מקום אם יש בזה הפסד גדול מאוד יש לסמוך על האומרים (תוס' רי"ף רא"ש ר"ן) שאפילו אם יש בתערובת כזית חמץ בכדי אכילת או שתיית פרס אלא שהוא דבר חריף וחזק שאי אפשר לאכול או

לשתות פרס מהתערובת אם לא שישה בינתיים ונמצא שאינו אוכל או שותה כזית מהחמץ בכדי שיעור
אכילת או שתיית פרס מהתערובת מותר להשהותו בפסח מן התורה אם אין החמץ נותן טעם בתערובת ואין
נותנין בו את החמץ אלא לקיוהא בעלמא (טור) דהיינו לחריפות ולחמיצות ואין צריך לבערו קודם הפסח אלא
מדברי סופרים (תוס' ר"ן מ"א) ולפיכך אם עבר עליו הפסח ולא ביערו הרי זה מותר בהנאה (ר"ן) כמו
שיתבאר בסוף סימן תמ"ז. ולדבריהם אף יי"ש זה שנעשה מתבואה חמוצה או משמרי שכר אף על פי שיש
כזית חמץ בכדי שתיית פרס מהתערובת מכל מקום כיון שהיי"ש הוא דבר חריף וחזק שאי אפשר לשתות
פרס ממנו בלי הפסק שהייה בינתיים ואין החמץ נותן טעם בתערובת שהרי היי"ש הנעשה ממיני קטניות
שקורין גריקע או ממי דבש טעמו שוה ליי"ש הנעשה מתבואה חמוצה ואין ביי"ש זה אלא כח החמץ שנעשה
על ידי כן חריף וחזק שהוא רק קיוהא בעלמא ולפיכך אין צריך לבערו אלא מדברי סופרים ואם עבר עליו
הפסח ולא ביערו מותר בהנאה. ויש לסמוך עליהם במקום הפסד גדול מאד כיון שחמץ שעבר עליו הפסח
אינו אסור אלא מדברי סופרים לדברי הכל כמו שיתבאר בסימן תמ"ח ויש להתיר בהנאה דהיינו שימכרנו
לנכרי. רק שיזהר שיהא בענין שלא יחזור הנכרי וימכרנו לישראל וישתה ממנו ובשתייה אסור לכל ישראל
אפילו למי שאין החמץ שלו. אבל אם אין שם הפסד גדול מאד אין להתיר אפילו בהנאה.

עד שיטלח בעליו אחריו וכאשר בא שליח ראובן פתח קמחן אחד לטעמו והיה מים ודומה בנפשו שכמות זה גם שאר הקמחיות כתרונתו ומלאות מים כמו שרגילות לפעמים שהפנים מריקים כלים של י"ג וממלאים מים וחזר לביתו ואמר שלא רצה להטריח לקחתו ריקם מאחר שהוא ריק אין בו י"ג וזה היה זמן מה קודם פסח ועמד כך בבית הנפקד עד עזרו הפסח ואחר זמן מלאו שאר הכלים היו מלאים י"ג ורק כלי זו הורק והיה למים ונראה דשרי מטעמא שכתב בתשובה הג"ל דכל שלא הודע אליו ליכא למיקנסיה ואף על גב דכאן יש לומר דכיון שידע שזולתו י"ג שפיר שייך קנסא דר' שמעון זה אינו לפי עניות דעתו דכל כי האי גוונא לא הוה ליה למידע ולאסוקי אדעתיה כלל כיון דשכיח ומתרמי הכי לפעמים דעבדי דלא מעלי ומכתיבין מים תחת יין ומכל שכן כאן כיון דהשליח חזר ואמר לו בסתם שהכלי ריקם בלי י"ג היה סבור שדבריו מסתמא כן הוא ואין זה דין אנוס שכתב הרמב"ם והש"ע דידע שיש חמץ אלא שהיה אנוס מלבערו ואף בזה דעת התשב"ץ להחיר כמו שכתבתי לקמן ואף שאין לסמוך בזה נגד דעת הרמב"ם מכל מקום באנוס כי האי גוונא אין כאן חשש הערמה כלל ובכי האי גוונא נראה דשפיר דמי לסמוך על הביטול וי"ע ומכל מקום הוריתי במקום הפסד לערבו חד בחדתי ועיין בשאלות ותשובות בית אפרים (אמר המחבר עיין במה שכתבתי אני הדל בעניינים אלו בס"י ח' אות ז' בס"ד) :

(כ) **חמץ** של נכרי המשועבד להישראל והאחריות על הישראל אבל לא משכנו בידו וגם לא אמר לו מעשכו :

וכתב במאיר נתיבים סי' כ"א באחד שלקח כתב שעבוד מעכומ"ז על י"ג שלו העומד במרתק העכומ"ז שאם לא יסלק לו אחר ארבעה שבועות יקח לו הי"ג כפי המקח שזיה בשוק והישראל קבל אחריות על הי"ג בארבעה שבועות אלו ועבר הפסח והורה הישראלי לקבל הי"ג כיון שלא אמר לו מעשכו וגם אין משכנו בידו ומלך אחריות גם כן לית לן זה כיון דמקבל חממו של עכומ"ז בביתו של עכומ"ז ולכן הי"ג מותר לכל ישראל אפילו בשתייה ע"ס (אמר המחבר עיין במה שכתבתי בס"י ח' אות כ"ג בד"ה ואם החמץ) :

(כח) **ברין** החליף החמץ שעבר עליו הפסח וברין הנית החמץ שוגג או אנוס אם אסור אחר הפסח :

וכתב בשו"ת חות יאיר סי' מ"ו באחד ששכח למכור חממו ואחר הפסח החליף עם עכומ"ז על סוס והמורה שלא ישתמש בו עד שיעיין בדינו והלך ומכרו וע"ס שהאריך בדין חליפי חמץ והגאון בעל המחבר עבודת הגרשוני השיב לו שדעתו להחיר אף אם לא מכר הסוס כיון שביטל חממו כדת אף שהחמץ עלמו יש לאסור אף שביטל מכל מקום יש להחיר החליפין אך יתן לזדקה כפי ראות עיני המורה ועיין בש"ע סעיף ג' שוגג או אנוס ועיין בשו"ת תשב"ץ סי' קל"ט כתב דהניח באנוס רחמנא פטריה ע"ס ובקונטרס טוב עין שבסוף ספר ועד לחכמים כתב שדבריו קשים כי מה ראה לחלוק על הרמב"ם ועיין בתורת שלמים שבסוף סי' מ"י סי' ו' במי שהיה חבוס בבית הסוהר וזה שימכרו הי"ג שבמרתק והאשה שלחה שליח אחר וסוף נודע שלא נמכר והעלה להחיר ויש אחרונים מולקים עיין בשער אפרים ואלהיו ז"טא ומה שכתבתי לעיל בשם המקום שמואל ובכרת כהונה סי' י"א וסי' כ' בענין זה :

(כט) **נתן** לעכומ"ז המאלל"ר לעשות מאל"ץ ונגמר שני ימים קודם פסח ולא לקחו לביתו ושכח למכרו וברין מי שלא בא אללו העכומ"ז למכור לו החמץ וי"ג למכרו לאחר אחר חלות ואמרו לו שלא תועיל ולא מכרו ועבר הפסח :

וכתב בשו"ת גבעת שאול סי' ל"ה באחד שנתן לעכומ"ז המאלל"ר לעשות מאל"ץ ונגמר שני ימים קודם פסח ולא לקחו לביתו ושכח למכרו בערב פסח והוא הפסד גדול והוא ענין יש לזרז להחיר בהנחה למכרו לעכומ"ז אך בכדי שלא יחזור וימכרו לישראל יש לו לעשות י"ג והי"ג יש לו תקנה לפי דברי הא"ש הזה שיכול למכרו לעיר שאין ישראלים דרים שם כלל והממונים עכומ"ז וקונים ממנה בני אדם ומתערב אללם ויתבטל אללם מעט בהרבה ואף אם מיעוטא דמייעוטא שישתה ישראל שם כבר נתבטל ע"ס וע"ס עוד בסיומן ק"ד באחד שלא בא בערב פסח העכומ"ז שהיה רגיל לקנות אללו והיה סבור שראוי למכור כל היוס ושלא אחר עכומ"ז אחר ושוב נחודע לו שאין מועיל מכירה אחר חלות ולא מוכר ועבר הפסח והוא הפסד גדול וגם הוא בעל חוב להשר וילטרך לעקור מן הגליל וכתב לזרז דמותר בהנחה באופן שימכור לבני כפרים הקרובים אליו לכל אחד מעט ויהיירם שלא ימכרו לישראל וכן מהמאל"ץ יעשה י"ג וימכור באופן זה עי"ס :

(בדין חמץ שעבר עליו הפסח) .

א) נשאלתי בענין חמץ שעבר עליו הפסח וגופא דעובדא הכי הוה אלמנה אחת עוסקת במכירת י"ג ולפי שהיא שנה ראשונה שנתאלמנה לאו אדעתא להכתיב חמנה בכלל הרשימה של הממונה ע"ז (שהמנהג הוא מקדם קדמתא שבני העיר נותנים כח והרשאה ביד הממונה ע"ז למכור כל החמץ של בני העיר ושמעתי שכן המנהג בליט"א ופולין) כמו שהיה עושה בעלה וגם לא עשה שום ביטול חמץ כנהוג וסמוך ללילה בע"פ אסוקי אדעתיה שהיה נורך למכור החמץ ותקף הוויאיה כל הי"ג מרשותה ונתנתו בפקדון ביד נכרי שכנה שיהיה אללו עד אחר החג וביו"ט בערב היא באה שאלה אישה מה יהיה משפט הי"ג אחרתי לה שביו"ט ראשון ושני לא תגע בו יד ובליל מולאי יו"ט חייבת לבערו מן העולם ושכל רגע שיצבור איסורא דאורייתא רביע עלה לא יראה ולא ימלא וביו"ט שני שלחתי לזרזה ע"ז ואשה בכל אלה לא עשהה כן כי נבהלה על ממונה וחי נפשה ונפש היסומים כי אין להם

יש פתח להגיל מידי הפסד מרובה ולפקח על חיי נפש האשה וילדיה הנ"ל וזאת תשובתו אות בראש לכבוד וכו' ה' יחזקוהו ויחמלוהו חמון אודות האלמנה ששכחה למכור הי"ש וכל כח"ר לסמוך למכור לנכרי עפ"ד הג' מוהרש"ז מלאחי בש"ע שלו סי' תמ"ב סי' שחדש הישר ביי"ש שעבר עה"פ ודבריו חדשים ונכונים ועם זה יש ללרף דעת הרבה מהאחרונים שכיון שמסרו לנכרי בע"פ שלא היה עדין לאו דב"ק רק עשה דתשביחו קנה הנכרי מההפסקר בלרוף יתר הדימורים שהזכיר כח"ר יש להחיר הי"ש בשנים הוא הפ"מ והגני דו"ש באהבה מאיר ליבוש מלבים עכ"ד נר"ו :

האחר הי"ש בהגלה למכור לנכרי ע"ש. ולדברי הג"כ גם בלא הפסד גדול יש להחירו אפילו בשמיה דליון זה חמץ שעבר עליו הפסד ציון שלא עבר על צ"י האניא ליה מכירתו לנכרי להחירו אחר הפסד. מ"מ אולי היינו יכולים לסמוך אסברת הגאון נ"ב בחמץ שעבר עה"פ והוא משום קנס מדרבנן ואולי תלי פלוגתאיהו בזה שחלקו הקדמונים בחמץ בע"פ מש"ש ולמעלה אם עובר בצי"ב וכו' או רק משום עשה דתשביחו, עיין בחק יעקב וערוך השלחן רס"ח חמ"ג ובשמה אדם הל' פסח סי' א' דהג"כ ס"ל דאיתו עובר אלא בעשה דתשביחו וכיון שמכר בע"פ קודם שעבר אלאו דב"ק ע"ד. ופנ"י וכת"כ נקטי דעובר ואחרי לא החירו להדיא (ועיין מה ששמתי בקונטרס הכללים מערכת הק"ף אות כ"ב או קפסין משום עשה) ועיין לעיל

והנה עיינתי בש"ע הנ"ל והנה אמת שהחיר שם בהפסד גדול מאד למכרו לנכרי אך לענ"ד איכא למשדי נרגא דהגס יסוד ההיתר הוא לסמוך ע"ד הסוברים דכל שהוא דבר חריף שא"י אפשר לאכול ולשתות הימנו כזית בכדי אכ"פ או בכדי שתיות פרס אינו חייב בביעורו אלא מדרבנן וכשאינו חייב בביעורו אלא מדרבנן אינו צדן חמץ שעבר עלה"פ ומותר בהגלה כמ"ש סו"מ סי' תמ"ז בחמץ נוקשה. ולפי הנ"ל אינו פשוט לדמות כל שביעורו מדרבנן לחמץ נוקשה דכמו בחמץ שעבר עליו הפסד מותר כן יהיה הדיון בכל דבר שביעורו מדרבנן כמו שגר' להדיא ממ"ש מוהרש"ז בש"ע הנ"ל בסי' ת"מ אות א' גבי הטמין חמלו בחזר חבירו שלא מדעת חבירו דאינו חייב בביעורו אלא מד"ס. ואם עבר הפסד עליו אסור כדיון חמץ שעבר עה"פ כיעו"ש הרי דאף שביעורו מדרבנן אסור אה"פ. וכמו כן י"ל בדבר חריף וחזק הנ"ל. וגראה שהג' מוהרש"ז נמשך בזה אחר סברת המג"א דהנה צמג"א סי' תמ"ז ס"ק מ"ז הק' בזה דברי הר"ן אהדדי וכו' לחלק בין דבר שיש לו ביעור מן התורה ואמרה תורה שמועיל ביעור זה ורבנן אמרו דאינו מועיל. לדבר שאין לו ביעור מהת"ו כלל דבזה אחר הפסד מותר ע"ש ולדבריו בדבר חריף וחזק שא"א לאכול כזית בכדי אכילת פרס אין לו ביעור מהת"ו לדעה הנ"ל ומותר אחר הפסד ח"ך הג' פר"ח שם מחלק באופן אחר כדי ליישב סתירת הר"ן. והוא דבדבר שראוי לעבור עליו מהת"ו כגון חמץ שבטלו שלולא הביטול ראוי לעבור עליו מהת"ו. וכן חמץ גמור של ישראל שגלוש הביטול ראוי לנכרי (דס"ל להר"ן דאינו בביעור אלא מדרבנן ע"ש) אם לא היה מפקדו היה ראוי לעבור עליו בצי"ב כה"ג אם עבר הפסד אסור. משא"כ בחמץ נוקשה דאינו ראוי לעבור עליו בצי"ב ע"ש. ולפי חילוק זה נראה דבחמץ חזק שאין יכול לאכול ממנו כזית בכדי אכילת פרס מחמת חזקו ותריפותו ואם יוסיף בהתעורבות מהדברים שמתחילים תריפותו ראוי הוא לאכול כזית בכדי אכ"פ ועובר עליו בצי"ב וא"כ אם עבר הפסד ראוי לאוסרו. בהגלה כיון שראוי הוא לעבור עליו בצי"ב כנ"ל. ועיין בחק יעקב סי' תמ"ח סק"ז סכ' דמדברי העור בשם בעה"פ משמע דאם קבל דורון מנכרי ביו"ט אחרון אסור בהגלה אחר הפסד. אע"ג דאינו חייב בביעורו אלא מדרבנן ומשום חומרא בעלמא לפי מאי דאין בקיאינן בקיבועא דירחא. וכ"ש לדידיה

במ"מ אולי היינו יכולים לסמוך אסברת הגאון נ"ב בחמץ שעבר עה"פ והוא משום קנס מדרבנן ואולי תלי פלוגתאיהו בזה שחלקו הקדמונים בחמץ בע"פ מש"ש ולמעלה אם עובר בצי"ב וכו' או רק משום עשה דתשביחו, עיין בחק יעקב וערוך השלחן רס"ח חמ"ג ובשמה אדם הל' פסח סי' א' דהג"כ ס"ל דאיתו עובר אלא בעשה דתשביחו וכיון שמכר בע"פ קודם שעבר אלאו דב"ק ע"ד. ופנ"י וכת"כ נקטי דעובר ואחרי לא החירו להדיא (ועיין מה ששמתי בקונטרס הכללים מערכת הק"ף אות כ"ב או קפסין משום עשה) ועיין לעיל

בסי' ה' אות יו"ד בדעת הגאון נ"ב ויותר נכון לומר דלא פליגי כלל וכולהו ס"ל כהג"כ דמכירה אחר"י איסורו מחירו לאחר הפסד והוא עפ"י מה שביאר בנ"ב שם דדוקא אם קנאו הנכרי במשיכה הוא דמאני אבל אם קנאו בכסף ולא משך לא ע"ש הטעם וא"כ י"ל אולי בעובדי דפנ"י וכת"כ לא קנאו הנכרי במשיכה אלא בכסף ואחרי הולרכו להחיר מטעמים אחרים משום נוקשה. או הפס"ג להחירו בהגלה. ולר"ך לעיין בגוף ס' שו"ת פנ"י וכת"כ ואין מזוי אלא (ועיין בזה ששמתי בענין זה לקמן אות ה"ת) וכ"ז אם היה נמכר אבל בגדון דידן שלא נמכר כלל רק בתורת פקדון נתנתו לנכרי לפי הנראה אין מקום להחירו כלל דהרי בכל ימי החג עברה על צ"י וכו' והרי הוא בכלל הקנס שקנסו חכמים למשה חמלו ועבר על צ"י. והרי שלחן הלכה פסוקה בסי' ת"מ ס"ד דאם הפקיד חמץ אלא חבירו או אלא נכרי עובר עליו המפקיד בכל ירחא כדעת הרר"י שהסכים לדבריו הרא"ש ואף לדעת יש מן הגאונים שהביא הרא"ש והעור דאין המפקיד עובר בצי"ב. מוכח מדבריהם דהיינו דוקא כשקבל הנפקד אחריותו אבל לא בשתם פקדון כנוד"ד דגר' דב"ה עובר המפקיד בצי"ב. ובחק יעקב סימן תמ"ב סק"ד הביא דברי הרב השואל סכ' ללדד היתר לפי שהחמץ היה מופקד בבית הנכרי ולא הסכים לדבריו משום דלא כ' להחיר אלא ששקבל הנפקד אחריות ע"ש ועיין עוד בח"י סי' תמ"ח ס"ק ט"ו בשם שו"ת חינוך בית יהודה דאם החמץ שעבר עה"פ אף שהיה בפסח ברשות הנכרי (שו"ת חינוך צ"י לא היה מזוי אלא ח"ך אחר"י הגיע לידו ס' עיקרי הד"ט ורחימי שם בא"ח סי' י"ז אות כ"ג סכ' בשם שו"ת מנחת יעקב לאסור בעובדא דשו"ת הכ"י הנ"ל וכזה מפורסם דלא הועיל כלום מה שמונה ברשות הנכרי כדק"ל בסו"מ ה"מ ע"ש ושוב בא לידו שו"ת חינוך בית יהודה ורחימי שדברי המנחות ושער מנונים לה"ש בהכ"ז ועיין לקמן אות י"א מה שכתבתי בענין ההוא בס"ד) באופן דזה נראה מוסכם דהמפקיד חמלו ולא קבל הנפקד אחריות עובר המפקיד בצי"ב וחמלו אסור אחר הפסד. והנה אמת דראיתי מ"מ הרב חיי אדם בשמ"ת אדם סי' א' להכריח דלשון העור אינו מדוקדק. ולדעת הגאונים כשהפקיד חמלו אלא נכרי אף אם לא קבל הנכרי אחריות אינו עובר המפקיד ע"ש ולא נפתייהו כעת לעיין בזה דמ"מ אף אי נימא בדעת יש מן הגאונים כן. אכן אהבא דמחן סמכינן וכבר פסק בש"ע סו"מ סי' ת"מ לאסור וכן נקטו הבאים אחריו. ומאן ספין להרים ראש להחיר את אשר נפסק להלכה לאסור ועיין חיי אדם כלל קי"ט אות ה' פסק ג"כ כמ"ש מרן בש"ע. ולסמוך עמ"ש בשע"ת בשם הפנ"י דיי"ש הוי חמץ נוקשה ובחמץ קי"ל בסו"מ תמ"ז דאם עבר הפסד מותר הנה תברא בלדה כי השע"ת לין למ"ש הוא עלמו בסי' תמ"ב אות ג' והמענין שם יראה דאינו פשוט דיי"ש חשיב חמץ נוקשה. ומה גם דלפי הנ"ל ממ"ש בשמו השע"ת דלא החירו להדיא יי"ש שעבר עליו הפסד כדיון חמ"ן. רק בשמכרו אלא שהמכירה היתה אחר"י איסורו אבל כשלא נמכר כלל נראה דמודה דלא סמכינן לומר דהוי חמ"ן ומותר אה"פ. ולר"ך לעיין בגוף שו"ת הפנ"י (ובחק יעקב סי' תמ"ח סק"ד כח"ז דהיה בפקדון ביד נכרי שודאי החליטו ולא ברירא לי אם אפשר לסמוך ע"ז כנוד"ד ועיין חיי אדם כלל קי"ט אות כ"ד דוק וא"י יתבאר במ"א עיין בסי' זה אות ל"א) :

ועוד יש לפקפק בגוף היתר זה בגדון דיון והוא דבש"ע הנ"ל סי' תמ"ב סכ' היתר זה העול תגאי שיהיה שיהיה בענין שלא יחזור הנכרי וימכרו. לישראל כי אסור בשמיה לכל בר ישראל ואם אין הפסד גדול אין להחירו אפילו בהגלה ע"כ ולפי זה כמעט רחוק הוא מליאות זה במקומות האלו שכל היי"ש הוא מחבואה ולא מחרניים ועד זג ומפני זה קונים יי"ש מאלל הנכרי כמו מאלל ישראל א"כ אם ימכרו לנכרי בבת אחת בודאי הנכרי ימכור ממנו גם לישראלים ואם ישימו בידו למכרו על יד על יד לנכרים דוקא איכא למיחש דאחי ביה לידו תקלה כיון דיי"ש זה הוא הרבה וימכרן להשבותו ששים ושלש שנים עד שימכרו לנכרים דוקא על יד על יד. ואף דהוא איסור דרבנן כבר כתב הרב ערוך השלחן סי' תע"א אות ה' דאף באיסורין דרבנן חיישי' לתקלה בזמן מרובה וזה אפשר לתקן לעשות ע"ד שכתב בשע"ת סי' תמ"ח סוף אות ח' בשם שו"ת גבעת שאול ע"ש. אך בעיקר המלאת ההיתר שהמליא הגאון מוהרש"ז יש לפקפק וכפי הנראה אין הכל מודים בזה וכותלי בית המדרש יוכיחו ספרים מלאים בכמה תשובות בענייני יי"ש שעבר

ולפי ששערי היתר בענין זה נגעלין תנן שלחתי לחערוסאן להג' המפורסם מוהרמ"ל מלבים נר"ו שיועטי דעחו בזה אולי

אחר וכן רב כתבתי קת בענין זה נס"ד והוא לקמן בסי' זה אות מ"ז ע"ש.

ע"פ דקו"ט להמליח היתר הכל לפי הענין והגדון ולא ענה על דעת שום אחד להמיר לפי שהוא חזק וכו' כי על כן לפענ"ד קשה לסמוך ע"ז למעשה. ותלחתי עוד להגדל"מ הג"ל לפקפק ע"ד ולא קבלתי ממנו מענה לשון (ושוב שמעתי שערך דירתו משם) ותלחתי לשאול פה קודם הרב הגדול כמוהר"ר אליהו מני נר"ו ראש על ארץ חברון עיהק"ו תוב"ב והשיב לי דלא מלא מקום להקל כלל:

ובי"ש הג' מוהר"מ דבע"פ דלא עבר עב"י רק אעשה דתשביחו וכו', עיין מה שרשמתי בסי' ה' אות יו"ד בזה. ולכאורה עדיפא הו"ל למימר דבנדו"ד אפילו עשה דתשביחו ליכא דהא כתב הפרמ"ג ב"ח"א רס"י תמ"ג דנשים ליטנהו במ"ע דתשביחו דמ"ע שהזמן גרמה היא וכיון דנדו"ד היא האשה הרי לא עברה אפי' בעשה דתשביחו. אלא דכבר כתבתי בקונטרס הכללים מער' המ"ס אות ק"י שגר' שנעלם מהפרמ"ג דברי רבינו החינוך סי' ו' דנשים איטנהו בעשה דתשביחו והבאתי כן בשם שאג"א ושם אריה. וגם רשמתי מ"ש השו"מ במדו' ב' ח"ב סי' ת' ע"ש:

אחר זמ"ר נדפס ס' שו"ת בית שלמה וראיתי שם ב"ח"א סוס"י ס"ד שכ' בנדו"ט שהיתיר ברור אף שחלו במחלוקת מ"מ שומעין להקל וזכרנו ב"י"ש יש סניף סברת הפני"ד דאינו רק חמץ דרבנן. ובפרט ב"י"ש הוא שעיקרו הוא מהבזוזה שאינה חמולה אלא שם תערובת מבזוזה חמולה יש סניף להתיר בהנאה עיין בש"ע הג' מוהר"ש ס' תמ"ב ואולי אין בהתערובת כזית בכח"פ ועיין בנז"ב מ"ת ס' ס"ו וקלרתי כי כל זה הוא רק לסניף לרווחא דמילתא רק אינו מחירו בהנאה רק שיהיה באופן שלא יהיה חשש שהישראל יתנה ממנו ע"כ תו"ד מבוחר דאינו סומך לגמרי על המלאת הש"ע הג"ל רק לעשותו סניף גדול לנדו"ט שלא זה יש לדיי היתר מרווחים. לכן כ' לעשות סניף ב"י"ש ס' הפני"ו וס' הש"ע הג"ל ועי"ש שכ' ג"כ לחוש להקלה שב"י"ש מרובה אולי יבא לדיי מכשול שיסתה הישראל ממנו אם ימכרנו למוצג ישראל וכו'. גם על מה שכתבתי אם בדבר הטעון ביטור מהרבנן ואינו עובר בבי' מדלו' אמרי' דאכור אחר הפסח עיין מה שרשמתי לקמן אות יו"ד ו"א:

גם אשור"ר בשערי תשובה סי' תמ"ח אות ט"ו שכתב בשם תשובת שער אפרים סימן דל"ח בני שלח מוכר י"ש שלו בערב פסח והורה לו המורה לשופכו קודם הלילה והוא לא עשה כן אלא קודם הלילה כתנו לנכרי אחד במתנה ואחר הפסח החזירו לו הנכרי והוא הפסד מרובה ודעתו לאסור ושבן המחבר לדר להקל ובק"א שם כ' מה שהשיב לו הא"ר וגם בן המחבר הורה לו שיש להחמיר למעשה עד כאן. ונראה הדברים קל ומומר לנדון דידן שלא נתן להנכרי אלא בפקדון לימי הפסח דאכור. ואולי יש לומר דגביא היא שחיה פושט מויד שעשה מעשה אחר שהורה לו המורה לשופכו קודם הלילה ונר"ך לעיין בגוף ספר שער אפרים ואינו מנ"י אללי. ובנדון השער אפרים לפי הגר"ה מסוגנו הלשון הוא דהנכרי משבו לרשותו ואם כן נראה דלשיטת הגדוע ביהודה הג"ל בתחלת האות מוטר ו"ע:

בר זה כבר ה' נדפס בספרי דברי חכמים סימן ק"ו ובאתי פה להוסיף מפורש המעשה של שו"ה גבעת שאלו שהבאתי ב"ה ועוד יש כו' והיה השאלה באתר שנתן לעכומ"ז המאלל"ר לעשות מאל"ץ ונמור שני ימים קודם פסח ולא לקחו לביתו ושבת למוכרו בערב פסח והוא הפסד גדול והוא עניי' יש לדרד להתיר בהנאה למוכרו לנכרי אף בכדי שלא יחזור וימכרו לישראל יש לו לעשות י"ש ובי"ש יש לו חקנה לפי דברי הא"ש הוא שיכול למוכרו לעיר אש"ן ישראלים דרים שם כלל והמוציא נכרים וקונים מכמה בני אדם ומתערב אללם ויחבטל אללם מעט בהרבה ואף אם מיעוטא דמיעוטא שיסתה ישראל שם כבר נחבטל ועוד כתב בני שלח בא לו בערב פסח הנכרי שהיה רגיל לקנות אללו וסבר שרשאי למוכרו כל היום ושלא אחר עכומ"ז אחר ושוב נודע לו שאינו מועיל מכירה אחר חלות ולא מכרו בערב פסח והוא הפסד גדול וגם הוא בעל חוב ויערך לעקור דירתו מהגליל לדר דמותר בהנאה באופן שימכור לבני כפרים הקרובים אליו לכל אחד מעט ויחזירם שלא ימכרו לישראל וכן בהמאל"ז יעשה י"ש וימכור באופן זה ע"ש:

ב ישראל שלחה חמץ לנכרי קודם הפסח ושילס לו אחר הפסח חמץ אחר האויל ואינו מחזיר לו אחר הפסח אלא חמץ אחר ולא החמץ הראשון שרי ואין כאן חליפי חמץ דכבר קם ברשות הנכרי כן כתב הרב חכמה ומוכר ד' קס"ו אות כ"ט בשם האחרונים ומשמע דאם מחזיר לו החמץ עלמו שלמה ממנו אסור ולא ידעתי למה דכיון דקם ברשות הנכרי משעת הלואה הוי חממו של הנכרי שעבר עליו הפסח דשרי וכן ראיתי להרב פרי חדש בריש סי' ת"ן שכתב כן ולפי הגר"ה כן היא מסקנת רבנן בשראי דהרב פרי חדש דחה דברי ריא"ז שגר"ה מדבריו דאכור וכן הסכים הרב פרי מגדים באשל אברהם סק"ב והרבנים מקרתי קודם וכסא אליהו הביא דבריהם הרב דברי מנחם בס"ה הג"ל אות ב' כתבו דריא"ז חיים לסברת הרב בעל העיטור דחמץ של נכרי שעבר עליו הפסח אסור באכילה וכן כתב הרב אפי זוטרי ולדבריהם לדין דלא נקיטין כהר"ב העיטור לית לן למיחש למאי דמשמע מדברי ריא"ז ואף דלפי מה שכתב הרב שלחן גבוה בכנות ריא"ז דחיים להעמדה וכו' ע"ש יש מקום לומר דקים לן כריא"ז מכל מקום כיון דחמץ שעבר עליו הפסח איסור דרבנן הוא ודאי דנקיטין להקל בפרט כי ברבים היו הסוברים להמיר לכן נראה דגם אם מחזיר לו הנכרי החמץ עלמו שלמה ממנו מותר:

אחר זמן רב הגיע לדיי ספר אור זרוע הגדול וראיתי בח"ב סי' רמ"ו שהביא מה שאמרו בהוספתא ונתנו במתנה ומחור ולוקח הימני אחר הפסח ובלבד שימנו לו במתנה גמורה וכתב על זה הא דבעי' שימנו במתנה גמורה היינו משום שהחמץ בעין ואם לא נתן לו במתנה גמורה עובר עליו אבל גבי הלואה האויל והלווה הרי יאל מרשותו לגמרי וכיד הלואה לאוכלו קודם הפסח הוה ליה כמפרש חז"ה לרוב הילכך כי שקיל ליה מיניה לאו דמי חמץ שקיל ושרי עכ"ל ונלע"ד דמדבריו אלו מהבאר כדעת הרב פרי"ה שרי כתב האויל והלווה יאל מרשותו וכו' ואם כן הוי חמץ של עכומ"ז שעבר עליו הפסח דשרי וגם ממה שכתב הילכך כי שקיל ליה מיניה וכו' משמעו דשקיל ליה החמץ עלמו שהלווה דאפילו הכי שרי מכיון שעבר יאל מרשותו ונעשה חמץ ש"ן וכיון שבמקור הדין מהבאר כן מדברי הא"ז בגופן שלחן בעל כרחין לדחוקי אנפשין לפרש כן גם בגמ' דברי הא"ז שהביא הפרי"ה וכל הרבנים הג"ל שנדחקו ליישב דברי הא"ז בפנים שונים הא גרמא להו כי לא ראו גוף דברי הא"ז אבל אין דוכיין זכיה דאורייתא אור גנה עליו שנתפשט ס' הא"ז בימינו אין לנו לקבל שום ישוב כי הוא היפך מהבאר מדבריו כאמור:

ג חטים שזרעו בקרקע יום או ימים קודם הפסח והמנהג למוכרם לעכומ"ז משום חשש חומץ ושבת אחד ולא מוכר גדלה התבואה ומתהפק אם הגידולין מותרים או לא הגה לפי מה שכתב הרשב"א בחטים שבקרקע דאם תמלא לומר יש בהם חמץ אינו אלא עיפוש ונפסלו מאכילת כלב ואם כן אם זרעו סמוך לפסח ספק אם תמחו ונתחממו ואם תמלא לומר תמחו הא בודאי נתעפשו ונפסלו מאכילת כלב טפי טובא מחטים שבקרקע דהכא דרך זרועה וכיליון הוצאו שמה ונהי דמנהג יפה הוא למוכרו לעכומ"ז אבל להחמיר גם בגידוליהן דאפילו גדלו באכור בפסח מכל מקום רוב גדוליהן אחר הפסח בהיתר וגם הוא לא זרע חמץ בזמן איסורו וגם אי תמחו בפסח נתעפשו ג"כ לשעה קלה ונתבער החמץ פשיטא שאין להחמיר כלל כן כתב הגאון חכם סופר סי' ק"ד והגאון מוהרש"ל בשו"ת שיבת ציון סי' ט' פשיטא ליה דחטים שזרעו בקרקע אין נר"ך למוכרם כלל דאזים מקבלים חומץ אלא עיפוש והפסד ולא דמי לחטים שבתחית הבור שבמ"א ריש סי' תל"ו וכו' ועתה נדפס שו"ת שאל ושיב מהדורא תליתאה וראיתי בח"א סי' כ"ו ששאל בחטים המזרעים בערב פסח או בחול המועד אם חייב למוכרם או בני ציטול וכתב בשם הרב השואל דהנר"ך דבדברי הב"ח בתשו' דמועיל ציטול אף למה שיסתמך והביא מ"ש המג"א סי' תל"ו סק"ח וגם מה שכתב בסי' תל"ב ס"ה דיש בגובה שלשה עתים אינו עובר אף דכאן בודאי דעתו לפטור הא הוי גידולין דהחק יעקב ממיר ואף דהמק"ח משיג עליו מכל וקום הוי ספק ספיקא דהשלטי הגבורים מחיר

שלחן ערוך אורח חיים סי' תמז סעיף יא

בין חמץ שנתערב קודם פסח ועבר עליו הפסח, בין שנתערב בפסח ועבר עליו כל הפסח, בין שעבר הפסח על החמץ ונתערב לאחר הפסח, בטל בס'. (ובפחות מששים סגי ליה בהשלכת הנאת האיסור לים המלח (הגהות מיימוני פ"א):

משנה ברורה סימן תמז ס"ק קה

בטל בששים - כ"ז בשנתערב לח בלח או יבש בלח דשיעור בעלמא בנותן טעם אבל אם נתערב יבש ביבש בכל הני גווני שצייר המחבר אפילו חד בתרי בטל מותר לאחר הפסח באכילה. ודע דאופן בתרא שצייר המחבר שנתערב לאחר הפסח ומצריך גם בו ששים זהו ע"פ דעת הטור אבל כמה פוסקים חולקין ע"ז וס"ל **דכשנתערב לאחר הפסח** בין במינו בין שלא במינו ברובא סגי דלא קנסו לאסור בנתערב לאחר הפסח כשהיתר רבה עליו וכתבו האחרונים דבמקום הפסד מרובה או שעת הדחק יש לסמוך להקל:

ש"ך יורה דעה סימן צח ס"ק ו

אם נתערב מין במינו. הטעם כתב ר"ת וכל הפוסקים העומדים בשיטתו דק"ל טעם כעיקר אסור מדאורייתא במין בשאינו מינו דכיון שנותן האיסור טעם בהיתר נהפך ההיתר להיות כולו איסור ואסור כולו מדאורייתא אבל מין במינו כיון שאינו נותן בו טעם בטל מה"ת ברוב כדכתיב אחרי רבים להטות אלא שחכמים הצריכוהו ס' והלכך כיון שנודע שהיה רובו היתר ולא נסתפק אלא אם יש שם ס' או לאו ה"ל ספיקא דרבנן ולקולא משא"כ כשלא נודע שהיה רובו היתר דה"ל ספק דאורייתא ואסור אבל מין בשאינו מינו כיון דאסור מה"ת עד ס' כיון שנ"ט אפי' נודע שהיה רובו היתר ולא נודע שהיה ס' ה"ל ספיקא דאורייתא דאסור ובהיות כן תמהני על מ"ש הרב ולענין מין במינו אזלי' בתר שמא כו' דדעתו אם הוא שוה בשמא אף על גב דלא שוה בטעמא ה"ל מין במינו ואסור מדרבנן ואם אינו שוה בשמא אף על גב דשוה בטעמא ה"ל מבשא"מ ואסור מה"ת וכ"נ מדברי מהרש"ל באו"ש ובספרו פג"ה ס"ס ל"ב והרי מבואר בכל הפוסקים דלהכי מבשא"מ אסור מה"ת עד ששים כיון דנ"ט ולהכי מין במינו דאינו נ"ט בטל מן התורה ברוב כדאזלינן בכל דוכתי בתר רובא וא"כ נהפוך הוא דהכל אזלינן בתר טעמא דאם אינו שוה בטעמא אף על גב דשוה בשמא מ"מ כיון דנ"ט בהיתר ונהפך ההיתר להיות כולו איסור אסור מן התורה עד ששים והלכך בנשפך אזלינן לחומרא ואם שוה בטעמא אף על גב דלא שוה בשמא מ"מ כיון דלא יהיב טעמא בטיל מן התורה וכדאזלינן בכל דוכתי בתר רובא כדכתיב אחרי רבים להטות והלכך בנשפך אזלינן לקולא ואף על גב דקי"ל כרבא פרק בתרא דעבודת כוכבים ס"ו גבי חמרא חדתא דאזלי' בתר שמא ולא בתר טעמא לענין מין במינו היינו דוקא לענין יי"נ וטבל שאוסרים במשהו מין במינו וכן לענין תרומה וערלה ששיעורן למעלה מששים במינו והלכך אם הוא שוה בשמא אף על גב דלא שוה בטעמא ה"ל מין במינו ואסור במשהו או בק"א ור"א ואם אינו שוה בשמא אף על גב דשוה בטעמא אסור בנ"ט וכן לר' יודא דאמר בכל האיסורין מין במינו במשהו והלכך בכה"ג תו ליכא משום טעם כעיקר או אחרי רבים להטות וכן הוא להדיא בתוספות פג"ה (דצ"ז ע"א) ד"ה אמר רבא כו' ובאשיר"י וראב"ן ור"ן סוף עבודת כוכבים וכל הפוסקים דהך דרבא איירי ביי"נ וטבל ודכותיהו וא"כ י"ל דוקא בהנך אבל לא לדידן

בשאר איסורים ולענין נשפך (והגיעו דברי אלה לפני כמה גדולי הדור והסכימו לדברי גם מ"ו הגאון מוהר"ר יושיע נר"ו אמר שדברים ברורים הם) והכי מוכח נמי בדברי מהרא"י בת"ה שהבאתי בס"ק ב' דאל"כ לא הוי צ"ל דהרשב"א סבר כרש"י ע"ש ודוק והכי מוכח נמי להדיא בחידושי הרשב"א דף ק"ט ובת"ה הארוך דף ק"ב ק"ג ע"ש וכן מוכח עוד בכמה הוכחות למעיין ומדקדק בדברי התוס' והרא"ש והרשב"א והר"ן ותשובת ראב"ן אשר התוכח עם ר' אפרים והיא נדפסת בסוף ספר ראב"ן ושאר כל הפוסקים והכי מוכח נמי בפ"י בדברי הרא"ש פג"ה במ"ש וגם מין במינו כו' אף על גב דלא יהיב טעמא כי חכמים גזרו מין במינו אטו מין בשאינו מינו ומביאו ב"י בסימן ק"ט והכי מוכח נמי בפ"י בדברי הרא"ש בסוף הלכות חלה ע"ש וכן משמע להדיא מדברי הפוסקים שאביא לקמן גבי יבש שלא במינו דצריך ששים משום שאם יבשלם יתן טעם וה"ל איסורא דאורייתא ע"ש וזה ברור לדעתי ועיין נמי בס"ק ח' ואף על גב דהאגור ושאר קצת אחרונים כתבו ג"כ בשם א"ז הך דרבא דאזלין בתר שמא ולא בתר טעמא אפשר שכתבו כן לרש"י וסייעתו שפסקו כר"י דמין במינו לא בטיל וכן משמע לכאורה באגור ע"ש אי נמי נ"מ לענין י"נ כדלקמן סימן קל"ד וכן לענין שאר תקרובת עבודת כוכבים ומשמשיהן דאסור במשהו במין א"נ לענין דבר שיש לו מתירין דלא בטיל במינו דאזלין בתר שמא ולא בתר טעמא וכמ"ש לקמן סימן ק"ב ס"ק ג' (או אפשר שס"ל דנ"מ לענין יבש ביבש וס"ל הטעם דיבש ביבש לא בטיל כמ"ש האו"ה לקמן) והלכך בכל הנך גווני תו ליכא משום טעם כעיקר או אחרי רבים להטות אבל לענין שאר איסורים דאסורים בששים ולענין נשפך בדאורייתא או דרבנן ודאי דהכל תלי בטעמא וכדאמרן גם הב"ח והעט"ז נמשכו אחר דברי הרב ולפעד"נ כמו שכתבתי שוב מצאתי באו"ה סוף כלל כ"ג האריך בשם הא"ז בדינים איזו נקרא מין במינו בשמא ודאזלין בתר שמא ולא בתר טעמא וכ' עליו לבסוף ואנו דקי"ל דאף מין במינו בדבר לח בששים כדאיתא לעיל אין נפקותא אלא באיסור יבש שנתערב בהיתר ונודע תערובתו קודם בישול שהוא במינו ברוב ושלא במינו בששים עכ"ל ושם בכלל ההוא כתב בהדיא דקי"ל כר"ת דמין במינו בששים מדרבנן ושלא במינו בששים מדאורייתא ונ"מ אם נשפך עכ"ל הרי מוכח בהדיא דס"ל כמו שכתבתי אלא שמ"ש דנ"מ לענין יבש ביבש כו' אזיל לטעמיה שכ' שם ד"ח דאין הטעם דיבש ביבש במינו בטל ברוב ושלא במינו בששים משום דמין במינו אינו נ"ט כשיתבשלו אבל שלא במינו נ"ט כשיתבשלו דא"כ היה מותר ממ"נ דאי נודע התערובות קודם הבישול היה מותר אף לבשלן יחד לבדו ואי לא ידע בו עד שנתבשלו א"כ צריך ששים מטעם דהוי איסור לח אלא הטעם דשלא במינו אף בדבר יבש שאינו נ"ט חמיר יותר לפי שנקרא דבר שיש לו תקנה דיכול קצת להכיר האיסור ולהסירו משם ומ"מ בטל שפיר בששים דמאחר שהוא ג"כ מועט ואינו מוצאו נקרא שפיר דבר שאין לו תקנה אבל באמת טעמו דחוק והטעם ברור ומבואר בדברי הרא"ש פג"ה והר"ן שם ובחידושי הרשב"א שם דק"ה ריש ע"ג ובטור סק"ט בשם סה"ת וברוקח סי' תע"ט ובתשובת מהרי"ל סימן קצ"ד ורי"ד דמין בשאינו מינו ביבש צריך ששים דחיישינן שמא יבשלם ויתן טעם וה"ל איסור דאורייתא ואפילו נודע התערובות קודם הבישול מכל מקום כיון דנ"ט אחר כך אסור מן התורה וכדאיתא לשם (ומדברי הפוסקים אלו מוכח נמי דאזלין בתר טעמא ודוק) וכן דעת הרב לקמן סימן ק"ט ושאר כל האחרונים משא"כ במין במינו והלכך כיון דבטעמא תליא מילתא גם ביבש אזלין בתר טעמא וכל זה נלפע"ד ברור:

JEWISH LAW

Chametz Sheavar Alav haPesach: The Supermarket Controversy

YAAKOV LUBAN

An exciting aspect of Torah study is the application of the age-old principles of halachah to the modern world in which we live. Thus, as an example, there is obviously no Talmudic discussion

Photo: Tes

about the propriety of walking past a motion detector on Shabbat, yet contemporary posekim (halachic decisors) have analyzed this issue and found relevant source

material in the vast sea of halachic literature. By identifying fundamental principles and concepts, halachists have addressed she'eilot (questions) that run the full gamut of modern human experience.

A fascinating case in point is the issue of purchasing chametz (fermented wheat, spelt, oat, rye and barley) after Pesach in a Jewish-owned supermarket. There were no ShopRites in fourth-century Babylonia when the Talmud was redacted, but, nonetheless, treatment of this matter touches on numerous areas of halachic thought. One could easily compose an entire volume on this topic alone. This article will but scratch the surface and present some of the broad issues of concern.

Q. What is “chametz sheavar alav haPesach”?

A. The Torah prohibitions against chametz are unique, in that a Jew is not only prohibited from consuming and deriving benefit from chametz during Pesach, but he is even restricted in owning it because of the injunction of “ba’al yairo’eh uba’al yimotze” (literally, chametz “may not be seen or found,” but the Sages interpreted this to mean that ownership of chametz is prohibited). In addition, the rabbis of the Talmud established an after-the-fact penalty for owning chametz products during Pesach, in violation of halachah. Such items, known as “chametz sheavar alav haPesach,” may not be consumed, nor may one derive benefit from them. This means that if you neglected to sell your box of Raisin Bran before Pesach, you may not consume it or derive benefit from it even after Pesach. (In fact, if one accidentally purchased chametz sheavar alav haPesach, the item may not be returned for a refund, as this would constitute derivation of benefit.) While some posit that only the owner is penalized for chametz sheavar alav haPesach, in practice we follow the viewpoint that its restrictions are universal and apply to everyone. (Perhaps this serves as a deterrent against hoarding chametz in order to sell it after Pesach.) As a result, one may not purchase chametz from a Jewish-owned store or supermarket after Pesach if the owner continued to own and purchase chametz during the holiday.

**Q. What if the store is jointly owned by a Jew and non-Jew?
What is the status of the chametz in this instance?**

A. There is an opinion that if the non-Jewish partner owns a majority of the business, there is no concern of chametz sheavar alav haPesach (Shu"t Zecher Yitzchak, responsa 8). Nonetheless, Rabbi Moshe Feinstein (1895-1986; Iggerot Moshe, EH 1:7) adds one important caveat: If the Jewish partner is the manager of the company, the enterprise is treated as a Jewish business, even though the partner owns less than 50 percent of the company.

Q. How do I know which stores are Jewish owned and do not sell their chametz? I may know who owns the small local grocery store around the corner, but how would I know if the owner or manager of a large chain is Jewish? True, I can search the Internet and perhaps discover the owner's name, but how would I know if he is really Jewish? Even if the owner has a Jewish-sounding name, there is no guarantee that he is Jewish. It is an unfortunate reality today that his mother may have been non-Jewish, which renders him halachically not Jewish.

A. There are private lists available that circulate around Pesach time with basic information, but it is best to check with your local rabbi. If he is in doubt, he can call the Orthodox Union (OU) or another major kashrut organization that has access to this information.

Q. What items are included in this prohibition?

A. Bread, cookies, cake, pretzels, blintzes, cereals and other foods that contain any of the five primary grains (oat, wheat, spelt, rye and barley) are included. Interestingly, even flour is problematic because wheat is tempered in water before milling, and flour has the status of chametz. Whiskey, beer and other alcoholic beverages distilled from grain also pose the same concern.

Q. Does chametz sheavar alav haPesach apply to kitniyot?

A. Jews of Ashkenazic descent refrain from eating kitniyot (legumes, such as corn, rice, beans, et cetera) during Pesach. However, this is a tradition that evolved in the last millennium, and these foods are not actual chametz. As such, chametz sheavar alav haPesach does not apply to kitniyot, and these items may be purchased in any supermarket after Pesach.

Q. Do products that contain vinegar (such as salad dressing, pickles and ketchup) fall under the prohibition of chametz sheavar alav haPesach?

A. Surprisingly, the answer is the classical rabbinic response: “It depends.” Vinegar is manufactured from fermented alcohol, and there are various sources of alcohol. In the United States, most vinegar and alcohol is corn-derived (corn is kitniyot), and chametz sheavar alav haPesach does not apply. In contrast, in Europe, the majority of alcohol is derived from barley. As such, vinegar-based products in Europe are a problem.

Q. How long must one wait before buying chametz from a Jewish-owned supermarket after Pesach?

A. When I was a child, it was customary to wait until Shavuot, which is six weeks after the conclusion of Pesach. This date was a “guesstimate” of how long it would take for the stock of chametz that had been in the store during Pesach to be depleted. Today, it is generally assumed that the inventory in a major supermarket is sold much more quickly; shelves are generally restocked on a daily basis. Still, supermarket chains maintain large inventories of products in warehouses for distribution in individual stores, and it is necessary to calculate the turn-around time from the warehouse delivery until the purchase by the customer in the actual store.

Rav Moshe writes (Iggerot Moshe, OC 4:96) that it is permissible to purchase chametz from a supermarket at the point in time when there is a 50 percent possibility that the supermarket purchased the chametz after Pesach. Since chametz sheavar alav haPesach is a rabbinic (and not a Biblical) injunction, one can rely on a principle known as “safek derabbanan lekula” (one can be lenient when it is uncertain if a rabbinic restriction applies), and therefore shop freely in the store.

The question is, When can one legitimately say there is a 50 percent chance that the chametz on the supermarket shelf was purchased by the store after the conclusion of Pesach? How

long does it take to establish a reasonable doubt? It is difficult to give a precise cut-off date. Communal rabbis generally tell their congregants when they feel comfortable purchasing chametz, and my impression is that Lag B'Omer (which is twenty-five days after the conclusion of Pesach) is a safe time.

Q. Why can't rabbis sell the chametz of Jewish-owned supermarkets before Pesach? Most of us, via our rabbis, sell our chametz to a non-Jew (in a process known as "mechirat chametz") to avoid the prohibition of owning chametz during the holiday. Since we do not legally own the chametz during Pesach, it can be consumed afterwards, when the rabbi purchases the chametz back. Why not do the same on a grand scale for supermarkets as well? We could then safely purchase chametz from the store as soon as yom tov concludes.

A. Indeed, this is exactly what takes place. In fact, some rabbis arrange to sell not only individual stores but also entire supermarket chains. However, this process is not without controversy, as it appears on the surface to be nothing more than a subterfuge. After all, some supermarkets are open on Pesach, conducting business as usual, buying and selling chametz. Doesn't this demonstrate that the sale of chametz is performed without sincerity? This argument is not new. Rabbi Chaim Chizkiyahu Medini (1832-1904) writes in his encyclopedic work, the Sdei Chemed, that a storeowner in his

city closed his shop for Pesach and arranged for the sale of his chametz to a non-Jew. During Chol Hamoed, it was discovered that the store was secretly engaged in selling the chametz to non-Jewish customers. Rabbi Medini viewed this as a clear indication that the storeowner was not serious about the original sale. He publically forbade the community to purchase chametz from this store (as he considered it chametz sheavar alav haPesach), even though it resulted in enormous losses for the storeowner.

Q. Why is mechirat chametz an accepted practice when it appears to be no more than a legal charade?

A. The arguments cited above against selling supermarkets to non-Jews for Pesach lead us to fundamental questions about the propriety of the general sale of chametz as well. To highlight this point, consider the following: For the past twenty years, I have had the unique honor of arranging the sale of chametz for all Jewish-owned companies that are certified by the OU. It has often occurred to me that the total value of this chametz amounts to hundreds of millions of dollars. Every year I meet with an accommodating non-Jew who graciously purchases this chametz for a down payment of ten dollars. I explain to him that the balance of payment is not due until after Pesach. If one year I decide to not repurchase the chametz, this kind-hearted purchaser would have to come up with an astronomical sum that would be way beyond his means. Most

rabbis don't engage in million-dollar sales, but the chametz they sell on behalf of their congregants may easily be worth tens of thousands of dollars. How can these sales be valid when the buyers lack the financial resources to pay for the goods?

This very same argument was made almost three hundred years ago by Rabbi Alexander Sender Schor (1650-1733) (Bichor Shor, Pesachim 21a). The sale of large quantities of chametz became prevalent a few hundred years ago as Jews began to invest heavily in the liquor industry, and the disposal of chametz before Pesach would have resulted in very substantial losses. Rabbi Schor asks, "How can the sale be valid when the purchaser is a man of very limited means who never purchased anything of significant value in his lifetime?" Though Rabbi Schor offers a halachic response to this question, many rabbanim objected to mechirat chametz on these grounds, and the matter remained controversial. In fact, many people do not sell chametz be'ain (visible chametz), and will only rely on mechirat chametz for mixtures of chametz. (For example, licorice and many corn-based cereals contain wheat flour as a minor ingredient. The halachah is less strict with regard to such chametz, since it is not "visible.") A full analysis of this topic is beyond the scope of this article, but the lenient position has generally prevailed. Mechirat chametz has become a fixture of Jewish life, and most people sell all kinds of chametz. For our purposes, suffice it to say that mechirat

chametz is valid because the sellers, who are unable to own chametz, clearly want to unburden themselves of these forbidden wares, and the purchaser is told that the sale is legally binding. In theory, the buyer could acquire the necessary capital to pay the balance due after Pesach by selling the chametz that he has acquired.

Q. Why is mechirat chametz for a supermarket that continues to sell chametz during Pesach a valid sale?

A. Good question. Many posekim fundamentally oppose the sale of Jewish-owned businesses that sell chametz on Pesach. In stark contrast to the mechirat chametz of a halachically observant Jew, the sale of a supermarket that is fully open for business on Pesach lacks the aura of respectability. The seller is clearly not sincere about the sale. For this reason, Rabbi Joseph B. Soloveitchik (1903-1993) and others considered sales involving supermarkets that sell chametz to customers on Pesach to have no validity. Nonetheless, Rav Moshe (Iggerot Moshe, OC 1:149, 2:91 and 4:95) was the champion of this transaction. He put forward various arguments of justification, one of which is that halachah does not take into consideration private thoughts (devarim shebelev) that are not verifiable. Furthermore, it is conceivable that the storeowner prefers to transfer ownership of his chametz to a non-Jew so his religious customers can shop freely in his establishment after Pesach,

even though he intends to continue selling chametz merchandise during Pesach.

The OU follows the more stringent position of Rabbi Soloveitchik.

Q. How does the OU certify Jewish-owned businesses that manufacture chametz? How are manufacturers different than supermarkets?

A. OU companies that are Jewish owned are not permitted to manufacture or distribute chametz during Pesach. When the OU enters into a new contract with a Jewish company, we make this policy clear at the outset.

Very well then. You will rely on Rav Moshe. You will check with your rabbi and identify a supermarket that has sold its chametz. Immediately after Pesach, you will rush out and buy fresh Danishes to enjoy with your coffee after an entire week of cake-deprivation and eating cookies made from potato starch. Not so fast! Not all the problems have been resolved.

Q. Isn't there a problem concerning chametz purchased by the supermarkets during Pesach itself? According to halachah, one cannot sell *davar shelo ba le'olam* (goods which are not currently in one's possession), even if the transaction will not take effect until such time that one acquires the materials. It follows then that a rabbi can only sell the chametz owned by a supermarket before Pesach to a

non-Jew, but cannot do so for the chametz that is acquired during Pesach. Once Pesach is over and you are grocery shopping, it is likely that much of the chametz you see on the shelves had been purchased by the supermarket on Pesach. Seems like the dream of fresh Danish and coffee has just gone up in smoke.

A. Rabbi Pinchas M. Teitz (1908-1995), the rabbi of Elizabeth, New Jersey, for many years, took the initiative to arrange the sale of chametz for a number of large supermarket chains. About twenty-five years ago, I asked Rabbi Teitz why the sale was effective when the stores continued to acquire chametz on Pesach. Rabbi Teitz, who was a great talmid chacham, explained to me why he felt it was halachically possible to sell the chametz acquired on Pesach as well. Rabbis who sell supermarket chains follow this position. Nonetheless, a careful reading of the Iggeret Moshe (OC 4:96) makes it clear that Rav Moshe had a conflicting opinion and did not consider it possible to sell the chametz acquired by supermarkets during Pesach. In fact, this is the opinion of many contemporary posekim. If we accept this latter view, one cannot purchase chametz in a supermarket—even if we know that the chametz in that supermarket was sold prior to Pesach—until such time that it is reasonable to assume that the majority of inventory was either purchased before or after the eight days of Pesach. (Sorry. No post-Pesach Danish.)

Some rabbanim have found creative ways to deal with the problem of chametz purchased by supermarkets during Pesach, but these solutions have not been universally accepted. This subject is complex and is beyond the scope of this article.

Q. Now I am really confused. If Rav Moshe maintained that supermarkets cannot sell chametz that is acquired during Pesach, why did he advocate the sale of supermarkets before Pesach?

A. For two reasons. First, the sale of a supermarket is halachically beneficial for the storeowners. By transferring ownership of large quantities of chametz that are on the supermarket shelves before Pesach, the owners are spared from violating multiple Torah restrictions. Second, the sale limits the status of chametz sheavar alav haPesach to the narrow window of chametz that is purchased by the store on Pesach, and thus, the turnaround time for the depletion of prohibited merchandise is shortened.

Q. Some of the supermarket superchains on the East Coast were founded by Jews during the last few decades of the twentieth century. Is it true that in the past few years, many of these chains have been sold to non-Jewish investors?

A. Yes, it is true. In fact, when this happened, many rabbis gave a sigh of relief, as we thought that matters had been simplified

—and one could buy chametz after Pesach in all those supermarkets. But not so! Shortly thereafter we learned that the largest distributor of food items on the East Coast, which distributes products to a number of major supermarket chains, is the Jewish-owned C&S (Cohen & Siegel). If the distributor owns chametz during Pesach, the very same problems of chametz sheavar alav haPesach apply equally to all non-Jewish-owned stores supplied by that company. Rabbi Elazar Mayer Teitz of Elizabeth, New Jersey, sells the chametz of C&S, but the concern discussed above with respect to supermarkets (the inability of the rabbi to sell chametz that is acquired on Pesach) has now shifted to the distributor, and the problems remain the same.

Some rabbis are of the opinion that one can purchase chametz after Pesach in non-Jewish supermarkets that are supplied by C&S. The logic goes as follows: Whatever chametz was in the possession of C&S before Pesach is not problematic, since it is sold to a non-Jew before Pesach begins. Chametz purchased by C&S after Pesach is obviously acceptable for use. Only chametz acquired during Pesach is therefore a matter of concern. No one is certain how long it takes for products to move from the C&S warehouse to the supermarket shelf. Let's say you visit your local supermarket (which uses C&S as a supplier) the week after Pesach and you see a box of Cheerios on the shelf. There is no way to determine if that box is chametz sheavar alav haPesach. The same uncertainty prevails

if you shop two or three weeks later. Since we are dealing with chametz sheavar alav haPesach, which is a rabbinic injunction, the rule of “safek derabbanan lekula” applies and one can be lenient and purchase the Cheerios.

Other rabbanim are not comfortable with this approach. We know with certainty that at some point in time, most of the chametz in the store will be chametz sheavar alav haPesach. Because of our lack of information, we can't establish precisely when that is. It is unreasonable to allow the purchase of chametz at all times when we know that, at some instance, the chametz is prohibited. I have discussed this topic with Rabbi Yisroel Belsky, halachic consultant to the OU, on many occasions, and he firmly subscribes to the latter view.

Q. Why is everything left unresolved? Everything seems to be a matter of dispute and is left hanging. Why is there no bottom line? Tell me the names of the stores where I cannot shop after Pesach and give me a firm cut-off date, and that will be that. Why is the OU not sharing this information?

A. Halachah is not monolithic and rabbinic disputes abound. Jews have always turned to their rabbis for guidance and assistance when there are conflicting halachic opinions. For the reasons outlined above, there is no one definitive position for where and when chametz can and cannot be purchased after Pesach. It is difficult to gather precise information and it is no simple matter to chart a course between conflicting halachic

positions. The OU does not supervise supermarkets, and it is our belief that questions related to chametz sheavar alav haPesach fall into the domain of she'eilot one should ask of his local rabbi.

Hopefully, you now have a greater appreciation for the complexity of issues that are relevant in rendering a halachic decision on these matters.

Q. Can you summarize the discussion?

A. Here it is in a nutshell:

- The sale of chametz in Jewish-owned stores that operate fully on Pesach (i.e., chametz is sold in the store) is a matter of dispute.
- Even for those who assume the sale is valid, it is questionable whether the sale is effective for chametz that is acquired during Pesach.
- Ask your rabbi to determine which supermarkets are Jewish owned or are supplied by Jewish distributors, and how long after Pesach you must wait to purchase chametz sold in these stores.

Q. How about a nice simple closing thought?

A. I once learned a great lesson. I accidentally drove into an exit lane and was forced to leave the highway prematurely. This

put me on a new road, which did not have an exit for over forty miles. It took me more than an hour to turn around and get back on the original highway. The lesson here is that one wrong turn in life can have long-term consequences.

Perhaps chametz sheavar alav haPesach teaches the same idea. If one does not handle chametz properly before Pesach, the prohibition against eating chametz will linger long after Pesach is over.

Dealing with chametz sheavar alav haPesach in our modern world is not a simple matter. This rabbinic injunction underscores the importance of doing things correctly up front so that we are not haunted by complications in the future.

Rabbi Luban has served as rabbi of Congregation Ohr Torah in Edison, New Jersey, since 1983 and has been a rabbinic coordinator for OU Kosher since 1984.

This article was featured in Jewish Action Spring 2009.